

Antoni Jackowski

Uniwersytet Jagielloński
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
antoni.jackowski@wp.pl

WKŁAD NAUK GEOGRAFICZNYCH W ROZWÓJ WIEDZY O TURYSTYCE W POLSCE

Zarys treści: W artykule zaprezentowano – w układzie historycznym i problemowym – wkład nauk geograficznych w rozwój wiedzy o turystyce. Rozważania dotyczą sytuacji w Polsce, ale przeprowadzono je na tle rozwoju geografii turystyki w Europie i na świecie. W analizie uwzględniono jedynie studia o charakterze teoretyczno-metodycznym. Dorobek polskiej geografii turystyki po II wojnie światowej jest w tej dziedzinie znaczący i liczy łącznie około 800 tego typu prac.

Słowa kluczowe: nauka, nauki geograficzne, geografia turystyki, turystyka, ośrodki geograficzne.

*Pamięci Pani Profesor Elżbiety Dziegieć,
Wybitnego przedstawiciela geografii turystyki
i Wspaniałego Przyjaciela*

1. WSTĘP

Wraz z pojawieniem się na kontynencie europejskim na przełomie XVIII i XIX stulecia coraz większej liczby osób podróżujących „dla przyjemności”, zjawiskiem tym zaczęli coraz częściej interesować się publicyści, a także przedstawiciele niektórych dyscyplin naukowych. Jednymi z pierwszych, którzy zwrócili uwagę na tę problematykę byli geografowie. Obok przyrodników i humanistów mieli oni istotny wkład w rozwój badań naukowych turystyki. Był to okres, kiedy geografia zaczęła odchodzić od studiów ograniczonych niemal wyłącznie do środowiska przyrodniczego i podjęła badania nad różnymi aspektami działalności człowieka. Główny nurt zainteresowań geografów zaczął się koncentrować na relacjach zachodzących między środowiskiem a różnorodnymi przejawami życia zbiorowisk ludzkich. Prędko okazało się, że geografia jest jedyną dziedziną nauki, która ze względu na swój warsztat naukowy i stosowane metody badawcze potrafi powiązać omawiane migracje nie tylko ze środowiskiem przyrodniczym, ale także jest w stanie prawidłowo zinterpretować to zjawisko zarówno pod względem przestrzennym, jak też społeczno-ekonomicznym. Geografowie podjęli również zakrojoną na szeroką skalę akcję w zakresie opracowywania przewodników turystycznych, pozwalających podróżnym odwiedzać najciekawszych miejsc.

Lata 30. XX w. to kolejny okres intensywnego rozwoju studiów geograficznych nad turystyką. Coraz wyraźniej zaczął się krystalizować zakres tematyki badawczej w tej dziedzinie. Rozwój planowania przestrzennego, tak charakterystyczny dla okresu międzywojennego (zarówno w Europie, jak i Ameryce Północnej), sprawił, że w opracowaniach planistycznych coraz szerzej zaczęto uwzględniać problematykę turystyczną. Główną rolę w tej dziedzinie zaczęli odgrywać geografowie.

Rozwój turystyki wraz z równoczesnym nasilaniem się badań z zakresu geografii turystyki spowodował, że w wielu państwach zaczęły powstawać placówki naukowe specjalizujące się w studiach związanych z tą problematyką. Miało to miejsce zwłaszcza w tych krajach, w których turystyka zajmowała znaczące miejsce w polityce społeczno-gospodarczej (Niemcy, Szwajcaria, Włochy). W latach 1929–1934 główną rolę w badaniach naukowych dotyczących turystyki odgrywał w Europie Instytut Badawczy Turystyki (Forschungsinstitut für den Fremdenverkehr), powstały przy Wyższej Szkole Handlowej w Berlinie (Handelshochschule, od 1935 r. Wirtschaftshochschule). Założycielem i kierownikiem tej placówki był R. Glücksmann, jeden z czołowych teoretyków i twórców socjologii turystyki, ale równocześnie do-

ceniający znaczenie badań geograficznych w tej dziedzinie. Najwybitniejszymi geografami związanymi z Instytutem byli G. Wegener oraz A. Grünthal. Ośrodek w Berlinie inspirował podejmowanie w wielu krajach badania geograficzne nad turystyką. Również w przypadku Polski koncepcję programu badań naukowych związanych z turystyką oraz utworzenia specjalistycznej placówki badawczej w tej dziedzinie w znacznym stopniu oparto na doświadczeniach berlińskich.

Najważniejszym ośrodkiem badawczym we Francji był Instytut Geografii Alpejskiej w Grenoble (Institut de Géographie Alpine), utworzony w 1907 r. przez R. Blancharda (1877–1965). W innych krajach europejskich studia dotyczące turystyki były podejmowane raczej sporadycznie.

Problematyka dotycząca rozwoju polskiej geografii turystyki była już przedmiotem kilku opracowań. Pragniemy tu zwrócić szczególną uwagę na ostatnie z tego zakresu publikacje LISZEWSKIEGO (2003c, 2007a, 2008c,d), w których dokonał syntetycznego podsumowania dotychczasowych osiągnięć polskiej geografii turystyki. Ukazanie się tych publikacji częściowo zwalnia autora od szczegółowej prezentacji wszystkich problemów ukazujących relacje badawcze pomiędzy naukami geograficznymi a turystyką. Stąd ograniczymy się jedynie do zaprezentowania najważniejszych dokonań, głównie w sferze osiągnięć teoretyczno-metodycznych.

2. ROZWÓJ BADAŃ GEOGRAFICZNYCH NAD TURYSTYKĄ W POLSCE

Powszechnie przyjmuje się, że o turystyce – w nowoczesnym tego słowa znaczeniu – można w Polsce mówić dopiero od czasów działalności S. Staszica, J.U. Niemcewicza oraz W. Pola. W przypadku naszej dyscypliny naukowej niewątpliwie największe zasługi miał W. Pol, który jako profesor geografii na Uniwersytecie Jagiellońskim (1849–1852), a zarazem wieloletni wędrownik po różnych zakątkach Rzeczypospolitej, wprowadził do programu studiów nowy przedmiot – wycieczki terenowe. Pozwoliło to młodzieży nie tylko poznawać nowe obszary, ale przede wszystkim nabyć umiejętność prawidłowego odczytywania otaczającego krajobrazu. Zajęcia Pola uczyły zasad właściwej interpretacji powiązań między środowiskiem przyrodniczym a działalnością człowieka. Było to zgodne z poglądami głoszonymi przez A. Humboldta i K. Rittera, pod wpływem których W. Pol pozostawał co najmniej przez ostatnich 40 lat swego życia. W publikowanych relacjach z podróży Pol zawarł piękne opisy krajobrazu górskiego, waleń i możliwości wykorzy-

stania karpackich wód mineralnych itp. Obligatoryjność wycieczek geograficznych dla studentów uznali później jego następcy.

Mówiąc o rozwoju naszej dyscypliny należy też wspomnieć o pierwszych doktoratach z zakresu geografii na Uniwersytecie Jagiellońskim. W 1832 r. doktorat z kartografii uzyskał T. Żebrawski, którego późniejsza *Mapa zdrojowisk lekarskich Galicyi i Bukowiny...* (ŻEBRAWSKI 1862) do dziś stanowi jedno z podstawowych źródeł w studiach z zakresu przekształceń turystycznej sieci osadniczej. W 1860 r. stopień doktora uzyskał znany wędrownik i prekursor ochrony przyrody E.A. Janota. Dysertacja była zatytułowana *Przewodnik w wycieczkach na Babią Górę, do Tatr i Pienin* JANOTA (1860) i została opublikowana w Krakowie. Janota był również jednym z pionierów polskiego krajoznawstwa i współzałożycielem Towarzystwa Tatrzańskiego.

W 1916 r. ukazała się publikacja SAWICKIEGO pt. *Przestrzeń życiowa (ekumena) na ziemiach polskich. Szkic antropogeograficzny*, bardzo ważna z punktu widzenia politycznego i patriotycznego. Niestety pozostała ona niedostrzeżona przez geografów. Wielka szkoda, bowiem sporo zawartych w tej pracy tez wyprzedzało późniejszy rozwój myśli geograficznej. Pragniemy tu zwłaszcza podkreślić rozważania dotyczące możliwości przekształcania anekumeny w obszary użytkowane przez turystykę. L. Sawicki sformułował równocześnie coś w rodzaju programu badawczego niezbędnego dla rozwoju turystyki jako dziedziny aktywności społeczno-gospodarczej. Pewne myśli wchodzące w zakres badań turystycznych możemy odnaleźć także w pracy SMOLEŃSKIEGO (1912) *Krajobraz Polski* oraz w studium RACIBORSKIEGO i SAWICKIEGO (1914) *Badanie i ochrona zabytków przyrody*. Nie zapominajmy też, że polscy geografowie włączyli się bardzo aktywnie w rozwój polskiego krajoznawstwa. Znalazło to odzwierciedlenie w dorobku geografów za lata 1900–1939 (JACKOWSKI 1968).

W stosunku do państw europejskich oraz Stanów Zjednoczonych „czysta” geografia turystyki zaczęła się rozwijać w Polsce stosunkowo późno, właściwie dopiero po roku 1930. Przyczyny tego były dwójakiej natury. Po pierwsze – w latach 20. geografowie działali przede wszystkim w kierunku stworzenia podstaw teoretyczno-metodycznych dla masowego ruchu krajoznawczego. Po drugie – dopiero pod koniec lat 20. władze państwowe i gospodarcze zaczęły okazywać większe zainteresowanie problematyką rozwoju turystyki, zarówno krajowej, jak i zagranicznej. Przełomowe znaczenie miało powołanie 17 października 1928 r. przez ówczesnego premiera Kazimierza Bartla Międzyministerialnej Komisji do zbadania zagadnień turystyki (*Sprawozdanie Międzyministerialnej Komisji...* 1931), na czele której stanął wiceminister finansów Stefan Starzyński, późniejszy (od 1934 r.) prezydent

Warszawy. Opublikowany raport stanowi ważny dowód świadczący o rozwoju polskiej świadomości w zakresie postrzegania turystyki jako ważnego elementu gospodarki narodowej. Tezy Komisji rozwijała później z powodzeniem Krakowska Izba Przemysłowo-Handlowa, ściśle współpracująca z Instytutem Geograficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Na początku lat 30. problematyka turystyczna zaczęła stanowić przedmiot studiów w Instytucie Geograficznym UJ, prowadzonych przede wszystkim przez S. Leszczyckiego. Wtedy też pojawiła się jego próba nakreślenia podstaw teoretycznych geografii turystyki, która powinna obejmować „naukowe określenie walorów turystycznych krajobrazu, zbadanie możliwości ruchu turystycznego z zachowaniem istotnych cech pierwotnych krajobrazu, a zarazem ustalenie racjonalnego wykorzystania tego ruchu” (LESZCZYCKI 1932). Zawarta w tej definicji problematyka badawcza geografii turystyki została bardzo wyraźnie związana z „człowiekiem, środowiskiem geograficznym, eksploatacją gospodarczą podłoża oraz dziełami i kulturą człowieka” (LESZCZYCKI 1937b). Był to wyraźny postęp w stosunku do wcześniejszych prób, głównie zagranicznych, które często zawężyły geografię turystyki do badania tylko wybranych problemów związanych głównie ze środowiskiem przyrodniczym.

Niewątpliwym ewenementem w skali międzynarodowej było utworzenie w 1936 r. przy Instytucie Geograficznym Studium Turystyki UJ (JACKOWSKI red. 1992, JACKOWSKI 2007, JACKOWSKI, SOŁJAN 2009, s. 195–219). Odegrało ono istotną rolę w rozwoju polskiej i światowej geografii turystyki, planowania przestrzennego i regionalnego, szczególnie związanego z turystyką oraz w zakresie przygotowania kadr dla rozwijającego się w Polsce ruchu turystycznego. Działalność Studium pozwoliła uświadomić społeczeństwu, jak ważne miejsce w rozwoju społeczno-ekonomicznym regionów i miejscowości może zajmować turystyka. Kierownictwo powierzono doktorowi S. Leszczyckiemu, starszemu asystentowi UJ, zaś funkcje sekretarzy pełnili kolejno: J. Łukaczyński, T. Chorabik i T. Wilgat.

Studium prowadziło ożywioną działalność wydawniczą, publikując: „Prace Studium Turystyki UJ” (sześć tomów), „Komunikaty Studium Turystyki UJ” (22 zeszyty) oraz czasopismo „Turystyka Polska” (roczniki 1938–1939). Redaktorem wszystkich wydawnictw był S. Leszczycki.

Działalność Studium powiązano ściśle z utworzoną w czerwcu 1936 r. Komisją Studiów Ligi Popierania Turystyki. Swą siedzibę Komisja znalazła w Instytucie Geograficznym (wspólnie ze Studium Turystyki), jej pracami kierował S. Leszczycki, a sekretarzem od początku był T. Wilgat. Stwarzało to możliwość ścisłej współpracy i koordynacji prac badawczych. Nie bez

znaczenia był również fakt, że właśnie Liga Popierania Turystyki finansowała w dużej mierze działalność Studium.

Efektom działalności badawczej było ponad 100 prac studialnych (w większości opublikowanych), z których wiele zostało uznanych za prace dyplomowe, a niekiedy nawet za prace magisterskie w Instytucie Geograficznym UJ.

Problematyka prac badawczych dotyczyła bardzo różnorodnych tematów. Do najważniejszych należały tu jednak niewątpliwie studia Leszczyckiego będące próbą stworzenia teoretycznych podstaw geografii turystyki. Pomimo upływu 80 lat zaproponowana przez niego definicja turystyki nie straciła nic na aktualności i – z niewielkimi tylko odchyleniami od pierwowzoru – nadal jest stosowana w słownictwie turystycznym, nie tylko zresztą polskim. Przypomnijmy, że pod pojęciem „turystyki” rozumiał on „całokształt zagadnień teoretycznych, gospodarczych, geograficznych, statystycznych, prawnych, kulturalnych i społecznych” związanych z turystyką (LESZCZYCKI 1937a). Opracowania teoretyczne Studium do dziś stanowią inspirację dla szeregu studiów geograficzno-turystycznych.

Studium dążyło też do wypracowania metodologii badań zjawisk turystycznych. W pracach tej placówki po raz pierwszy została zastosowana metoda bonitacji punktowej (S. Leszczycki), którą wykorzystano przy klasyfikacji walorów turystycznych („warunków przyrodzonych”) i zagospodarowania turystycznego (w zakresie bazy noclegowej) miejscowości Podhala. Była to w ówczesnych czasach próba nowatorska również w skali światowej. Metodę tę zaczęto stosować niemal powszechnie w studiach powojennych (zwłaszcza do połowy lat 70. XX w.). Z tym większym zdziwieniem należy przyjąć fakt, że tylko nieliczni powojenni autorzy wskazywali na rodowód tej metody w geografii turystyki.

Dużą wagę przywiązywano również do studiów dotyczących problematyki klasyfikacji miejscowości turystyczno-uzdrowiskowych. Najbardziej znane są próby w tej dziedzinie w odniesieniu do miejscowości Podhala, w których podstawowym kryterium była wielkość ruchu turystycznego oraz przekształcenia w fizjonomii miejscowości dokonujące się pod wpływem przyjazdów turystów. Studia takie były również prowadzone w skali całych Karpat i Polski. W okresie powojennym dopiero ostatnie 30-lecie przyniosło pewne ożywienie badań w tym zakresie. Należałoby jednak zwrócić uwagę, że również w tej dziedzinie dorobek Studium nie jest jeszcze w pełni wykorzystany.

Wypracowane metody bonitacji terenu pod kątem użytkowania turystycznego pozwoliły na podjęcie prób regionalizacji turystyczno-uzdrowiskowej, początkowo w skali regionalnej (Karpaty, województwo krakowskie, Podhale), a następnie dla całej Polski. Cechą wyróżniającą opracowania omawianej placówki

było szerokie uwzględnianie problematyki ekonomicznej. Studium Turyzmu prowadziło ogólnokrajowy temat zatytułowany „Program ogólnopolski gospodarki uzdrowiskowo-turystycznej”, który był finansowany przez władze zainteresowanych województw. W ramach programu powstało kilka cennych prac, a zwłaszcza studium S. LESZCZYCKIEGO (1937c) *Znaczenie gospodarcze ruchu uzdrowiskowo-turystycznego na Śląsku*. W pracy tej autor jako pierwszy w polskiej literaturze przedmiotu szeroko uwzględnił problematykę tzw. „ruchu świątecznego”, który dzisiaj określamy jako turystykę weekendową. Prace Studium Turyzmu UJ dotyczące problematyki gospodarczej turystyki były wysoko oceniane przez ekonomistów, a jego osiągnięcia doceniały również ówczesne media.

Matecznikiem geografii turystyki był Instytut Geograficzny UJ, który dzięki postawie swego szefa, prof. J. Smoleńskiego, był uodporniony na wszelkiego rodzaju naciski polityczne. Pod koniec 1938 r. władze w Warszawie zaczęły szukać pretekstu umożliwiającego likwidację Studium Turyzmu UJ. Wykorzystano w tym celu wątek „ochroniarzy”. Władze kwestionowały obiektywność działań S. Leszczyckiego na rzecz turystyki wobec faktu, że jego bezpośredni zwierzchnik, J. Smoleński, przez cały okres międzywojenny działał na rzecz ochrony środowiska, a w 1938 r. pełnił nawet funkcję przewodniczącego Państwowej Rady Ochrony Przyrody. Z historii znamy stanowisko Rady w sprawie budowy kolejki linowej na Kasprowy Wierch. Nie znalazło ono uznania w środowiskach rządowych, które zaczęły traktować „ochroniarzy” jako osoby działające na szkodę kraju. Kropkę nad „i” w procesie zniesławiania Studium postawił pod koniec 1938 r. zakopiańczyk H. Szatkowski, kierujący w Ministerstwie Komunikacji Wydziałem Turystyki, jeden z pomysłodawców budowy kolejki na Kasprowy Wierch. W latach okupacji Szatkowski kolabował z Niemcami jako *volksdeutsch*, ale przede wszystkim jako ideowy twórca *Göralenvolk*¹.

Finałem tych zakulisowych rozgrywek była decyzja Zarządu Głównego Ligi Popierania Turystyki z 27 czerwca 1939 r. o pozbawieniu S. Leszczyckiego z dniem 30 czerwca tego roku kierownictwa Komisji Studiów LPT. Dalszy ciąg nagonki na ośrodek krakowski przerwał wybuch II wojny światowej.

Zastanówmy się, jak dziś – z perspektywy blisko 80 lat – odbieramy ówczesne osiągnięcia Studium Turyzmu UJ. Można to ująć w kilku punktach:

1. Program i formy zajęć dydaktycznych – zarówno kameralnych, jak i terenowych – były jak na ówczesne czasy nowoczesne i za takie można je uznać również obecnie. Dzięki temu placówki turystyczne uzyskiwały dobrze przygotowaną kadrę specjalistów, z których spore grono również po II wojnie światowej stanowiło trzon kadry zatrudnionej w turystyce, planowaniu przestrzennym czy w ośrodkach geograficznych.

2. Prace badawcze Studium były bardzo silnie powiązane z procesem dydaktycznym. Prowadzenie badań naukowych uznano w Studium za integralną część szkolenia kadr dla turystyki. Chyba nigdy później nie zanotowano już takiego sprzężenia działalności dydaktycznej z badawczą.

3. Studium odegrało wielką rolę w rozwoju badań naukowych. Po raz pierwszy zaczęto prowadzić systematyczne studia z zakresu turystyki. Należy też zwrócić uwagę na aspekt praktyczny większości studiów, które były prowadzone na zamówienie różnych urzędów, instytucji czy organizacji. Znaczący był udział Studium w rozwoju planowania przestrzennego i regionalnego. Dorobek tej placówki pozwolił polskiej geografii turystyki odgrywać dominującą rolę na świecie aż do lat 70. ubiegłego stulecia. Tak długotrwała sława Studium wynikała z faktu, że powojenną turystykę w Polsce tworzyli przede wszystkim absolwenci tej placówki.

4. Dużą wartość metodyczną reprezentują do dnia dzisiejszego monograficzne opracowania regionalne. Do takich należy zaliczyć zwłaszcza studia dotyczące problematyki turystyczno-uzdrowiskowej na Podhalu – jako przykładowe dla terenów górskich, oraz na Śląsku – w odniesieniu do obszarów przemysłowych i zurbanizowanych.

5. Na wysoką ocenę zasługują też osiągnięcia w zakresie kartografii turystycznej.

W literaturze światowej do dnia dzisiejszego ukazują się wzmianki o tej placówce. Podkreślają one wielką rolę Studium Turyzmu UJ oraz S. Leszczyckiego w tworzeniu podstaw naukowych w zakresie geografii turystyki. Placówka krakowska jest wymieniana w jednym rzędzie obok berlińskiego ośrodka badawczego R. Glücksmanna, seminarium W. Hunziker i K. Krapfa w St. Gallen oraz Instytutu Geografii Alpejskiej w Grenoble, kierowanego przez R. Blancharda. Niestety najmniej o tych osiągnięciach wspominają autorzy polscy.

W innych ośrodkach geograficznych problematykę turystyczną zajmowano się sporadycznie. Geografowie główną uwagę zwracali przede wszystkim na wsparcie rozwijającego się krajoznawstwa (zwłaszcza S. Pawłowski oraz E. Romer).

Koniec lat 20. XX w. przyniósł nowe wyzwanie geografom, w tym również specjalizującym się w zakresie turystyki. Wiązało się to z rozwijającym się planowaniem przestrzennym i regionalnym. Znaczący udział w tym procesie miało Studium Turyzmu oraz jego absolwenci. Jednym z głównych inspiratorów tworzenia planów regionalnych był S. Leszczycki. We wszystkich placówkach planistycznych część prac była związana z problematyką turystyczną. Duży udział w studiach planistycznych mieli geografowie. Plan regionalny szeroko pojętego Podhala wykonywano w Instytucie Geograficznym UJ pod nadzorem J. Smo-

leńskiego i S. Leszczyckiego. Sam J. Smoleński pełnił funkcję przewodniczącego Komisji Regionalnego Planu Zabudowania Okręgu Krakowskiego. Powstało tu kilka prac, na które do dziś powołują się planiści. Wymienić należy zwłaszcza studium S. LESZCZYCKIEGO (1938) *Region Podhala – podstawy geograficzno-gospodarcze planu regionalnego*, pierwsze w polskiej literaturze z zakresu planowania opracowanie o charakterze metodycznym (JACKOWSKI, SOŁJAN 2009, s. 192).

Aktywność geografów na polu planowania przestrzennego i regionalnego obserwowano również po II wojnie światowej. Niemal we wszystkich opracowaniach planistycznych w szerokim zakresie uwzględniano problematykę turystyczną. Jednym z twórców polskiej szkoły w tej dziedzinie był A. Wrzosek, który przez wiele lat kierował planowaniem na Dolnym Śląsku. Wychował wielu geografów planistów, którzy później odgrywali ważną rolę w tym zakresie. Jego uczniem był m.in. O. Rogalewski, który po latach wsławił się własną koncepcją planistyczną odnoszącą się do turystyki. Ponadto w pierwszych latach po wojnie placówkami planowania przestrzennego i regionalnego kierowali geografowie S. Leszczycki, F. Uhorczak, L. Straszewicz oraz R. Galon.

Znaczący wkład geografów w przygotowywanie planów przestrzennego zagospodarowania Polski w różnych skalach obserwowano również w następnych dziesięcioleciach. Największym osiągnięciem w interesującej nas dziedzinie było niewątpliwie opracowanie pod kierunkiem O. ROGALEWSKIEGO (1971) *Planu kierunkowego zagospodarowania turystycznego Polski*. W pracach tych uczestniczyło wielu młodych geografów, którzy do dziś odgrywają ważną rolę w polskiej geografii turystyki (m.in. M. Baranowska-Janota, B. Mikułowski, D. Ptaszycka-Jackowska, Z.T. Werner, A. Wyrzykowska, J. Wyrzykowski, A. Jackowski). Na *Planie...* O. Rogalewskiego opierało się wiele późniejszych opracowań planistycznych dotyczących turystyki.

3. WKŁAD NAUK GEOGRAFICZNYCH W ROZWÓJ WIEDZY O TURYSTYCE PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ

Próbując usystematyzować powojenny wkład nauk geograficznych w rozwój wiedzy o turystyce **za podstawowe kryterium uznano dorobek teoretyczno-metodyczny**, który jest wizytówką każdej dziedziny nauki. **Uwzględniono jedynie prace, których autorzy po raz pierwszy prezentowali konkretne problemy, metody itp. Pominięto opracowania powielające takie pionierskie studia.**

Nasze osiągnięcia w tej dziedzinie są znaczące. Przeprowadzona kwerenda dotycząca okresu do koń-

ca 2010 r.² pozwala stwierdzić, że w tym czasie³ ukażało się blisko 800 prac o takim charakterze. Wyodrębniono następujące grupy problemowe:

A. Studia teoretyczne. Mimo że sytuacja w pierwszym ćwierćwieczu PRL nie sprzyjała rozwojowi badań naukowych nad turystyką, geografowie nie zaniechali prowadzenia dociekań teoretycznych w tym zakresie. W pierwszych latach po wojnie wiodącą rolę odgrywali absolwenci lub współpracownicy Studium Turyzmu UJ. Swoje pasje badawcze przekazywali następnie swoim uczniom. Pierwsze próby tworzenia podstaw teoretycznych w dziedzinie geografii turystyki podejmowano już pod koniec lat 40. (MILESKA 1949). Większe ożywienie takich studiów przypadało na lata 60. i 70., a więc na okres, kiedy nasi naukowcy nawiązywali coraz częstsze kontakty (głównie na własną rękę) z kolegami zagranicznymi. Konsekwencją tego był dopływ do Polski literatury fachowej, od której byliśmy odcięci przez długie lata. Wymiana myśli naukowej z geografami europejskimi sprawiła, że powstało kilka prac obecnych w literaturze przedmiotu do dzisiaj (JACKOWSKI, WARSZYŃSKA 1976, KOSTROWICKI 1975, ROGALEWSKI 1966a, 1972b, STACHOWSKI 1976, STALSKI 1974, WARSZYŃSKA, JACKOWSKI 1978, WAWRZYŃIAK 1978, WRZOSEK 1976). Pozycja J. Warszyńskiej i A. Jackowskiego przez niemal 20 lat była jedyną na naszym rynku wydawniczym książką dotyczącą podstaw geografii turystyki. Mimo niekorzystnej sytuacji politycznej i społeczno-ekonomicznej w kraju w latach 80. i niewielkich nakładach finansowych na działalność naukową w okresie tym – jakby na przekór wszystkiemu – notowano rozwój studiów teoretycznych z geografii turystyki (BARTKOWSKI 1986, BARTKOWSKI, KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA 1985, JACKOWSKI, WARSZYŃSKA 1987, KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA 1980, STACHOWSKI 1987, STALSKI red. 1984, WARSZYŃSKA 1984, WARSZYŃSKA, JACKOWSKI 1986, WYRZYKOWSKI 1986). Zdecydowane ożywienie omawianych studiów przyniosły lata 90. i początek obecnego stulecia (BACHVAROV, DZIEGIEĆ 2005, CHOJNICKI 2005, DEJA 2001, KOWALCZYK 1991, 1997, 2003 red., 2005a, 2006, 2007, red. 2008, KOWALCZYK, KULCZYK 2008, KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA 1991, 1995b, 2005a, KUREK 2003b, 2004a, KUREK red. 2007, KUREK, MIKA red. 2007, LIJEWSKI 1991f, LISZEWSKI 1991, 1992a,b, 1994, 2005a,b,c, 2008c,d, ŁOBODA 2009, MAIK 2005, MAIK, MARCINIAK red. 2001, MAIK, PRZYBECKA-MAIK 2005, MAIK, SOKOŁOWSKI red. 1997, MAZURSKI 2000, SEWERNIAK 1991, STACHOWSKI 1991, TANAŚ red. 2010, WARSZYŃSKA 1986, 1992b, red. 1992, 1999b, 2003a,b, WYRZYKOWSKI 1991, 2001 red., WYRZYKOWSKI, MARAK red. 2010).

Rozwój zainteresowania tą dziedziną geografii sprawił, że zaczęły się pojawiać **próby podsumowania dotychczasowych osiągnięć** (DZIEGIEĆ, LISZEWSKI 2002, JACKOWSKI 1974, 1977, JACKOWSKI, PTASZYCKA-

-JACKOWSKA 1970b, JACKOWSKI, SOŁJAN 2011b, JACKOWSKI, WARSZYŃSKA red. 1981, LISZEWSKI 1987b, 2003c, 2007a, ROGALEWSKI 1970a, WYRZYKOWSKI 1975). Należy dodać, że przegląd osiągnięć poszczególnych ośrodków geograficznych w dziedzinie badań nad turystyką był również prezentowany podczas specjalnie organizowanych konferencji (np. JACKOWSKI, WARSZYŃSKA red. 1981, KUREK, MIKA red. 2007) czy jubileuszy (np. WŁODARCZYK red. 2011) lub przy innych oka-zjach – np. z. 86 „Prac Geograficznych” Instytutu Geografii UJ adresowany do Kongresu Międzynarodowej Unii Geograficznej w Waszyngtonie w 1992 r. (WARSZYŃSKA red. 1992) czy „Turizm” 2008, t. 18, z. 1 dedykowany Kongresowi MUG w Tunezji w 2008 r. (DZIEGIEĆ, LISZEWSKI red. 2008).

Najwięcej rozważań poświęcono ośrodkowi krakowskiemu (JACKOWSKI 1981a, 2009a, JACKOWSKI, SOŁJAN 2009, 2011a, JACKOWSKI, WARSZYŃSKA 1987, KUREK 2005a, WARSZYŃSKA 1992a, 1999a, WARSZYŃSKA, JACKOWSKI 1992, WARSZYŃSKA, KUREK 2007). Charakterystyki ośrodka łódzkiego dokonał kilkakrotnie LISZEWSKI (1981, 1992c, 2006b), natomiast wrocławskiego WYRZYKOWSKI (1992, 2005b, 2007a). Podejmowano też próby prezentacji dorobku geografii turystyki w Uniwersytecie Warszawskim (KOWALCZYK 2007, KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA 1992a), w Lublinie (WOJCIECHOWSKI 1992), w Poznaniu (BIDERMAN 1992) oraz w Gdańsku (ANDRZEJEWSKI, KOROWICKI 1992). W przypadku wielu ośrodków geograficznych (zwłaszcza mniejszych) nie publikowano prac prezentujących osiągnięcia z zakresu geografii turystyki, mimo że niekiedy są one znaczące.

Zacząto też podejmować próby zmierzające do ujednolicenia **stosowanej terminologii**. W dyskusji uczestniczyli zarówno badacze polscy (BACHVAROV, DZIEGIEĆ 2005, BARTKOWSKI 1973, 1977, 1986, DRZEWIECKI 1983, JACKOWSKI 1998a, KOWALCZYK 2001a, MILESKA 1971a, ROGALEWSKI 1964a, 1966a, STACHOWSKI 1990), jak też zagraniczni (WARSZYŃSKA, JACKOWSKI red. 1976). Miało to miejsce podczas specjalnego Sympozjum „Zagadnienia terminologii w geografii turystyki”, zorganizowanego w Krakowie w 1974 r. przez Grupę Roboczą Geografii Turystyki MUG. Ponadto O. Rogalewski i A. Wrzosek uczestniczyli w przygotowaniu polskiej wersji „Międzynarodowego słownika turystycznego” (1961), który w oryginale został wydany przez Światową Organizację Turystyczną. Problem terminologii jest stale aktualny, zresztą nie tylko w Polsce.

Do tej grupy należy też dodać **podręczniki** typu akademickiego. Wkład geografów jest tu znaczący. Bezpośrednio po wojnie włączyli się oni w opracowanie czterotomowej pracy *Turystyka powszechna* (1949). Obejmowała ona materiały z wykładów głoszonych na kursie przeszkolenia turystycznego, zorganizowanego w 1948 r. przez Biuro Turystyki Ministerstwa Komunikacji. Anonimową funkcję redaktora pełnił

M. Orłowicz, a wśród autorów byli obecni m.in. M.I. Mileska, B. Gajdzik, A. Wrzosek, W. Walczak, O. Rogalewski, S. Zych. Następną fazą łączyła się z autorstwem skryptów przygotowywanych przez Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, które organizowało Zaoczne Studium Ekonomiki i Organizacji Turystyki. Skrypty takie przygotowywali geografowie, jak np. ROGALEWSKI (1964c, 1967b, dotyczące zagospodarowania turystycznego), B. i O. ROGALEWSCY (1965, walory turystyczne Polski), STALSKI (1963, ekonomika obsługi ruchu turystycznego), WALCZAK (1963, geografia turystyczna Polski), WYSOCKI (1964, geografia komunikacji). Pod koniec lat 50. XX w. ukazała się niewielka książeczka zawierająca geograficzną charakterystykę regionów turystycznych Polski, której autorami byli GRZESZCZAK, KIEDROWSKA [po mężu Lijewska] oraz LIJEWSKI (1957, Zarząd Główny PTTK). Wobec chronicznego braku w tamtych czasach pomocy naukowych z dziedziny turystyki owe wydawnictwa skryptowe cieszyły się dużą popularnością również wśród studentów kierunków geograficznych pełniąc funkcję podręczników.

Podręczniki z prawdziwego zdarzenia zaczęły się ukazywać dopiero pod koniec lat 70., a więc wtedy, kiedy nasi decydenci zaczęli już uznawać geografii turystyki jako istotną dyscyplinę nauk geograficznych. Autorami pierwszej takiej pracy byli WARSZYŃSKA i JACKOWSKI (1978). Podręcznik ten przez niemal 20 lat był jedynym na rynku wydawniczym. Następny podręcznik, pióra KOWALCZYKA (1997) doczekał się już kilku wydań. W ostatnich latach geografowie krakowscy przygotowali kolejny podręcznik z zakresu turystyki (KUREK red. 2007). W międzyczasie ukazywały się publikacje podręcznikowe typu regionalnego. Poświęcone były m.in. geografii turystycznej Polski i świata. Należy tu wymienić zwłaszcza pracę LIJEWSKIEGO, MIKUŁOWSKIEGO oraz WYRZYKOWSKIEGO (1985), od pierwszego wydania której ukazało się kilka nowych edycji. Pod red. J. WARSZYŃSKIEJ (1988) opublikowany został skrypt dotyczący regionalnej geografii turystycznej świata. Od 1994 r. publikacja ta zaczęła się ukazywać w formie książkowej, do tej pory było już kilka wydań. Wreszcie BARTKOWSKI (1977–1980) opublikował *Wypisy do geografii turystycznej*, zawierające m.in. teksty „klasyków” tej dziedziny. Podręczniki ukazujące się w późniejszych latach dotyczyły już urozmaiconej problematyki, np. turystyki na obszarach górskich Europy (KUREK 2004a), zagospodarowania turystycznego (KOWALCZYK, DEREK 2010), geografii hotelarstwa (KOWALCZYK 2001b) i hotelarstwa (MILEWSKA, WŁODARCZYK 2009), walorów przyrodniczych (KOZUCHOWSKI 2005), turystyki religijnej (JACKOWSKI, SOŁJAN, BILSKA-WODECKA 1999b, JACKOWSKI 2003c), produktu turystycznego (KACZMAREK, STASIAK, WŁODARCZYK 2002, 2005), przemian w turystyce (MAZURSKI 2006) czy nowej propozycji regionali-

zacji turystycznej świata (JĘDRUSIK, MAKOWSKI, PLIT 2010).

Do tej kategorii opracowań pragnę również włączyć *Słownik geografii turystycznej Polski* (1956–1959, 1983 oraz kilka kolejnych wydań) M.I. Mileskiej (2). Pozycje te ciągle są wykorzystywane przez geografów (i nie tylko!), również jako swego rodzaju podręcznik akademicki.

Wiele rozpraw teoretycznych ukazało się na łamach zasłużonego dla geografii turystyki periodyku „Turyzm”. Początkowo ukazywał się on jako specjalny zeszyt w serii „Acta Universitatis Lodzianis” (z. 1–7, 1985–1990), zaś od 1991 r. jako samodzielny tytuł. Wydawcą jest Uniwersytet Łódzki, zaś funkcję redaktora od początku pełni S. Liszewski.

W 2008 r. Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM w Poznaniu zaczął publikować interesujące wydawnictwo seryjne pt. „Uwarunkowania i Plany Rozwoju Turystyki”. Do końca 2010 r. ukazały się cztery tomy. Redaktorami serii są Z. Młynarczyk i A. Zajadacz.

W 2008 r. Wydział Nauk o Ziemi Uniwersytetu Szczecińskiego zainicjował wydawanie periodyku „Problemy Turystyki i Rekreacji”. Ukazały się trzy tomy (2008, 2009, 2010), redaktorem jest M. Dutkowski.

Ważną rolę dla inspirowania zagadnień teoretycznych odegrały konferencje „Uwarunkowania rozwoju turystyki zagranicznej w Europie Środkowej i Wschodniej”, organizowane cyklicznie od 1990 r. przez Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego (ostatnie spotkanie odbyło się w 2010 r.). Inicjatorami byli L. Baraniecki i J. Wyrzykowski. Materiały prezentowane na spotkaniach były publikowane – najpierw wyłącznie w wersji polskiej, potem również w języku angielskim. Łącznie ukazało się 11 tomów.

Ważną rolę w rozwoju myśli geograficzno-turystycznej odegrały „Warsztaty badawcze z geografii turystyki”. Zostały zainaugurowane w 1983 r., do chwili obecnej odbyło się już 26 takich spotkań. Są one skierowane przede wszystkim do młodzieży geograficznej. Na forum warsztatów swoje prace prezentowali po raz pierwszy późniejsi docenci czy profesorowie. Inicjatorem powołania takiego forum był S. Liszewski, a organizatorem najpierw Katedra, a potem Instytut Geografii Miast i Turystyki UŁ. W 1997 r. kierownictwo nad „Warsztatami...” przejęła E. Dziegieć, a po jej śmierci w 2009 r. kieruje nimi B. Włodarczyk.

B. Studia metodyczne. Grupę tę specjalnie wydzielono z opracowań teoretycznych, chcąc zwrócić uwagę Czytelników na problemy szczególnie nurtujące geografów, a także podkreślić rangę tych studiów. Dotyczyły one takich zagadnień, jak:

1. **Przestrzeń turystyczna.** Przestrzeń turystyczna jest częścią (podprzestrzenią) przestrzeni geograficz-

nej, odkrywanej przez człowieka poznającego i użytkującego do celów turystycznych środowisko geograficzne. Funkcjonalna przestrzeń turystyczna jest wyrazem aktywności turystycznej człowieka w przestrzeni turystycznej (LISZEWSKI 2002b). Podstawy teoretyczne są zasługą szkoły łódzkiej, a inicjatorem badań był S. Liszewski. Pierwsze studium ukazało się w roku 1995, w latach następnych autor ten stale doskonalił, uzupełniał i rozszerzał prezentowaną teorię (LISZEWSKI 1999b, 2002b, 2005e, 2006a,c, 2009b,c,d, LISZEWSKI, BACZWAROW 1998). Później problematyką tą zaczęli się interesować uczniowie S. Liszewskiego, a zwłaszcza WŁODARCZYK (2006, 2009a,b, 2011). W ośrodku łódzkim rozpoczęto też studia nad percepcją przestrzeni turystycznej przez różne środowiska społeczne (LATOŚIŃSKA 1998a,b, 2006, MATCZAK 1993, 1994, 1996). Inspirowani badaniami łódzkimi problematykę tę podjęli geografowie z innych ośrodków akademickich. Należy tu przywołać zwłaszcza studia prowadzone w Szczecinie przez MEYER (2001, 2004, 2007, 2008, red. 2010). Zapewne nie bez znaczenia jest fakt, że badaczka ta studia geograficzne ukończyła właśnie w Łodzi, gdzie zapewne zagadnienie to było dyskutowane podczas zebrań naukowych czy zajęć dydaktycznych. Ponadto jeszcze kilku innych geografów posiada w swoim dorobku prace z tej dziedziny (JĘDRUSIK 1999, 2005, KOWALCZYK 2002, KUREK, MIKA red. 2008, PRZYBYLSKA 2005, 2008, PTASZYCKA-JACKOWSKA 2007a,b,c, STACHOWSKI 1993). Obecnie obserwujemy stale wzrastające zainteresowanie tą problematyką, co ze względu na profil wykształcenia i główny przedmiot badawczy geografii jest zrozumiałe. Coraz częściej zaczynają się pojawiać analizy regionalne lub lokalne.

2. **Ocena zasobów środowiska przyrodniczego dla turystyki.** Szczególną rolę w badaniach odegrała **metoda modelowa** WARSZYŃSKIEJ (1970, 1972a,b, 1974). Weszła ona na stałe do polskiej oraz międzynarodowej literatury przedmiotu i jest wykorzystywana do chwili obecnej. Studia takie podejmowali również badacze w innych ośrodkach geograficznych (BARTKOWSKI 1965, BOGUCA 1971, CZERWIŃSKI, MIKUŁOWSKI, WYRZYKOWSKI 1991, GERSTMANNOWA 2004, 2005, KOSTROWICKI 1970, KOZUCHOWSKI 2005, KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA 1990, 1992b, KUREK 1999, MIKA 2000, 2004, NOWACKA 1984, RICHLING 1971, 2010, SOŁOWIEJ 1987, 1993, WYRZYKOWSKI 1975, 1985, 1991 red., 2008a red., ZWOLIŃSKI 1992, ŻMUDA 1990). W niektórych takich studiach podejmowano próby waloryzacji lub określenia przydatności środowiska na potrzeby szeroko rozumianej turystyki, a także znaczenia jakości środowiska dla rozwoju turystyki (np. LISZEWSKI 2002a, 2009a).

3. **Relacje turystyka–ochrona środowiska** – jedna z najliczniej reprezentowanych grup problemowych, co wydaje się naturalne w przypadku studiów geograficznych. Szczególnie liczne badania podejmowa-

no do końca lat 80. Potem zainteresowanie tą problematyką wyraźnie spadło na rzecz innych zagadnień, głównie związanych z przestrzenią turystyczną. W pracach takich dużą uwagę zwracano na stronę metodyczno-teoretyczną. Ze względu na ich liczbę, omówienie tych studiów wymagałoby odrębnego opracowania.

4. Wyznaczanie progów odporności środowiska przyrodniczego na procesy turystyczne. Najczęściej były to prace dotyczące tzw. **chłonności turystycznej** lub przyrodniczych barier rozwoju turystyki. Autorzy podejmowali próby opracowania wskaźników, których przekroczenie może prowadzić do degradacji środowiska, a więc również walorów turystycznych (BARANOWSKA-JANOTA, KOZŁOWSKI 1984, BRZÓSKA, KRAWCZYK, SOŁOWIEJ 1996, MARSZ 1972, MATCZAK 1988, PTASZYCKA-JACKOWSKA 1970, 1997, REGEL 1973, 1975, red. 1978, SOŁOWIEJ 1993, SOŁOWIEJ i in. 1995, STALSKI 1970a,b, WYRZYKOWSKI 1980).

5. Z tą problematyką korespondują studia dotyczące warunków bioklimatycznych w miejscowościach turystycznych, zwłaszcza w uzdrowiskach. Polscy klimatolodzy byli jednymi z pierwszych, którzy podjęli tę problematykę, a ich badania są do dzisiaj cytowane w literaturze światowej (BAS, BŁAŻEJCZYK, MATZARAKIS red. 2007, BŁAŻEJCZYK 1988, 2000, 2001, 2004, BOGUCKI 1999, BOKWA 1994, DEJA, RANISZEWSKA 1991, DUBANIEWICZ, MAKSYMIAK, ZYCH 1971, KOZŁOWSKA-SZCZĘSNA red. 1975-1984, KOZŁOWSKA-SZCZĘSNA 2000, 2002, KOZŁOWSKA-SZCZĘSNA, BŁAŻEJCZYK 1999, KOZŁOWSKA-SZCZĘSNA, GRZĘDZIŃSKI 1988, KOZŁOWSKA-SZCZĘSNA, KRAWCZYK, BŁAŻEJCZYK 2003, 2004, KOZŁOWSKA-SZCZĘSNA i in. 2002, LEŚKO 1975, 1976, LEŚKO, KLIMENTOWSKI 1979, LEŚKO, MAZUREK 1977, PASZYŃSKI, KUCZMARSKA 1965, ZYCH 1949). Prace te są wykorzystywane zwłaszcza przy opracowywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

6. Zagospodarowanie przestrzenne obszarów chronionych, zwłaszcza parków narodowych, parków krajobrazowych oraz rezerwatów przyrody. Są to głównie **studia o charakterze modelowym**, w których celem nadrzędnym było zaproponowanie rozwiązań umożliwiających koegzystencję funkcji ochronnej tych terenów z funkcją turystyczną (BARANOWSKA-JANOTA 1988, 1993, BARANOWSKA-JANOTA, PTASZYCKA-JACKOWSKA 1987, BARANOWSKA-JANOTA, KORZENIAK 1991, FURMANKIEWICZ, POTOCKI red. 2004, MATUSZEWSKA 2003, PARTYKA red. 2002, PTASZYCKA-JACKOWSKA 1971, 1982, 1990a, 2005, 2007d, 2009, PTASZYCKA-JACKOWSKA, BARANOWSKA-JANOTA 1986, 1996, SOŁOWIEJ 1991, SZWICHTENBERG red. 2003, ZAWILIŃSKA 2010). Duży udział mają geografowie w opracowaniach dotyczących koncepcji ochrony krajobrazu i jego użytkowania przez turystykę (np. KOWALCZYK 1992, PIETRZAK red. 1993, 1998, red. 1999, WOJCIECHOWSKI 1986, WYRZYKOWSKI red. 1991).

7. Geoekologia turystyki. Bogaty dorobek nauk geograficznych dotyczący relacji środowisko-turystyka pozwolił wskazać nowy kierunek badawczy, jakim jest geoekologia turystyki. Inicjatorką i twórczynią była KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA (1991, 1995a,b, 1997, 1999, 2000). Początkowo autorka wprowadziła pojęcie „geoekologia rekreacji” (1991, 1995), które od 1997 r. rozszerzyła na „geoekologia turystyki i wypoczynku”. Geoekologia turystyki pozwoliła ukazać od nowej strony relacje między środowiskiem a jego użytkowaniem turystycznym. Potem studia takie zaczęli podejmować inni geografowie, a także geolodzy i biolodzy.

8. Klasyfikacja i typologia miejscowości turystycznych. Problem ten od dawna nurtuje geografów, a studia z tego zakresu mają duży walor aplikacyjny (BILSKA-WODECKA 2000, BOHDANOWICZ i in. 1979, DOHNALIK, ZADWORNA 1968, JACKOWSKI 1978b, 1980, 1981b, 1984b, LISZEWSKI 1989c,e, ŁOBODA, WYRZYKOWSKI 1971, MILESKA 1967, 1971b, WERNER 1991, WARSZYŃSKA 1970, WAWRZYŃIAK 1976, *Wykaz i klasyfikacja miejscowości turystycznych w Polsce...* 1965-1968, WYRZYKOWSKA 1989).

9. Osadnictwo turystyczne, lokalizacja urządzeń, modele zagospodarowania. W tej grupie mieszczą się prace o charakterze ogólnym. Obejmują m.in. takie zagadnienia, jak modele zagospodarowania turystycznego zespołów osadniczych czy miast, typologię turystycznej sieci osadniczej, zagadnienia przestrzenne potencjału turystycznego czy wytyczne do lokalizacji urządzeń turystycznych w miejscowościach (DEJA red. 1992, DEREK 2007, DRZEWIECKI red. 1988, JACKOWSKI 1991d, 1992c, JACKOWSKI, PTASZYCKA-JACKOWSKA, SOŁJAN 2002, JACKOWSKI, SOŁJAN 2008a, JACKOWSKI, SOŁJAN, BILSKA-WODECKA 1999a, JACKOWSKI WARSZYŃSKA 1979, JAŹDZEWSKA red. 2008, KACZMAREK, LISZEWSKI 1987, KOWALCZYK 1993, 2009, 2011, LISZEWSKI 1987a, 1988, 1989c, 1991a,e, 1992d, 2007b, 2008b, LISZEWSKI, KACZMAREK 1989, MATCZAK 1987a, 1989, 1992a, 2005, MEYER 2008, red. 2010, MIKA red. 2011, ROTTER-JARZĘBIŃSKA 2009, RYDZ, JAŻEWICZ 1999, 2001, SOŁJAN 2005, 2007a, STACHOWSKI 1976, 1992, WOLANIUK 1998, ŻAKOWSKI red. 1995). Skala i zasięg opracowań są urozmaicone – od małych miejscowości po wielkie aglomeracje miejskie.

Ponadto geografowie są autorami licznych opracowań dotyczących osadnictwa turystycznego w danym regionie oraz monografii zarówno dużych centrów turystycznych, jak też małych miejscowości. Ze względu na liczbę nie sposób wymienić wszystkich takich opracowań.

10. Uzdrowiska. W turystycznej sieci osadniczej charakteryzują się one wyraźną odrębnością funkcjonalną i krajobrazową. Od dawna stały się one obiektami zainteresowań geografów. Znaczące osiągnięcia w tej dziedzinie doprowadziły do wykształcenia się

odrębnej subdyscypliny nauk geograficznych – „geografii uzdrowisk”. W ostatnim półwieczu niewątpliwie największe zasługi badawcze położył GROCH (1979, 1983, 1991, 1992, 1995, 1996, 1997), który zaprezentował oryginalną metodologię w tym zakresie. Jego studia są stale cytowane w literaturze zagranicznej. Problematyka uzdrowisk stanowiła też przedmiot badań innych autorów (np. DURYDIWKA 2005, GOTOWT-JEZIORSKA, WYRZYKOWSKI red. 2005, MAZURSKI 2003, PTASZYCKA-JACKOWSKA 1999, 2007f, PTASZYCKA-JACKOWSKA, MATLAK, FARACIK 1999, RYDZ red. 2005b, WYRZYKOWSKI red. 2007c). Niemal wszystkie polskie uzdrowiska doczekały się opracowań monograficznych, których autorami są przede wszystkim geografowie. Należy przypomnieć, że uzdrowisk dotyczy większość badań prowadzonych przez bioklimatologów, które omówiliśmy w innym miejscu.

11. Zagospodarowanie turystyczne, planowanie przestrzenne turystyki. W grupie tej mieszczą się opracowania teoretyczne dotyczące zagospodarowania turystycznego w różnej skali przestrzennej i dla różnych form turystyki. Uwzględniono tu również prace typu planistycznego (BILSKA-WODECKA 1999, DRZEWIECKI i in. 1988, 1993, 1995b, IWICKI 2006, JACKOWSKI, WARSZYŃSKA 1971, JAKÓBCZYK-GRYSZKIEWICZ i in. 2008, JAROWIECKA 2000, KACZMAREK, LISZEWSKI, WŁODARCZYK 2007, KOROWICKI 1996, KOWALCZYK 1994, 1999, 2001b, KOWALCZYK, DEREK 2010, KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA, KOSTROWICKI 1985, MATCZAK red. 2004, MIKULSKI 1991, MILATA 1954, MILEWSKA, WŁODARCZYK 2009, *Plan kierunkowy zagospodarowania turystycznego Polski...* 1971, *Plan przestrzennego zagospodarowania turystycznego Polski...* 1973, PTASZYCKA-JACKOWSKA 1990b, 1991, PTASZYCKA-JACKOWSKA, BARANOWSKA-JANOTA 1994, ROGALEWSKA 1978, ROGALEWSKI 1959, 1964b,c, 1965, 1966b, 1967a,b,c, 1968b, 1969c, 1970b, 1971, 1972a,b,c, 1974, ROUBA 2010, RYDZ 2008, SEWERNIAK 1991, SOŁOWIEJ 1991, STALSKI 1973, SZWICHTENBERG 1993, WAWRZYŃSKI 1977, 1978, red. 1981, 1985, WERNER 2004, WERNER, MIKUŁOWSKI 2003, WYRZYKOWSKI, MARAK, MIKUŁOWSKI 1999). Należy podkreślić, że w ostatnich latach geografowie odgrywają coraz większą rolę w procesie opracowywania strategii rozwoju turystyki dla różnych regionów czy miejscowości.

12. Poważny dorobek badawczy wiąże się z problematyką wypoczynkową w strefie podmiejskiej, zwłaszcza dużych aglomeracji. Już w okresie międzywojennym geografowie śledzili proces wykształcania się podmiejskiej strefy wypoczynkowej, jej zagospodarowywania i użytkowania turystycznego, określali chłonność oraz zasięg przestrzenny. Przeprowadzona kwerenda w niektórych archiwach wojewódzkich⁴ pozwala wnioskować, że po wojnie geografowie byli głównymi wykonawcami planów zagospodarowania przestrzennego takich stref, które niestety nigdy nie

ukazały się drukiem. Większość studiów zaczęto publikować dopiero na przełomie lat 80. i 90. ubiegłego wieku. Co najmniej od połowy lat 60. planiści apelowali do geografów o pomoc w wypracowaniu podstaw teoretyczno-metodycznych dla stref podmiejskich. Zmaterializowało się to dopiero po blisko 20 latach (BIDERMAN 1979, DEJA red., 1991, DZIEGIEĆ, LISZEWSKI 1981, 1983, 1984, FARACIK 2003, 2006, GROCH i in. 1987, JAKÓBCZYK-GRYSZKIEWICZ 1995, KOROWICKI 1988, KOWALCZYK 1986, 1990a,b, 1993, 1994, KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA 1992A, LISZEWSKI 1987a, MATCZAK 1985, 1986a,b, 1987a,b, 1991a,b, 1995, 2005, 2009b, SZKUP 2003, WILGAT 1962, 1971). Autorzy niemal wszystkich studiów wprowadzali oryginalne metody. Większość opracowań weszła na trwałe również do dorobku geografii osadnictwa oraz urbanistyki i planowania przestrzennego.

13. Kolonizacja turystyczna. Rozwój infrastruktury doprowadził do zjawiska kolonizacji turystycznej. Prace badawcze z tego zakresu geografowie polscy podjęli stosunkowo późno, bo dopiero w latach 90. ubiegłego stulecia (DZIEGIEĆ 1995, JĘDRUSIK 2002, 2003, MATCZAK 1995, RYDZ 2002, 2005a, RYDZ, MIEDZIŃSKI 2005, WOJCIECHOWSKA 1998). Wydaje się, że dotychczasowe badania w tej dziedzinie stanowią dopiero wstępną fazę zainteresowania się geografów tym zjawiskiem. Do takiego stwierdzenia upoważnia analiza zagranicznego piśmiennictwa geograficznego, gdzie problem kolonizacji turystycznej, a niekiedy również neokolonizacji, dominuje w badaniach nad osadnictwem turystycznym.

14. Regionalizacja turystyczna. W okresie powojennym dorobek w tym zakresie jest skromny, zwłaszcza w odniesieniu do obszaru całej Polski (BAJCAR 1969, GRZESZCZAK, KIEDROWSKA, LIJEWSKI 1957, MILESKA 1963). Dalsze opracowania o charakterze teoretyczno-metodycznym powstawały znacznie później (BARTKOWSKI red. 1982, DURYDIWKA, KOWALCZYK 2003, GADZOJANIS 1977, GROCH, KUREK, WARSZYŃSKA 2000, KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA 1986, KULCZYK 2007, LEŚKO, KLIMENTOWSKI 1979, LISZEWSKI 1989d, 2003b, 2004, 2005d, 2008a, 2009e, POTOCKI 2009, PTASZYCKA-JACKOWSKA, BARANOWSKA-JANOTA 2003, SZWICHTENBERG red. 2000b, WILUŚ, LISZEWSKI 2010). Należy mieć nadzieję, że dorobek w tej dziedzinie będzie się stale powiększać. Do chwili obecnej podstawową pracą metodologiczną jest opracowanie M.I. Mileskiej. W ostatnich latach próbę nowego spojrzenia na regionalizację turystyczną Polski przedstawił S. Liszewski.

Należy zwrócić uwagę na próby regionalizacji turystycznej podejmowane w odniesieniu do różnych obszarów kraju. Autorami takich opracowań są przede wszystkim geografowie. Niestety w większości przypadków prezentowane tam zasady podziału mają charakter intuicyjny. Większość studiów odnosi się do obszarów górskich i nadmorskich.

Warto jednak pamiętać, że niektóre z takich prac publikowanych bezpośrednio po wojnie odegrały ważną rolę w promocji Ziemi Odzyskanych. Autorami byli zazwyczaj geografowie, spośród których wymienić należy zwłaszcza Cz. Piskorskiego, W. Walczaka oraz A. Wrzoska.

15. Turystyka na obszarach wiejskich, agroturystyka. Problematyka ta tradycyjnie już pozostaje w sferze zainteresowań geografów. Odegrali oni główną rolę w wypracowaniu koncepcji badań w tej dziedzinie (DRZEWIECKI 1980, 1985, 1986, 1989, 1992, 1995a, 1998, 2001, DURYDIWKA 2007, DZIEGIEĆ 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1995, GÓRZ 2007, GRYKIEŃ 1998, GUZIK 1999, 2003, 2007, IWICKI 2001, 2006, JACKOWSKI 1978a, KOWALCZYK 1995, KUREK 1983a,b, 1985, 1987, 1990, 1992, 1995, 1996a,b, LISZEWSKI 1991b,c, MAIK, MARCINIAK red. 2001, MATCZAK 1991b, 2009a, MITYK red. 1996, ROGALEWSKI 1967a, RYDZ 2003, 2004, SKOCZEK 1999, STACHOWSKI 1992, SZWICHTENBERG 1998, WIDAWSKI 2006, 2008, WOJCIECHOWSKA 1995, 2006, 2007, 2009). W niektórych opracowaniach pojawiły się koncepcje teoretyczne i metodologiczne (zwłaszcza M. Drzewiecki, E. Dziegieć, W. Kurek, S. Liszewski, A. Szwichtenberg, J. Wojciechowska).

16. Aspekty gospodarcze turystyki. Studia zmierzające do prezentacji przestrzennej problemów gospodarczych związanych z turystyką są dość skromnie reprezentowane w dorobku geografii turystyki, zresztą nie tylko w Polsce. Wynika to głównie z braku odpowiedniej bazy źródłowej. Bardzo często uzyskanie danych wymaga żmudnej kwerendy terenowej.

Próby z tej dziedziny pojawiły się w ośrodku krakowskim na przełomie lat 60. i 70. ubiegłego stulecia. W owym czasie panował w Krakowie bardzo korzystny klimat do podejmowania takich tematów badawczych, a środowisko naukowe interesujące się turystyką było dość zintegrowane. Duży wpływ na to miały tzw. „Konferencje krynickie”, które zaczęto organizować na początku lat 60. XX w. (później przeniesiono je do Zakopanego). Były one w całości poświęcone turystyce. Organizatorem był Oddział Krakowski Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego i Narodowy Bank Polski w Krakowie oraz Wojewódzki Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki w Krakowie. Poważny wkład merytoryczny w organizację tych zgromadzeń miał Instytut Geografii UJ oraz Wojewódzki Urząd Statystyczny. Inicjatorami konferencji byli profesorowie J. Kruczała i A. Wrzosek oraz dyrektor Oddziału Wojewódzkiego NBP A. Kieler, a także dyrektor Wojewódzkiego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki M. Ofiarski (geograf, uczeń prof. A. Wrzoska). Spośród geografów stałymi bywalcami byli: A. Wrzosek, M.I. Mileska, J. Warszńska, D. Ptaszycka-Jackowska, M. Baranowska-Janota, T. Jarowiecka, J. Wyrzykowski, S. Wawrzyniak A. Jackowski, M. Mikulski, O. Rogalewski. Podczas jednej z kon-

ferencji (chyba w roku 1967) zaapelowano do geografów o włączenie się do badań dotyczących ekonomicznej roli turystyki w funkcjonowaniu regionu. Apel podjął A. Jackowski, przygotowując rozprawę doktorską dotyczącą roli turystyki w gospodarce Podhala. Było to nawiązanie do przedwojennych prac S. Leszczyckiego. Fragmenty doktoratu udało się opublikować (JACKOWSKI 1969b, 1971c, 1972b, 1976b). Określenia roli ekonomicznej turystyki dokonano w oparciu o udostępnione przez NBP dane dotyczące przepływów pieniężnych, które wspólnie z bankowcami udało się przypisać konkretnym miejscowościom. Na prośbę Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego potrzebne materiały przygotowała też nowotarska placówka PZU. Była to chyba jedna z nielicznych prób podejmowanych przez geografów prowadzenia studiów dotyczących zagadnień ekonomicznych (podobną problematykę podjął w 1968 r. O. Rogalewski, zaś w 1971 i 1976 r. E. Andrzejewski z Gdańska). Zarazem była to jedna z ostatnich takich inicjatyw. Potem przez wiele lat nie było już tak ścisłej współpracy geografów z ekonomistami.

Dopiero w ostatnim okresie, dzięki inicjatywie prof. G. Gołembskiego z Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, podjęto w tej dziedzinie próbę ścisłego współdziałania, nawiązując tym samym do dawnych dobrych tradycji.

Wyraźną grupę stanowią prace, w których rozpoczęto próby określenia **stopnia rozwoju funkcji turystycznej** (FISCHBACH 1989, JACKOWSKI 1991d, JACKOWSKI, SOŁJAN 2008a, JACKOWSKI, WARSZYŃSKA 1979, JAKÓBCZYK-GRYSZKIEWICZ 1995, JAŻDŻEWSKA red. 2008, JAŻEWICZ 2001, KUREK 2005b, LISZEWSKI red. 1989a, MARCZAK, WYCHOWANIEC 1989, MATCZAK 1989, 1991a, POTOCKI 2009, RYDZ red. 2005b, RYDZ, JAŻEWICZ 1999, SZWICHTENBERG 1991, WARSZYŃSKA 1985, WILUŚ 1997, WŁODARCZYK 1993). Najczęściej studia te odnosiły się do miejscowości, jako że dostęp do materiałów był najłatwiejszy. Najwięcej takich opracowań przygotowano w ośrodku łódzkim, głównie dzięki badaniom terenowym prowadzonym podczas praktyk studenckich (m.in. DZIEGIEĆ 1988, 1989, 1990, 1991, LISZEWSKI 1988, 1989b,e, 1991e, LISZEWSKI, KACZMAREK 1989). Poważny dorobek ma też w tej dziedzinie Instytut Geografii Akademii Pomorskiej w Słupsku (prace E. Rydza i I. Jażewicz). Geografowie zwracają też uwagę na problem **gospodarki turystycznej** (np. FARACIK, KUREK, MIKA, PAWLUSIŃSKI 2009, JACKOWSKI 1997, JACKOWSKI, BILSKA-WODECKA, SOŁJAN, QURINI-POPLAWSKI 2009, LISZEWSKI red. 2003a, SZWICHTENBERG 1991, 1995, 1999, 2006, SZWICHTENBERG, DZIEGIEĆ red. 2000) czy **rolę turystyki w gospodarce regionalnej** i lokalnej (np. KOWALCZYK 2004, MAIK, MARCINIAK red. 2001, MARAK, WYRZYKOWSKI 2007, POTOCKI 2009, SEWERNIAK 2004, WYRZYKOWSKI red. 2007b).

17. W ostatnich latach geografowie podjęli nowy problem badawczy związany z **produktem turystycznym**. Termin ten został wprowadzony do geografii turystyki z literatury ekonomicznej, zwłaszcza dotyczącej marketingu. W szerszym znaczeniu pojęcie „produkt turystyczny” obejmuje walory turystyczne, zagospodarowanie oraz „całość doświadczeń” turysty (KACZMAREK, STASIAK, WŁODARCZYK 2001, 2002, 2005, 2010, STASIAK, WŁODARCZYK 2003, WŁODARCZYK 2004, WYRZYKOWSKI 1999a).

18. **Badania ruchu turystycznego**. Są to opracowania o charakterze teoretycznym, które koncentrowały się głównie wokół metod liczenia uczestników i modeli ruchu turystycznego (LISZEWSKI 1991d, LISZEWSKI red. 2010, MATCZAK 1992b, 2003, MATCZAK, RYDZ 2001, STALSKI 1981, SZWICHTENBERG 2001, WARSZYŃSKA 1980, WARSZYŃSKA, BUKOWSKI, JACKOWSKI 1968, WŁODARCZYK 1993, 1999). Bardziej szczegółowe studia prowadzono w odniesieniu do poszczególnych form ruchu turystycznego.

19. **Poszczególne formy ruchu turystycznego**. Udział badań geograficznych jest znaczący. Przygotowywane studia dotyczyły bardzo różnorodnej problematyki. Geografowie zawsze dostrzegali pojawianie się nowych form turystyki, co wyrażało się pionierskimi opracowaniami. Dotyczyły one np. **turystyki zimowej** (JACKOWSKI red. 1973), szeroko rozumianej **turystyki wodnej** (ROGALEWSKI red. 1969a, b), **turystyki urlopowej** (WYRZYKOWSKI 1986), **turystyki zrównoważonej** (IWICKI 1998, KOWALCZYK red. 2010, KUREK 2003a, 2004b, WARSZYŃSKA red. 2006), **turystyki etnicznej** (WYRZYKOWSKI 2005c), **tanatoturystyki** (TANAŚ 2008), **turystyki kulturowej** (CZYRWIK 1991, KOWALCZYK red. 2008, WIDAWSKI 2009, WIDAWSKI red. 2009), **turystyki alternatywnej** (SKOCZEK 2002, WYRZYKOWSKI red. 1999b), **turystyki miejskiej** (KOWALCZYK 2005b, MADUROWICZ 2008, MATCZAK red. 2008, MAZURSKI 2008, WOLANIUK 1991, WYRZYKOWSKI red. 2008b), **turystyki kulinarnej** (KOWALCZYK 2005c), **turystyki przyrodniczej** (MIKA 2007), **ekoturystyki** (BARANOWSKA-JANOTA 1995, WYRZYKOWSKI red. 2003), **turystyki biznesowej** (WYRZYKOWSKI, WIDAWSKI red. 2010), **dysfunkcji turystycznej** (DŁUŻEWSKA 2009), a także **czasu wolnego** (DZIEGIEĆ, LISZEWSKI 1985, KOWALCZYK-ANIOŁ 2007, WYRZYKOWSKI red. 1997, 2000, 2005a).

20. **Turystyka religijna**. Badania naukowe dotyczące tej formy turystyki zainicjowali geografowie. Problematyką tą interesowano się już w XIX w. (W. Pol) i w okresie międzywojennym (Studium Turystyki UJ, A. Wrzosek, B. Zaborski). W powojennej Polsce względy doktrynalne zadecydowały, że zagadnienia te długo nie mogły być ujmowane w programach badawczych. Urząd cenzury skrupulatnie usuwał ze wszystkich tekstów wątek religijny. Interwencje cenzora nie ominęły nawet klasyków polskiej geografii turystyki. Warto np. wiedzieć, że WRZOSEK

(1964) w publikacji *Próba charakterystyki regionu Pirenejów francuskich* obszerny akapit poświęcił Lourdes. Cały ten zapis został usunięty przez cenzurę. Pewne złagodzenie „uwarunkowań ideologicznych” zaczęto obserwować w połowie lat 80. Wykorzystano ten moment w ośrodku krakowskim, by opublikować kilka wyników badań, prowadzonych już od kilku dobrych lat. Pierwsze prace z tego zakresu ukazały się w połowie lat 80. (JACKOWSKI 1984a, 1985). Od tego czasu pracownicy Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ opublikowali już ponad 200 prac, w większości o charakterze nowatorskim i o zasięgu międzynarodowym (JACKOWSKI, SOŁJAN 2011a). Przygotowano studia teoretyczne, podjęto próby systematyzacji pojęć, a także określenia miejsca tej formy turystyki w strukturze funkcjonalnej i przestrzennej miejscowości czy regionów (m.in. JACKOWSKI 1987a,b,c,d, 1989c, 1990a,c, 1991a,b,c,e, 1992a,b, 1995, 1996, 1998a,c, 2003a,c, 2005a, 2006, 2007b, 2010, JACKOWSKI, MRÓZ, HODOROWICZ red. 2008, 2009, JACKOWSKI, SMITH 1992, JACKOWSKI, SOŁJAN 2008a,b, JACKOWSKI, SOŁJAN, BILSKA-WODECKA 1999a,b, LISZEWSKI 1999a, 2000, PTASZYCKA-JACKOWSKA 2000a,b, 2007e, PTASZYCKA-JACKOWSKA, JACKOWSKI 1998, SOŁJAN 2003, 2005, 2007a,b, SOŁJAN, BILSKA-WODECKA 2005). Dużym odzewem międzynarodowym cieszą się studia ukazujące turystykę religijną jako element integracji europejskiej (JACKOWSKI 1998b, 2002, JACKOWSKI, SOŁJAN 2003, 2005, 2007, 2008c, PTASZYCKA-JACKOWSKA 1995).

Istotną rolę w rozwoju wiedzy o turystyce religijnej odgrywa periodyk „Peregrinus Cracoviensis” (red. A. Jackowski, E. Bilaska-Wodecka, I. Sołjan), jedyne tego typu pismo w Europie. Ukazuje się od 1995 r., do chwili obecnej opublikowano 22 zeszyty.

Wiodącą rolę w badaniach z zakresu turystyki religijnej nadal odgrywa ośrodek krakowski, ale studia z tej dziedziny zaczęli podejmować również badacze we wszystkich placówkach geograficznych w Polsce.

21. **Kartografia turystyczna**. Osiągnięcia w tej dziedzinie wyrażają się przede wszystkim licznymi mapami turystycznymi, dotyczącymi miejscowości, regionów czy krajów. Natomiast do tej pory nie wypracowano wspólnego stanowiska geografów i kartografów odnośnie do szczegółowego programu działania. Problematyka ta była dyskutowana podczas dwóch ogólnopolskich konferencji organizowanych w latach 1970 i 2003 przez Komisję Kartograficzną Polskiego Towarzystwa Geograficznego (TRAFAS red. 1973, TRAFAS, STRUŚ, SZEWCZUK red. 2003). Sprawą ciągle niezalążoną jest atlas turystyki polskiej. Częste apele geografów, poparte konkretnymi działaniami na rzecz znalezienia sponsorów, niestety nie doprowadziły do podjęcia prac nad takim wydawnictwem.

Natomiast znaczące osiągnięcia notuje się w przypadku prezentacji kartograficznych zamieszczanych w ogólnogeograficznych atlasach regionalnych. Za-

warte tam ilustracje dotyczą różnych zjawisk i procesów turystycznych. W tej dziedzinie dominujące są ośrodki geograficzne w Krakowie – K. Trafas (1939–2004) z zespołem, oraz w Łodzi – S. Liszewski z zespołem. K. Trafasa uznaje się powszechnie za twórcę polskiej kartografii regionalnej. Z opracowań tego typu należy wymienić przede wszystkim *Atlas miasta Łodzi*, który ukazał się pod red. LISZEWSKIEGO (2002, Suplement 2009), wydane pod red. TRAFASA *Atlas miasta Krakowa* (1988) oraz *Atlas Tatrzańskiego Parku Narodowego* (1985), redagowany przez W. PAWLAKA *Atlas Śląska Dolnego i Opolskiego* (1997). Turystyka była również obecna w *Narodowym atlasie Polski* (LESZCZYCKI, red. 1973–1978), w *Atlasie Rzeczypospolitej Polskiej* (1993–1998, wyd. Główny Geodeta Kraju) oraz w kilku wydawnictwach atlasowych o zasięgu ogólnopolskim czy regionalnym, publikowanych po 1989 r. przez różne firmy edytorskie.

22. Studia historyczne. W tym zakresie dorobek geografii turystyki jest ciągle bardzo skromny, choć tradycje sięgają odległych czasów (JACKOWSKI 2009b, KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA 2005b). Studia takie dotyczą przede wszystkim obszarów górskich, np. Karpat (JACKOWSKI 1976a, 1989a, 1990b, 1991d, JACKOWSKI, WARSZYŃSKA 1979, SZAFIARSKI 1972) czy Sudetów (MIGOŃ, LATOCHA 2010, POTOCKI 2004), Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej (PAWLUSIŃSKI 2007), a także turystyki religijnej (JACKOWSKI 1989a, 1990b, 1991a, 2000, 2003b, 2005a,b, JACKOWSKI, PACH, RUDZIŃSKI 2001, JACKOWSKI, SOŁJAN 2000, 2008d, JACKOWSKI, SOŁJAN, ZEMBIK 2000). Podjęto też próbę nakreślenia dziejów Studium Turystyki UJ (JACKOWSKI red. 1992, 2007a, JACKOWSKI, SOŁJAN 2009) oraz miejsca turystyki w rozwoju planowania przestrzennego i regionalnego w Małopolsce (JACKOWSKI 2009a, JACKOWSKI, SOŁJAN 2009).

Do tej grupy należy również zaliczyć opracowania **typu bibliograficznego**. Podstawowa *Bibliografia turystyki polskiej* jest dziełem geografa (A. Jackowski). Obejmuje ona okres od XVI w. do 1972 r. Łącznie ukazało się siedem tomów (JACKOWSKI 1968–1975). Zapotrzebowanie na tego typu opracowania było w owym czasie tak duże, że przygotowano również bibliografię typu adnotowanego (JACKOWSKI, PTASZYCKA-JACKOWSKA 1970a, 1973), a także bibliografię krajoznawczą (JACKOWSKI 1971b, 1979). Bibliografia była następnie kontynuowana już na bieżąco, ale bez udziału geografów. Dopiero w ostatnim czasie próbę przygotowania bibliografii selektywnej z turystyki ponownie podjął geograf (DŁUGOSZ 2009).

C. Kształcenie kadr. Według szacunków LISZEWSKIEGO (2007a), w latach 1946–2006 obroniono około 60 prac doktorskich z zakresu geografii turystyki. Dzisiaj, pod koniec roku 2010, liczba ta zapewne wzrosła do około 80 rozpraw. Pierwszą po wojnie była rozprawa doktorska MILESKIEJ (1962, Uniwersytet Warszawski),

drugą JACKOWSKIEGO (1971, Uniwersytet Jagielloński).

Prace habilitacyjne z zakresu geografii turystyki zaczęto podejmować później, bo dopiero na początku lat 70. Zdaniem LISZEWSKIEGO (2007a), w latach 1972–2006 powstało 18 rozpraw habilitacyjnych z tej dziedziny. W chwili obecnej liczba habilitacji z geografii turystyki na pewno przekroczyła 20. Pierwsze dwie rozprawy przygotowali ROGALEWSKI (1972b) i WARSZYŃSKA (1974), następne w kolejności były habilitacje KRZYMOWSKIEJ-KOSTROWICKIEJ (1980), JACKOWSKIEGO (1981b), WYRZYKOWSKIEGO (1986) oraz WOJCIECHOWSKIEGO (1986). Większość prac powstała w latach 90. ubiegłego stulecia.

Jeżeli chodzi o kształcenie specjalistów w zakresie geografii turystyki, a szerzej w dziedzinie turystyki, to obecnie wiodącą rolę odgrywa ośrodek łódzki (LISZEWSKI 1992e, 1998, 1999c). Należy jednak podkreślić, że w każdej placówce geograficznej prowadzone są specjalności (lub kierunki) „turystyczne”.

Ważną rolę w kształceniu kadr odegrały i odgrywają nadal studia podyplomowe. W 1972 r. w Instytucie Geograficznym Uniwersytetu Wrocławskiego zostało zainaugurowane Podyplomowe Studium Geografii Turystycznej (obecnie funkcjonuje pod nazwą Studium Turystyki i Edukacji Regionalnej). Inicjatorami byli L. Baraniecki oraz O. Rogalewski, który w pierwszej fazie pełnił funkcję kierownika. Potem obowiązki te przejął J. Wyrzykowski, a następnie K. Widawski. W 1984 r. ukazało się wydawnictwo *Prace Podyplomowego Studium Geografii Turystycznej*, opublikowane przez wrocławski Instytut Geograficzny (WYRZYKOWSKI red. 1984).

Drugą tego typu placówką, Podyplomowe Studium Turystyki, powstała w 1977 r. przy Instytucie Geografii Ekonomicznej i Organizacji Przestrzeni Uniwersytetu Łódzkiego. Inicjatorem był S. Liszewski, a od 1981 r. funkcję kierownika pełniła do momentu zawieszenia działalności Studium w 1992 r. E. Dziegieć. Reaktywowane zostało w 1999 r. i umieszczone w Instytucie Geografii Miast i Turystyki UŁ. Funkcję kierownika pełni J. Wojciechowska.

W przypadku Wrocławia i Łodzi zajęcia prowadzili też geografowie z różnych ośrodków polskich i zagranicznych. Obie placówki odegrały – i odgrywają nadal – ważną rolę w kształceniu specjalistów dla turystyki w skali całego kraju.

Podobną działalność dydaktyczną prowadzą ponadto: Instytut Geografii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie (Studium Podyplomowe „Geoturystyka”) oraz Wydział Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego (Studium Podyplomowe „Geograficzne Podstawy Turystyki”). Przez pewien czas w Instytucie Geografii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu działało Studium Podyplomowe „Turystyka i Rekreacja”. Zasięg słuchaczy tych placówek ma charakter regionalny.

4. WNIOSKI

1. Problematyka turystyczna od dawna stanowiła przedmiot zainteresowań geografii, zarówno w skali międzynarodowej, jak też w Polsce. Pierwsze prace zaczęły się pokazywać w połowie XIX w.

2. O randze dyscypliny naukowej decydują przede wszystkim wypracowane podstawy teoretyczne, jak też oryginalne metody badań. W tym zakresie dorobek polskiej geografii turystyki jest znaczący i po II wojnie światowej wyraża się liczbą około 800 prac. Jeżeli do tego dodać przygotowane przez geografów liczne opracowania monograficzne ośrodków czy regionów turystycznych, prezentacje prowadzonych studiów terenowych itp., liczba ta na pewno przekroczy tysiąc pozycji. Jest to dorobek zauważalny w skali międzynarodowej. Bez żadnej przesady można stwierdzić, że należymy w tej dziedzinie do czołówki europejskiej, wzbudzamy też zainteresowanie ośrodków geograficznych spoza naszego kontynentu.

3. Istniejący dorobek pozwala zatem utrzymać naszą przodującą rolę w Europie, która zaznaczyła się już w okresie międzywojennym, głównie dzięki Studium Turystyki UJ i działalności badawczej S. Leszczyckiego. Po II wojnie światowej warunki do prowadzenia studiów związanych z turystyką, szczególnie zaś badań terenowych, bardzo często były uzależnione od fluktuacji sytuacji politycznej. Mimo tych trudności powstawały nowatorskie prace, które wzbudzały duże zainteresowanie naszych kolegów za granicą. Świadczą o tym liczne cytowania w literaturze. Co więcej, w latach systemu komunistycznego do Polski zjeżdżało wielu geografów turystyki z różnych krajów Europy Zachodniej, aby przyglądać się naszemu warsztatowi badawczemu. Mimo niekorzystnych uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych oraz utrudnionego dostępu do literatury światowej, warsztat ten wyróżniał się wysokim poziomem merytorycznym, nowatorstwem teoretyczno-metodycznym i problemowym. Dowodem uznania dla naszej geografii turystyki było zaproszenie kilku Polaków do tworzenia Grupy Roboczej Geografii Turystyki i Wypoczynku Międzynarodowej Unii Geograficznej, a także powierzenie Polsce organizowania specjalistycznych sympozjów MUG (Kraków, Łódź).

4. Analizując literaturę przedmiotu należy podkreślić z uznaniem stale rozszerzający się dorobek w zakresie opracowań o charakterze teoretycznym, co na pewno będzie w istotny sposób rzutować na przyszłość geografii turystyki, zresztą nie tylko w Polsce. Geografowie byli autorami wielu oryginalnych studiów dotyczących problemów planowania przestrzennego i zagospodarowania turystycznego, zagadnień osadniczych, strefy podmiejskiej czy problematyki turystyki na obszarach rolniczych i wiejskich.

Przedstawiciele geografii turystyki chętnie podejmowali też badania nad gospodarczymi aspektami turystyki lub w zakresie gospodarki uzdrowiskowej. Wreszcie, tradycyjnie już, wiele studiów poświęcano problematyce związanej z relacjami między ochroną środowiska a turystyką, ocenie środowiska przyrodniczego na potrzeby turystyki czy poszczególnym formom ruchu turystycznego. Niewątpliwym osiągnięciem ostatnich 20 lat jest pojawienie się studiów nad tak istotnymi problemami teoretyczno-praktycznymi, jak przestrzeń turystyczna, kolonizacja turystyczna, produkt turystyczny, regionalizacja turystyczna. W latach 80. ubiegłego stulecia pojawiły się też pierwsze prace z zakresu turystyki religijnej, których liczba w następnym okresie systematycznie wzrastała.

5. Studiując dorobek naszej dyscypliny naukowej bardzo wyraźnie zaznacza się dominacja czterech ośrodków geograficznych, związanych z Uniwersytetami: Jagiellońskim, Łódzkim, Wrocławskim i Warszawskim. W przypadku dwóch pierwszych uczelni odnotowujemy nawet wykształcenie się specyficznych szkół naukowych.

Przez wiele lat Kraków przewodził polskiej geografii turystyki. Szkoła krakowska swoimi początkami sięga okresu międzywojennego (Studium Turystyki UJ i działalność S. Leszczyckiego), ale jej kształtowanie się przypada na lata powojenne. Tutaj powstawały pierwsze w Polsce prace z tej dziedziny (A. Wrzosek), a w latach 70. i 80. XX w. przedstawiono założenia teoretyczne i metodologiczne służące do badań z zakresu geografii turystyki (J. Warszyńska, A. Jackowski). W literaturze przedmiotu pojawiło się wówczas pojęcie „krakowskiej szkoły” w tej dziedzinie, które funkcjonuje do chwili obecnej. Później do grona badaczy dołączyli J. Groch, W. Kurek, D. Ptaszycka-Jackowska. W najbliższym czasie kilka osób rozpocznie procedurę habilitacyjną. Od 1972 r. prace doktorskie z zakresu geografii turystyki obroniło około 25 osób, natomiast habilitację uzyskało sześć osób.

Druga szkoła naukowa z zakresu geografii turystyki wykształciła się w Łodzi. Niekwestionowanym jej twórcą był S. Liszewski, którego zainteresowania i działalność przez długi czas wspierała śp. E. Dziegieć (1939–2009). Od wielu lat S. Liszewski stanowi największy w Polsce autorytet w tej dziedzinie. Liczne jego prace dotyczą przede wszystkim problemów teoretycznych, metodycznych, a także odnoszących się do zagadnień związanych z koncepcją regionu turystycznego. W okresie od 1978 r. był promotorem 17 rozpraw doktorskich z zakresu geografii turystyki. Z grona tych doktorów jedna osoba uzyskała już tytuł naukowy profesora (A. Matczak), natomiast dwie stopień naukowy doktora habilitowanego (B. Włodarczyk, J. Wojciechowska). Łącznie w ośrodku łódzkim obroniono około 30 prac doktorskich oraz przeprowa-

dzono kilka przewodów habilitacyjnych z zakresu interesującej nas problematyki.

Ośrodek wrocławski problematykę geografii turystyki zaczął badać niemal od pierwszych lat powojennych. Swój udział mieli w tym m.in.: W. Walczak, A. Wrzosek, L. Baraniecki, S. Golachowski, O. Rogalewski. Natomiast dorobek naukowy tego ośrodka związany jest przede wszystkim z osobą J. Wyrzykowskiego, autora, redaktora i inicjatora wielu przedsięwzięć naukowych. Przygotowano tu 10 rozpraw doktorskich oraz cztery habilitacje.

Na rangę ośrodka warszawskiego złożyła się działalność naukowa i organizacyjna zwłaszcza trzech osób: M.I. Mileskiej, A. Krzymowskiej-Kostrowickiej oraz A. Kowalczyka. Dzięki M.I. Mileskiej na Uniwersytecie Warszawskim funkcjonowała przez pewien czas (1951–1968) Pracownia Geografii Turystyki, pierwsza po wojnie polska placówka badawcza z tej dziedziny. Natomiast w dorobku badawczym dominują prace o charakterze teoretycznym i metodycznym autorstwa A. Krzymowskiej-Kostrowickiej oraz A. Kowalczyka, którzy byli też promotorami w przewodach doktorskich.

6. W powojennym dorobku zauważalny jest wyraźny wpływ kilku osób, które odegrały szczególną rolę w rozwoju polskiej geografii turystyki. W jakimś sensie stali się oni Mistrzami kilku pokoleń badaczy. Wspominam o tym, bo często zapomina się o indywidualnym wkładzie wybitnych osobowości, których wpływ nie ograniczał się przecież tylko do ich własnego ośrodka.

Za takich „cichych”, ale wspaniałych bohaterów polskiej geografii turystyki uznaję zwłaszcza pięć osób: A. Wrzoska, M.I. Mileską, O. Rogalewskiego i J. Warszzyńską oraz S. Leszczyckiego⁵.

A. Wrzosek od 1945 r. wychował liczne grono polskich geografów, którzy potem podejmowali badania z zakresu geografii turystyki lub piastowali różne funkcje społeczne czy państwowe. Był również jednym z współtwórców planowania przestrzennego i regionalnego. Pierwsze prace z geografii turystyki opublikował już w 1945 r. Jego magistrantami byli m.in.: O. Rogalewski, S. Wawrzyniak, J. Warszzyńska, A. Jackowski.

M.I. Mileska była dla geografów mojego pokolenia symbolem wytrwałości uczonego, który mimo niesprzyjających warunków nigdy nie wyparł się Prawdy. Towarzyszyła jej sława jednego z najbliższych współpracowników S. Leszczyckiego, czego początki sięgały jeszcze „okresu krakowskiego”. S. Leszczycki był promotorem jej rozprawy doktorskiej (1961). Dorobek naukowy M.I. Mileskiej był wprawdzie skromny (działała głównie na niwie krajoznawczej), ale cechowała ją wielka wiedza i rzadko spotykany dar intuicji naukowej. Dzięki jej uporowi odrodziła się po wojnie polska geografia turystyki. Miałem to szczęście,

że zaliczała mnie do grona swoich młodych przyjaciół. Wspominam wielogodzinne rozmowy związane z historią jej bogatego życia. Spotkania takie odbywały się w Warszawie albo w Krakowie, z którym zawsze była silnie związana. W okresie gdy pracowałem nad swoim doktoratem „przy okazji” takich spotkań udzielała mi cennych rad i konsultacji.

O. Rogalewski położył podwaliny pod planowanie przestrzenne w dziedzinie turystyki. W utworzonym przez siebie Zakładzie Zagospodarowania Turystycznego (1963) zdołał zgromadzić ówczesną „czołówkę” młodych geografów-badaczy, którzy tutaj zaczęli swoją aktywność naukową. Byli to m.in.: D. Ptaszycka-Jackowska, A. Wyrzykowska, M. Baranowska-Janota, B. Mikułowski, J. Wyrzykowski, Z.T. Werner, M. Drzewiecki, S. Iwicki czy A. Jackowski, a z pośród nie geografów np. R. Przybyszewska-Gudelis, Z. Ziobrowski czy A. Ziemilski. Wszyscy odegrali potem ważną rolę w polskiej nauce, turystyce i planowaniu przestrzennym.

Pojawienie się J. Warszzyńskiej było zapowiedzią „pokoleniowej zmiany warty”. Stanowi ona symbol przemian, jakie pojawiły się w geografii turystyki począwszy od lat 70. XX w. W krótkim czasie stała się uznanym autorytetem naukowym. Do geografii turystyki wniosła „powiew” nowatorstwa. Najbardziej znanym osiągnięciem jest „metoda modelowa” oceny środowiska przyrodniczego dla turystyki. Pomimo upływu ponad 40 lat badacze nadal ją wykorzystują, często cytuje się ją również w literaturze światowej. J. Warszzyńska wypromowała setki magistrów, wielu doktorów, opiekowała się przewodami habilitacyjnymi, inspirowała szereg przedsięwzięć naukowych i organizacyjnych. Na jej pracach uczyli się geografowie turystyki z ośrodków krajowych i zagranicznych.

Tę Galerię Wspaniałych Postaci zamyka S. Leszczycki. Zaczął on powracać do Krakowa na kilka lat przed swoją śmiercią (1996 r.) Powroty te miały głównie charakter sentymentalny. Będąc w Krakowie bardzo często gościł w Zakładzie Geografii Turystyki Instytutu Geografii UJ, gdzie rolę gospodarza pełniła prof. J. Warszzyńska. Podczas tych spotkań uczestniczył w dyskusjach o problemach aktualnych, ale przede wszystkim wiódł interesujące opowieści o początkach geografii turystyki w Polsce i o przedwojennej geografii polskiej i krakowskiej. Potem zabierał mnie na spacer i wędrowaliśmy zazwyczaj w stronę Kopca Kościuszki. Po drodze często odwiedzaliśmy Cmentarz Salwatorski, gdzie znajduje się grób E. Romera (obaj byliśmy w 1954 r. na jego pogrzebie) oraz moich rodziców. Pokazywał mi miejsce wybrane na swoją mogiłę. W trakcie tych spacerów często „otwierał się” bardziej, niż to czynił podczas spotkań w Instytucie. Patrząc na te wynurzenia S. Leszczyckiego z perspektywy ponad 20 lat odnoszę wrażenie, że była to swoista próba przekazania nam, że żałuje swej decyzji

z 1946 r. o porzuceniu Krakowa i przeniesieniu się do Warszawy. Nigdy nie wspominał, dlaczego w swej powojennej aktywności naukowej i organizacyjnej „porzucił” geografię turystyki. Na możliwe motywy takiej decyzji starałem się wskazać w innych publikacjach (JACKOWSKI 2007a, JACKOWSKI, SOŁJAN 2009). W tym czasie podejmował próby zmierzające do przekonania ówczesnych decydentów, że dla Małopolski jedyną dziedziną dochodotwórczej branży gospodarczej jest turystyka, a jedyną nauką mającą odpowiednio wykształcony warsztat badawczy w tym zakresie jest geografia. W te działania wciągnął J. Warszyńską oraz moją osobę. Odbywał liczne rozmowy w Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności. Pisał memoriały do różnych władz, zabiegał o utworzenie w PAU lub w krakowskim Oddziale PAN Komisji Geografii Turystyki. Pamiętam wspólne wizyty u prezydenta m. Krakowa Tadeusza Salwy (przełom 1989/1990) i u rektora UJ prof. Aleksandra Koją. Wszędzie był przyjmowany z „wszelkimi honorami”, ale starania nie dały żadnych konkretnych wyników. Dzisiaj odnoszę wrażenie, że jego aktywność w tej dziedzinie miała stanowić swego rodzaju zadośćuczynienie za „zdradzenie” przed wielu laty geografii turystyki i Krakowa.

7. Dorobek polskiej geografii turystyki, jego wielka różnorodność i znacząca aplikacyjność dociekań teoretyczno-metodycznych wskazują, że dyscyplina ta odgrywa również istotną rolę wśród innych nauk zajmujących się turystyką. Zachowując odmienną warsztatu badawczego (sposób podejścia do badanej problematyki, stosowane metody), nasza geografia turystyki stała się dziedziną, która od blisko 80 lat była stale obecna na światowym rynku naukowym związanym z turystyką. Nie zawsze jesteśmy tego świadomi, nie umiemy też przekazać naszych osiągnięć opinii publicznej. Nie potrafiliśmy też w swoim czasie zaprotestować, gdy należne nam miejsce zaczęli zajmować dyletanci, publikujący prace quasi-naukowe, w tytule których chętnie zamieszczano słowo „geografia”. To właśnie autorów takich prac zaczęto uważać za reprezentantów geografii turystyki, choć z nią nigdy nie mieli nic wspólnego.

Na szczęście nasze środowisko zachowało swoją tożsamość, głównie poprzez wielką dbałość o zachowanie wysokiego poziomu merytorycznego prowadzonych studiów. Dzięki temu udało się uchronić polską geografję turystyki od pojawiania się prac nijakich i od uzyskiwania stopni czy tytułów naukowych przez hochsztaplerów. Prowadzone studia miały zawsze charakter oryginalny i były nowatorskie pod względem metodycznym. Niestety, nie potrafiliśmy odpowiednio promować takich opracowań. Spowodowało to, że bardzo długo dostrzegano jedynie prace przygotowywane przez laików. Dopiero w ostatnich

latach różni decydenci zaczęli dostrzegać swój błąd. Świadczą o tym m.in. coraz liczniejsze oferty współpracy organów administracji samorządowej, państwowej czy gospodarczej z ośrodkami geograficznymi prowadzącymi badania z zakresu turystyki. Pozwala to optymistycznie spojrzeć w przyszłość i mieć nadzieję na rychłe uznanie społeczne naszej dyscypliny naukowej. Musimy jednak pamiętać, że zależy to również od nas samych, od naszej inicjatywy, kreatywności i działań typu marketingowego.

8. Analizując współczesne piśmiennictwo światowe z zakresu geografii turystyki obserwuje się zjawisko ponownego odczytywania prac klasyków tego nurtu badawczego. Niemal we wszystkich ukazujących się obecnie opracowaniach ponownie pojawiają się nazwiska osób szczególnie zasłużonych w tej dziedzinie. W Stanach Zjednoczonych, we Francji czy w Niemczech dokonywane są przedruki dawnych prac z zakresu geografii turystyki. W Niemczech zdecydowano się nawet na opublikowanie antologii takich dzieł (HOFMEISTER, STEINECKE hrsg. 1984). W renomowanej serii wydawniczej „Tourism Social Science Series”, której wydawcą jest sławny J. Jafari, ukazała się w ostatnim czasie interesująca antologia biografii naukowych przygotowanych przez osoby tworzące w różnych krajach geografję turystyki (SMITH 2010). Jest to właściwie zbiór esejów, które umownie można zatytułować „Moja droga do geografii turystyki”. Pracę dedykowano pamięci R.I. Wolfe’a, jednego z twórców współczesnej geografii turystyki, a który miał polskie korzenie⁶. Niestety nie znajduje to odzwierciedlenia na łamach tego wydawnictwa. Brak jest w nim jakiegokolwiek śladu polskiego. Można odnieść wrażenie, że w światowej geografii turystyki po prostu nie istniejemy. Jest to widomy dowód, do czego prowadzi wieloletnia bierność w rozpowszechnianiu polskich osiągnięć badawczych za granicą.

Nie możemy jednak oczekiwać uznania od „świata”, skoro sami siebie nie szanujemy. Mimo ciągłej aktualności wielu przedwojennych prac S. Leszczyckiego (JACKOWSKI, SOŁJAN 2009, MILESKA 1977), są one niezmiernie rzadko czytane, nie mówiąc już o ich cytowaniu we współczesnych opracowaniach, również młodych geografów. Nie pomogło nawet częściowe ich opublikowanie (LESZCZYCKI 1975). Pozostawiam to bez komentarza.

9. W roku 2011 przypada 75. rocznica utworzenia Studium Turystyki UJ. Jestem przekonany, że powinna ona stać się wielkim świętem polskiej i europejskiej geografii turystyki. Godnym uczczeniem tej rocznicy mógłby być międzynarodowy kongres. Ponawiam też wnioski, prezentowany już w 2007 r. w Krakowie, o ustanowienie nagrody im. Stanisława Leszczyckiego za najlepszą pracę doktorską z zakresu geografii turystyki.

PRZYPISY

¹ H. Szatkowski był dość tajemniczą postacią, do dzisiaj wiele jego postępowań nie zostało wyjaśnione. Prawdopodobnie był rezydentem Abwehry. Uciekł z Polski wraz z wycofującymi się wojskami niemieckimi. Dalsze jego losy są nieznane. Po wojnie sąd polski skazał go zaocznie na karę śmierci.

² Kwerendę przeprowadzono głównie w bibliotekach: Narodowej, Jagiellońskiej, Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ. Przeglądnięto też wykazy publikacji prezentowane na stronach internetowych poszczególnych placówek geograficznych. Ponadto wykorzystano poszczególne tomy *Bibliografii geografii polskiej* (wyd. IGIiPZ PAN) oraz własną *Bibliografię turystyki polskiej*. Artykuł ma charakter przeglądu i nie jest opracowaniem bibliograficznym. Szczegółowe informacje bibliograficzne Czytelnik znajdzie zwłaszcza w *Bibliografii geografii polskiej*. Źródłem informacji mogą być również publikacje pracowników, wykazywane na bieżąco na stronach internetowych Wydziałów czy Instytutów Geografii.

³ Wyjątkowo uwzględniono kilka ważnych opracowań teoretycznych, historycznych i metodycznych, które ukazały się w pierwszych miesiącach 2011 r.

⁴ Była to kwerenda „przy okazji”, prowadzono ją bowiem z racji opracowywania innego tematu.

⁵ W kolejności ukazywania się poszczególnych osób „na scenie”.

⁶ Roy Israel Wolfe urodził się wprawdzie w Kanadzie (1917), ale rodzina pochodziła z Opatowa i Staszowa. Nazwisko tej rodziny w Polsce prawdopodobnie brzmiało Wolbromsky (Wolbromski). R. Wolfe interesował się swoimi polskimi korzeniami. W 1972 lub 1973 r. prof. A. Wrzosek, korespondujący na bieżąco z R. Wolfem, poinformował mnie o przyjeździe Kanadyjczyka do Polski. Poprosił o zorganizowanie podróży prof. Wolfe'a do Opatowa i Staszowa. Gdy wszystko było już przygotowane, otrzymałem wiadomość, że wizyta nie dojdzie do skutku. Nigdy nie poznałem przyczyny tej decyzji.

BIBLIOGRAFIA

- ANDRZEJEWSKI E., 1971, *Wpływ niektórych elementów demograficznych Polski na dynamikę ruchu turystycznego*, Zeszyty Naukowe Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UG, Geografia, z. 1, s. 151–171.
- ANDRZEJEWSKI E., 1976, *Struktura przestrzenno-funkcjonalna gospodarki turystycznej województwa gdańskiego*, Instytut Ekonomii i Organizacji Produkcji UG, Gdańsk.
- ANDRZEJEWSKI E., KOROWICKI A., 1992, *Researches in geography of tourism*, [w:] J. Warszńska (ed.), *Scientific and didactic activity in Polish university centres on the Geography of Tourism, Kraków, UJ*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 86, s. 11–12.
- BACHVAROV M., DZIEGIEĆ E., 2005, *Relacje pomiędzy pojęciami „rekreacja” i „turystyka”*, Turizm, t. 15, z. 1/2, s. 79–93.
- BAJCAR A., 1969, *Regiony turystyczne Polski*, Geografia w Szkole, t. 22, z. 2, s. 122–133, z. 4, s. 202–210.
- BARANOWSKA-JANOTA M., 1988, *Formuła planu zagospodarowania przestrzennego parku krajobrazowego*, Biuletyn Instytutu Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, t. 15, z. 2/3, s. 9–14.
- BARANOWSKA-JANOTA M., 1993, *Polityka przestrzenna w parkach krajobrazowych*, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Warszawa.
- BARANOWSKA-JANOTA M., 1995, *Ku ekoturystyce w polskich parkach narodowych*, Parki Narodowe i Rezerваты Przyrody, t. 14, z. 4, s. 119–128.
- BARANOWSKA-JANOTA M., KORZENIAK G., 1991, *Zasady turystycznego użytkowania i ochrony parków krajobrazowych*, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Kraków.
- BARANOWSKA-JANOTA M., KOZŁOWSKI J., 1984, *Krańcowe progi przyrodnicze w rozwoju turystyki*, Instytut Kształtowania Środowiska, Warszawa.
- BARANOWSKA-JANOTA M., PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 1987, *Plan zagospodarowania przestrzennego parków narodowych. Metody i zasady sporządzania*, IGIiK, Warszawa.
- BARTKOWSKI T., 1965, *Zagadnienie atrakcyjności środowiska geograficznego w Polsce dla wypoczynku (na wybranych przykładach z Niziny Wielkopolskiej)*, Sprawozdania PTPN za III i IV kwartał 1965, s. 283–293.
- BARTKOWSKI T., 1973, *Pojęcie „sezonu” a ocena atrakcyjności środowiska geograficznego dla wypoczynku i turystyki*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 40, s. 43–53.
- BARTKOWSKI T., 1977, *O definicjach i zakresach pojęć rekreacji, turystyki i turystyki*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 90, s. 59–80.
- BARTKOWSKI T., 1977–1980, *Wypisy do geografii turystycznej*, cz. 1–2, AWF, Poznań.
- BARTKOWSKI T. (red.), 1982, *Problemy regionalizacji turystycznej (materiały seminarium naukowego)*, Poznań, 10 kwietnia 1981 AWF w Poznaniu, Monografie AWF w Poznaniu, nr 201.
- BARTKOWSKI T., 1986, *O zakresach niektórych podstawowych pojęć nauki o turystyce i turymie*, Acta Universitatis Lodzianis. Turizm, z. 2, s. 47–60.
- BARTKOWSKI T., KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA A., 1985, *Warunki przyrodnicze turystycznych form rekreacji. Podstawowe elementy teorii i przykłady rozwiązań metodologicznych*, [w:] *Warunki przyrodnicze rozwoju turystycznych form rekreacji*, Monografie AWF w Poznaniu, nr 209.
- BAS A., BŁAŻEJCZYK K., MATZARAKIS A. (eds.), 2007, *Climat change and tourism: assessment and coping strategies*, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Maastricht, Warsaw, Freiburg.
- BIDERMAN E., 1979, *Strefa koncentracji wypoczynku świątecznego mieszkańców Poznania*, [w:] Z. Chojnicki (red.), *Struktura i funkcje układów przestrzenno-ekonomicznych*, ser. Geografia UAM w Poznaniu, nr 18.
- BIDERMAN A., 1992, *Basic Research Directions of Tourist Geography of the Poznań University*, [w:] J. Warszńska (ed.), *Scientific and didactic activity in Polish university centres on the Geography of Tourism*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 86, s. 125–137.
- BILSKA-WODECKA E., 1999, *Zagospodarowanie oraz promocja kalwarii polskich i sacri monti dla turystyki i ruchu pielgrzymkowego*, [w:] *Turystyka w obiektach zabytkowych i sakralnych*, Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa, Instytut Turystyki, Kraków, s. 43–49.
- BILSKA-WODECKA E., 2000, *Typology of European calvaries*, Peregrinus Cracoviensis, z. 10, s. 143–159.
- BILSKA-WODECKA E., 2003, *Kalwarie europejskie. Analiza struktury, typów i genezy*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.
- BILSKA-WODECKA E., SOŁJAN I., 2007, *Dziedzictwo religijne jako czynnik rozwoju turystyki na przykładzie województwa małopolskiego*, [w:] D. Ptaszyccka-Jackowska (red.), *Polska przestrzeń turystyczna*, Prace Geograficzne, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, z. 117, s. 197–214.
- BŁAŻEJCZYK K., 1988, *A model for bioclimatic evaluation and typology of health resorts and recreation areas*, [w:] L. Starkel (red.), *Changes in the geographical environment of Poland*, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa, s. 141–148.

- BŁAŻEJCZYK K., 2000, *Biotermiczne warunki klimatoterapii i rekreacji w wybranych uzdrowiskach Polski*, *Balneologia Polska*, t. 42, z. 3/4, s. 98–104.
- BŁAŻEJCZYK K., 2001, *Bioklimatyczne podstawy planowania rozwoju polskich uzdrowisk nadmorskich*, [w:] M. Boruszczak (red.), *Perspektywy rozwoju uzdrowisk polskiego wybrzeża Bałtyku*, Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa, Gdańsk, s. 159–164.
- BŁAŻEJCZYK K., 2004, *Bioklimatyczne uwarunkowania rekreacji i turystyki w Polsce*, *Prace Geograficzne*, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, nr 192.
- BOGUĆKA A., 1971, *Badanie obszarów rekreacyjnych ziem karpaccich województwa krakowskiego pod kątem ich wykorzystania dla różnych form wypoczynku*, *Problemy Zagospodarowania Ziemi Górskich*, z. 9, s. 5–35.
- BOGUĆKI J., 1999, *Biometeorologia turystyki i rekreacji*, *Podręczniki*, AWF Poznań, nr 48.
- BOHDANOWICZ J., WYRZYKOWSKA A., WYRZYKOWSKI J., ZIÓŁKOWSKI Z., 1979, *Miejscowości wypoczynku urlopowego i wakacyjnego w Polsce*, *Zeszyty Naukowe AWF we Wrocławiu*, z. 24.
- BOKWA A., 1994, *Bioklimatyczne uwarunkowania turystyki w półroczu chłodnym w ośrodkach miejskich w górach*, *Problemy Zagospodarowania Ziemi Górskich*, z. 37, s. 49–60.
- BRZÓSKA J., KRAWCZYK P., SOŁOWIEJ D., 1996, *Metoda symulacji sposobów zagospodarowania rekreacyjnego Słowińskiego Parku Narodowego jako punkt wyjścia do obliczeń naturalnej chłonności rekreacyjnej*, *Badania Fizjograficzne Polski Zachodniej*, ser. A, t. 47, s. 7–18.
- CHOJNICKI Z., 2005, *Charakter i sytuacja nauki o turystyce – rozważania metodologiczne*, [w:] W. Maik, K. Marciniak, P. Palich (red.), *Teoria i praktyka w turystyce. Zbiór rozpraw*, Wyższa Szkoła Gospodarki, Bydgoszcz, s. 11–23.
- CZERWIŃSKI J., MIKUŁOWSKI B., WYRZYKOWSKI J., 1991, *Geograficzne podstawy rozwoju turystyki w Karpatach i Sudetach*, *Wrocław, Studia Geograficzne*, nr 53, Wyd. UW.
- CZYRWIK I., 1991, *Zróżnicowanie etniczne, etnograficzne i religijne jako walor turystyczny województwa białostockiego*, *Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne*, z. 87, s. 67–84.
- DEJA W. (red.), 1991, *Przyrodnicze warunki aktywności ruchowej w gminach podmiejskich wielkich aglomeracji (Kórnik, Sęszew, Konstancin-Jeziorna, Dobczyce, Sobótka)*, Wyd. AWF, Warszawa.
- DEJA W. (red.), 1992, *Terytorialny system rekreacyjny Poznania*, *Monografie AWF w Poznaniu*, nr 297.
- DEJA W., 2001, *Geografia turystyki podstawą rozwoju turystyki*, *Sprawozdania PTPN. 1990–1998*, s. 71.
- DEJA W., RANISZEWSKA M., 1991, *Bioklimat Kołobrzegu. Sezonowość a frekwencja turystyczna*, *Monografie AWF w Poznaniu*, nr 276.
- DEREK M., 2007, *Gmina turystyczna – ujęcie metodologiczno-metodyczne*, [w:] W. Kurek, R. Pawłusiński (red.), *Studia nad turystyką. Problemy ekonomiczne i społeczne*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.
- DLUGOSZ Z., 2009, *Wybrana bibliografia polskiego piśmiennictwa turystycznego (2000–2008)*, *Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne*, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków.
- DLUŻEWSKA A., 2009, *Społeczno-kulturowe dysfunkcje turystyczne w krajach islamu*, Wyd. UW, Warszawa.
- DOHNALIK T., ZADWORNA H., 1968, *Miejscowości turystyczne w Polsce i ich klasyfikacja*, *Ruch Turystyczny*, z. 1, s. 13–23.
- DRZEWIECKI M., 1980, *Rola turystyki w rozwoju ekonomicznym wsi pomorskich*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- DRZEWIECKI M., 1983, *Uwagi o zakresie pojęć: „turystyka”, „rekreacja”, „wczasy”, „wypoczynek”*, *Przegląd Geograficzny*, t. 55, z. 1, s. 219–225.
- DRZEWIECKI M., 1985, *Rola przestrzeni wiejskiej w rekreacji*, *Problemy Turystyki*, nr 1, s. 41–56.
- DRZEWIECKI M., 1986, *Warunki wypoczynku we wsiach letniskowych*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- DRZEWIECKI M. (red.), 1988, *Zagospodarowanie przestrzenne terenów rekreacyjnych w mieście i regionie: wybrane studia metodyczne i planistyczne z województwa bydgoskiego*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- DRZEWIECKI M., 1989, *Osadnictwo wiejskie dla rekreacji*, *Miasto*, nr 8, s. 14–18.
- DRZEWIECKI M., 1992, *Wiejska przestrzeń rekreacyjna*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- DRZEWIECKI M., 1993, *Strategia rozwoju turystyki w planach zagospodarowania przestrzennego regionów*, *Problemy Turystyki*, t. 16, nr 4, s. 3–8.
- DRZEWIECKI M., 1995a, *Agroturystyka. Założenia – uwarunkowania – działania*, Instytut Wydawniczy Świadectwo, Bydgoszcz.
- DRZEWIECKI M., 1995b, *Wstępna diagnoza stanu turystycznej gospodarki przestrzennej w Polsce w latach dziewięćdziesiątych*, *Problemy Turystyki*, t. 18, nr 3/4, s. 5–10.
- DRZEWIECKI M., 1998, *Pojęcie turystyki wiejskiej*, *Turyzm*, t. 8, z. 1, s. 21–27.
- DRZEWIECKI M., 2001, *Podstawy agroturystyki*, Oficyna Wydawnicza Ośrodka Postępu Organizacyjnego, Bydgoszcz.
- DRZEWIECKI M., GRABISZEWSKI M. A., IWICKI S., PRZYBYSZEWSKA-GUDELIS R., 1988, *Zagospodarowanie przestrzenne terenów rekreacyjnych w mieście i regionie. Wybrane studia metodyczne i planistyczne z województwa bydgoskiego*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- DUBANIEWICZ H., MAKSYMIAK Z., ZYCH S., 1971, *Bioklimatyczna bonitacja obszaru województwa łódzkiego dla potrzeb rekreacji*, *Zeszyty Naukowe UŁ*, ser. 2, *Nauki Matematyczno-Przyrodnicze*, z. 43, s. 3–60.
- DURYDIWKA M., 2005, *Zróżnicowanie rozwoju funkcji turystyczno-rekreacyjnych w miejscowościach uzdrowiskowych*, [w:] E. Rydz (red.), *Kształtowanie funkcji turystycznych w miejscowościach uzdrowiskowych*, *Pomorska Akademia Pedagogiczna, Słupsk*, s. 46–59.
- DURYDIWKA M., 2007, *Kształtowanie się funkcji turystycznej na obszarach wiejskich w Polsce*, [w:] W. Kurek, M. Mika (red.), *Studia nad turystyką. Tradycje, stan obecny i perspektywy badawcze*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 261–269.
- DURYDIWKA M., KOWALCZYK A., 2003, *Region turystyczny a procesy globalizacji*, *Turyzm*, t. 13, z. 1, s. 21–42.
- DZIEGIEĆ E., 1987, *Przemiany osadnictwa wiejskiego pod wpływem turystyki i wypoczynku w świetle literatury*, *Acta Universitatis Lodzianensis, Turyzm*, z. 3, s. 7–31.
- DZIEGIEĆ E., 1988, *Przemiany wsi Chałupy i Kuźnica pod wpływem rozwoju turystyki*, *Acta Universitatis Lodzianensis, Turyzm*, z. 4, s. 69–95.
- DZIEGIEĆ E., 1989, *Przemiany wsi położonych w strefie krajobrazowej pojezierzy*, [w:] *Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego. Wyniki prac z lat 1986–1987*, Instytut Turystyki, Warszawa, s. 118–141.
- DZIEGIEĆ E., 1990, *Przemiany wsi Cisna i Wołkowyja pod wpływem turystyki*, *Acta Universitatis Lodzianensis, Turyzm*, z. 6, s. 83–102.
- DZIEGIEĆ E., 1991, *Przemiany wsi rybackich pod wpływem turystyki. Przykład Mierzei Wiślanej i Helskiej*, [w:] S. Liszewski (red.), *Przemiany przestrzeni wiejskiej w Polsce i we Francji pod wpływem urbanizacji i turystyki*, *Acta Universitatis Lodzianensis, Folia Geographica*, nr 14, s. 107–120.
- DZIEGIEĆ E., 1992, *Rural tourist centres in the Polish uplands zones*, *Turyzm*, t. 2, z. 1, s. 83–97.
- DZIEGIEĆ E., 1995, *Urbanizacja turystyczna terenów wiejskich*, *Turyzm*, t. 5, z. 1, s. 5–56.
- DZIEGIEĆ E., LISZEWSKI S., 1981, *Expansion des terrains de loisirs et de tourisme dans la région urbaine de Łódź*, *Etudes et Mémoires*,

- Centre des Hautes Etudes Touristiques, Actes du Colloque d'Aix-en-Provence, 6/11 Septembre 1981, Aix-en-Provence, s. 88-96.
- DZIEGIEĆ E., LISZEWSKI S., 1983, *Zones suburbaines en tant que les terrains de recreation pour les habitants des grandes villes polonaises*, [w:] *Tourisme et Loisire aux environs de grandes villes. Materiały z Sympozjum International Geographical Union Commission of the Georaphy of Tourism and Leisure*, Łódź 4-11 September 1983, s. 7-42.
- DZIEGIEĆ E., LISZEWSKI S., 1984, *Zones suburbaines en tant que terrains de recreation pour les habitants des grandes villes polonaises*, *Problemy Turystyki*, nr 2, s. 11-21.
- DZIEGIEĆ E., LISZEWSKI S., 1985, *Wyjazdy wakacyjno-urlopowe mieszkańców Łodzi*, *Turizm*, t. 12, z. 2, s. 33-49.
- DZIEGIEĆ E., LISZEWSKI S., 2002, *Rozwój badań geografii turystyki w Polsce w XX wieku*, *Acta Universitatis Lodziensis, Turizm*, z. 1, s. 5-26.
- FARACIK R., 2003, *The state of research on tourism and recreation in suburban zones of major Polish cities*, [w:] W. Kurek (red.), *Issues of tourism and health resort management*, *Prace Geograficzne*, z. 111, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 105-127.
- FARACIK R., 2006, *Turystyka w strefie podmiejskiej Krakowa*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.
- FARACIK R., KUREK W., MIKA M., PAWLUSIŃSKI R., 2009, *Turystyka w Karpatach Polskich w świetle współczesnych kierunków rozwoju*, [w:] B. Domański, W. Kurek (red.), *Gospodarka i przestrzeń. Prace dedykowane Profesor Danucie Ptaszyckiej-Jackowskiej*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 77-97.
- FISCHBACH J., 1989, *Funkcja turystyczna jednostek przestrzennych i program jej badania*, [w:] S. Liszewski (red.), *Funkcja turystyczna*, *Acta Universitatis Lodziensis, Turizm*, z. 5, s. 7-26.
- FURMANKIEWICZ M., POTOCKI J. (red.), 2004, *Problemy ochrony przyrody w zagospodarowaniu przestrzennym Sudetów*, Muzeum Przyrodnicze, Jelenia Góra.
- GADZOJANIS A., 1977, *Zastosowanie metody dendrytu w regionalizacji geograficznej dla potrzeb turystyki. Na przykładzie Sudetów Kłodzkich*, *Acta Universitatis Wratislaviensis, Studia Geograficzne*, z. 26.
- GERSTMANNOWA E., 2004, *Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju turystyki na polskich wybrzeżach mierzejowych*, *Turizm*, t. 14, z. 2, s. 5-24.
- GERSTMANNOWA E., 2005, *Kierunki zmian w krajobrazie polskiego wybrzeża wynikające z rozwoju turystyki*, *Turizm*, t. 15, z. 1/2, s. 187-201.
- GOTOWT-JEZIORSKA A., WYRZYKOWSKI J. (red.), 2005, *Turystyka a uzdrowiska*, Polskie Stowarzyszenie Turystyki, Warszawa.
- GÓRZ B., 2007, *Funkcje turystyki na obszarach wiejskich*, [w:] W. Kurek, M. Mika (red.), *Studia nad turystyką. Tradycje, stan obecny i perspektywy badawcze*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 223-235.
- GROCH J., 1979, *Zastosowanie aksonometrycznej metody różnic przeciętnych w badaniach użytkowania przestrzeni obszarów o funkcji uzdrowskiej na przykładzie Szczawnicy*, *Zeszyty Naukowe AWF w Krakowie*, t. 20.
- GROCH J., 1983, *Użytkowanie przestrzeni uzdrowskiej Szczawnicy i Krynicy*, *Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne*, z. 56.
- GROCH J., 1991, *Badania diagnostyczne uzdrowskich polskich z zastosowaniem metod wielowymiarowej analizy porównawczej*, *Rozprawy Habilitacyjne UJ, Kraków*, nr 220.
- GROCH J., 1992, *Contemporary problems of balneological curing development in Polish Carpathian spas*, [w:] J. Warszyńska (ed.), *Scientific and didactic activity in Polish university centres on the Geography of Tourism*, *Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne*, z. 86, s. 51-58.
- GROCH J., 1995, *Niektóre problemy zróżnicowania rozwoju funkcjonalnego uzdrowskich w Karpatach Polskich i Masywie Centralnym*, *Turizm*, t. 5, z. 2, s. 35-47.
- GROCH J., 1996, *Zastosowanie metod wielowymiarowej analizy porównawczej w badaniach rozwoju funkcjonalnego uzdrowskich polskich*, [w:] R. Domański (red.), *Nowa generacja badań gospodarki przestrzennej*, *Biuletyn KPZK PAN*, nr 174, s. 277-295.
- GROCH J., 1997, *Uzdrowska i lecznictwo uzdrowskie w Polsce w okresie transformacji systemu ekonomicznego państwa (na przykładzie uzdrowskich karpacczych)*, [w:] B. Domański, A. Jackowski (red.), *Geografia. Człowiek. Gospodarka*, Instytut Geografii UJ, Kraków, s. 257-263.
- GROCH J., HARRISON C., MUNTUN R., 1987, *Funkcja wypoczynkowa podmiejskiej strefy Londynu (London's Green Belt)*, *Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne*, z. 68.
- GROCH J., KUREK W., WARSZYŃSKA J., 2000, *Tourist regions in the Polish Carpathians*, *Universitas, Kraków*.
- GRYKIEŃ S., 1998, *Agroturystyka w ekologicznych gospodarstwach rolnych w Polsce*, *Acta Universitatis Wratislaviensis, Prace Instytutu Geograficznego*, ser. B, t. 16, s. 27-36.
- GRZESZCZAK J., KIEDROWSKA-LIJEWSKA T., LIJEWSKI T., 1957, *Charakterystyka geograficzna regionów turystycznych Polski*, Komisja Turystyki Pieszej, ZG PTTK, Warszawa.
- GUZIK Cz., 1999, *Warunki rozwoju agroturystyki w południowo-wschodniej Polsce*, [w:] R. Orłowski, Z. Ziolo (red.), *Przemiany gospodarcze struktur przemysłowych w procesie przechodzenia do gospodarki rynkowej*, Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji, Zamość, s. 31-43.
- GUZIK Cz., 2003, *Agrotourism in the Podhale Region (villages of Białka and Bukowina Tatrzńska example)*, [w:] W. Kurek (red.), *Issues of tourism and health resort management*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Prace Geograficzne, z. 111, s. 61-69.
- GUZIK Cz., 2007, *Z zagadnień rozwoju agroturystyki w południowo-wschodniej Polsce*, [w:] W. Kurek, M. Mika (red.), *Studia nad turystyką. Tradycje, stan obecny i perspektywy badawcze*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, s. 237-247.
- HOFMEISTER B., STEINECKE A. (hrsg.), 1984, *Geographie des Freizeit- und Fremdenverkehrs*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt.
- IWICKI S., 1998, *Turystyka w zrównoważonym rozwoju obszarów pojeziernych*, *Rozprawy Akademii Techniczno-Rolniczej im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich*, nr 87.
- IWICKI S., 2001, *Rola turystyki w zrównoważonym i wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich*, [w:] W. Maik, K. Marciniak (red.), *Turystyka jako czynnik rozwoju regionów, miast i obszarów wiejskich*, Wyd. Wyższej Pomorskiej Szkoły Turystyki i Hotelarstwa, Bydgoszcz, s. 27-41.
- IWICKI S., 2006, *Zagospodarowanie turystyczne obszarów wiejskich*, Wyd. Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki, Bydgoszcz.
- JACKOWSKI A., 1968, *Bibliografia turystyki polskiej 1900-1944*, Zakład Zagospodarowania Turystycznego GKKFiT, Wrocław.
- JACKOWSKI A., 1969a, *Bibliografia turystyki polskiej 1945-1960*, Zakład Zagospodarowania Turystycznego GKKFiT, Wrocław.
- JACKOWSKI A., 1969b, *Przepływy pieniężne jako przedmiot badań geograficzno-gospodarczych (na przykładzie powiatu Nowy Targ)*, *Folia Geographica*, ser. Geographica-Oeconomica, vol. 2, s. 125-147.
- JACKOWSKI A., 1970, *Bibliografia turystyki polskiej 1961-1965*, Zakład Zagospodarowania Turystyki GKKFiT, Wrocław.
- JACKOWSKI A., 1971a, *Bibliografia turystyki polskiej. Biografie 1800-1970*, *Studia i Materiały, Zakład Zagospodarowania Turystyki GKKFiT, Wrocław*.
- JACKOWSKI A., 1971b, *Polska literatura krajoznawcza*, *Nowa Szkoła*, nr 7/8, s. 114-117.

- JACKOWSKI A., 1971c, *Wpływ turystyki na kształtowanie się dochodów ludności powiatu Nowy Targ*, Folia Geographica, ser. Geographica-Oeconomica, vol. 4, s. 93–112.
- JACKOWSKI A., 1972a, *Bibliografia turystyki polskiej 1800–1899*, Wrocław.
- JACKOWSKI A., 1972b, *Turystyka jako element gospodarki Podhala. Studium z geografii turystyki*, Dokumentacja Geograficzna, z. 6, s. 132–136.
- JACKOWSKI A., 1973, *Bibliografia turystyki polskiej do roku 1972. (Wybór)*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- JACKOWSKI A. (red.), 1973, *Główne problemy rozwoju turystyki zimowej w Polsce*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- JACKOWSKI A., 1974, *Rozwój geografii turystyki w Polsce*, Zeszyty Naukowe UJ, nr 379, Prace Geograficzne, z. 38, s. 21–49.
- JACKOWSKI A., 1976a, *Développement des recherches géographico-touristiques dans les Carpates Polonaises*, [w:] *Geography of Tourism and Recreation. XXIII International Geographical Congress*, Moskwa, s. 170–174.
- JACKOWSKI A., 1976b, *The influence of tourism on village settlement units in the Podhale region*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 43, s. 173–185.
- JACKOWSKI A., 1977, *Développement de la géographie du tourisme en Pologne*, [w:] *Proceedings of the 6th International Congress of Speleology*, vol. 7, Praha, s. 201–204.
- JACKOWSKI A., 1978a, *Influence du tourisme sur l'habitat rural du bassin de Podhale*, [w:] *Transformation of rural areas*, Instytut Geografii PAN, Warszawa, s. 84–93.
- JACKOWSKI A., 1978b, *Typologia miejscowości turystycznych ze szczególnym uwzględnieniem obszarów górskich*, Folia Geographica, ser. Geographica-Oeconomica, vol. 11, s. 137–147.
- JACKOWSKI A., 1979, *Bibliografia historii krajoznawstwa i turystyki w Polsce*, Ziemia, 1975/1976, Zarząd Główny PTTK, Warszawa, s. 287–307.
- JACKOWSKI A., 1980, *Methodical problems of functional typology of tourist localities*, Folia Geographica, ser. Geographica-Oeconomica, vol. 13, s. 85–91.
- JACKOWSKI A., 1981a, *Badania w zakresie geografii turystyki*. Uniwersytet Jagielloński. Instytut Geografii. Zakład Geografii Turystyki, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 54, s. 19–36.
- JACKOWSKI A., 1981b, *Typologia funkcjonalna miejscowości turystycznych (na przykładzie województwa nowosądeckiego)*, Rozprawy Habilitacyjne UJ, nr 53.
- JACKOWSKI A., 1984a, *Le tourisme de pèlerinage en Pologne*, [w:] *25e Congrès International de Géographie, Résumé des Communications*, Paris.
- JACKOWSKI A., 1984b, *Typologie fonctionnelle des localités touristiques de la Voivodie de Nowy Sącz*, Geographica Polonica, t. 49, s. 139–148.
- JACKOWSKI A., 1985, *Wybrane problemy turystyki pielgrzymkowej w Polsce*, [w:] *Materiały II. Zjazdu Geografów Polskich, Łódź 11–13 IX 1985 (streszczenia referatów)*, Łódź, s. 199–201.
- JACKOWSKI A., 1987a, *Geography of Pilgrimage in Poland*, [w:] *Trends in the Geography of Pilgrimages. Homage to David E. Sopher*, National Geographical Society of India, Banaras Hindu University, Varanasi, s. 70–77, [toż w:] *National Geographical Journal of India*, vol. 33, no. 4, s. 422–429.
- JACKOWSKI A., 1987b, *Les problèmes principales de la géographie des pèlerinages*, Geografia [Roma], X, no. 1, s. 79–86.
- JACKOWSKI A., 1987c, *Turystyka i pielgrzymki religijne*, Problemy Turystyki, nr 1(35) s. 28–44; [toż: wersja francuska] *Tourisme et pèlerinage religieux*, Problems of Tourism, nr 1(35), s. 37–53.
- JACKOWSKI A., 1987d, *Wybrane problemy turystyki pielgrzymkowej*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 68, s. 69–86.
- JACKOWSKI A., 1989a, *Historia turystyki pielgrzymkowej w Polsce*, [w:] *Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego*, Instytut Turystyki, Warszawa, s. 314–327.
- JACKOWSKI A., 1989b, *History of Tourism in Polish Carpathians*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 80, s. 75–83.
- JACKOWSKI A., 1989c, *Wybrane problemy geografii pielgrzymek w Polsce*, Folia Geographica, ser. Geographica-Oeconomica, vol. 22, s. 11–37.
- JACKOWSKI A., 1990a, *Basic Research Problems of the Geography of Pilgrimage*, Geografia [Roma], XIII, no. 1, s. 36–42.
- JACKOWSKI A., 1990b, *Development of Pilgrimages in Poland. Geographical-Historical Study*, [w:] *Pilgrimages Studies: Text and Context*, Pilgrimage Studies, II, The Society of Pilgrimages Studies, Allahabad, s. 242–250.
- JACKOWSKI A., 1990c, *Pielgrzymki w Polsce a pielgrzymki na świecie*, Problemy Turystyki, nr 1/2 (47/48), s. 54–65.
- JACKOWSKI A., 1991a, *Les conditions du développement des pèlerinages dans le Massif Central et Carpates Polonaises*, [w:] *Le développement régional en moyenne montagne Carpates et Massif Central*, CERAMAC, Clermont-Ferrand, s. 172–178.
- JACKOWSKI A., 1991b, *Les pèlerinages en Pologne comme le phénomène spatial et social*, [w:] *La lettura geografica, il linguaggio geografico i contenuti geografici a servizio dell'uomo*, vol. 2, Patron Editore, Bologna, s. 385–409.
- JACKOWSKI A., 1991c, *Pielgrzymki i turystyka religijna w Polsce*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- JACKOWSKI A., 1991d, *Rozwój funkcji turystycznej Zakopanego w okresie międzywojennym*, [w:] R. Dutkowska (red.), *Zakopane w czterysta lat później*, t. 2, KAW, Kraków, s. 22–36.
- JACKOWSKI A., 1991e, *Zarys geografii pielgrzymek*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 85.
- JACKOWSKI A., 1992a, *Pielgrzymki jako przedmiot badań geograficznych*, Przegląd Religioznawczy, z. 2, s. 63–74.
- JACKOWSKI A., 1992b, *Pilgrimages as research object of geography of tourism*, [w:] J. Warszńska (ed.), *Scientific and didactic activity in Polish university centres on the Geography of Tourism*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 86, s. 75–79.
- JACKOWSKI A., 1992c, *Pilgrimage Centres in Poland*, Turyzm, t. 2, z. 1, s. 99–111.
- JACKOWSKI A. (red.), 1992, *Studium Turystyki Uniwersytetu Jagiellońskiego (1936–1939)*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 89.
- JACKOWSKI A., 1995, *Geography of Pilgrimage in the Twenty-First Century: A Forecast*, [w:] *The Future of Religion. East and West*. Instytut Religioznawstwa UJ, Kraków, s. 218–228.
- JACKOWSKI A., 1996, *Jasna Góra międzynarodowe centrum ruchu pielgrzymkowego*, Turystyka Religijna, skrypt nr 1, Podyplomowe Studium Pielgrzymkowe, Wyd. Educator, Częstochowa.
- JACKOWSKI A., 1997, *Pielgrzymki a gospodarka turystyczna*, [w:] *Turystyka w rozwoju regionalnym*, Instytut Turystyki, Kraków, s. 57–69.
- JACKOWSKI A., 1998a, *Pielgrzymki = turystyka pielgrzymkowa = turystyka religijna? Rozważania terminologiczne*, Turyzm, t. 8, z. 1, s. 5–20.
- JACKOWSKI A., 1998b, *Pielgrzymki do sanktuariów maryjnych jako jeden z czynników integracji Wschodu z Zachodem*, [w:] *Nosićielka Ducha Pneumatofora*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin, s. 361–369.
- JACKOWSKI A., 1998c, *Pielgrzymowanie*, ser. A to Polska Właśnie, Wyd. Dolnośląskie, Wrocław [wyd. 2, 2004].
- JACKOWSKI A., 2000, *Polskie pielgrzymowanie*, [w:] *Ziemia. V Kongres Krajoznawstwa Polskiego 8–10 września 2000*, Ziemia 2000, Wyd. Zarząd Główny PTTK, Warszawa, s. 251–268.

- JACKOWSKI A., 2002, *Szlaki pielgrzymkowe jako element integracji Europy*, [w:] *Europejskie Dni Dziedzictwa*, Oddział PTTK, Kraków, s. 55–71.
- JACKOWSKI A., 2003a, *Geography of Religion*, [w:] A. Jackowski, I. Sołjan (red.), *Sacred Geography*, Peregrinus Cracoviensis, z. 13, s. 25–34.
- JACKOWSKI A., 2003b, *Pilgrimage in the history of Polish tourism*, [w:] W. Kurek (red.), *Issues of tourism and health resort management*, Prace Geograficzne Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, z. 111, s. 247–260.
- JACKOWSKI A., 2003c, *Święta przestrzeń świata. Podstawy geografii religii*, Wyd. UJ, Kraków.
- JACKOWSKI A., 2005a, *Jasnogórskie pielgrzymowanie bez granic*, Tygodnik Katolicki „Niedziela”, Częstochowa.
- JACKOWSKI A., 2005b, *Patriotyczna funkcja ośrodków kultu i pielgrzymek*, [w:] B. Dopart, J. Popiel, M. Stala (red.), *Literatura – kulturoznawstwo – uniwersytet. Księga ofiarowana Franciszkowi Zięce w 65 rocznicę urodzin*, Universitas, Kraków, s. 571–586.
- JACKOWSKI A., 2006, *Geography of Pilgrimages*, [w:] D. Doležal, H. Kühne (eds.), *Wallfahrten in der europäischen Kultur*, European Verlag der Wissenschaften, Peter Lang, Frankfurt a. Main, s. 25–33.
- JACKOWSKI A., 2007a, *Dopełnienie dziejów Studium Turystyki Uniwersytetu Jagiellońskiego*, [w:] W. Kurek, M. Mika (red.), *Studia nad turystyką. Tradycje, stan obecny i perspektywy badawcze*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 11–41.
- JACKOWSKI A., 2007b, *Pielgrzymki zagraniczne szansą dla rozwoju polskich ośrodków kultu religijnego*, [w:] D. Ptaszycka-Jackowska (red.), *Polska przestrzeń turystyczna*, Prace Geograficzne Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, z. 117.
- JACKOWSKI A., 2009a, *Instytut Geograficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego i początki planowania przestrzennego oraz regionalnego w Krakowie (do 1945 r.)*, [w:] B. Domański, W. Kurek (red.), *Gospodarka i przestrzeń. Prace dedykowane Profesorowi Danucie Ptaszyckiej-Jackowskiej*, Kraków, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Kraków, s. 123–157.
- JACKOWSKI A., 2009b, *Początki piśmiennictwa krajoznawczo-turystycznego w Uniwersytecie Jagiellońskim (XV wiek – połowa XVII wieku)*, *Turystyka*, t. 19, z. 1/2, s. 17–24 [toż. wersja ang.] *Early Tourism writing at the Jagiellonian University, Kraków (15th c. – Mid-17th c.)*, tamże.
- JACKOWSKI A., 2010, *Pielgrzymki a turystyka religijna. Rozważania na czasie*, [w:] Z. Kropiewski, A. Panasiuk (red.), *Turystyka religijna*, Rozprawy i Studia Uniwersytetu Szczecińskiego, t. 765, s. 17–31.
- JACKOWSKI A., BILSKA-WODECKA E., SOŁJAN I., QUIRINI-POPLAWSKI Ł., 2009, *Pielgrzymki jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego (miejscowości, regionu)*, [w:] Z. Górka, A. Zborowski (red.), *Człowiek i Rolnictwo. Profesorowi Czesławowi Guzikowi w 70. rocznicę urodzin*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 311–320.
- JACKOWSKI A., KRUPIANKA I., 1975, *Bibliografia turystyki polskiej 1966–1970*, cz. 1, Instytut Turystyki, Warszawa.
- JACKOWSKI A., MRÓZ F., HODOROWICZ I. (red.), 2008, *Drogi św. Jakuba w Polsce. Stan badań i organizacja*, Bractwo św. Jakuba Starszego Apostoła, Oddział Małopolski w Węclawicach Starych, Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.
- JACKOWSKI A., MRÓZ F., HODOROWICZ I. (red.), 2009, *Turystyka religijna na obszarach górskich*, Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, Nowy Targ.
- JACKOWSKI A., PACH J., OSPPE, RUDZIŃSKI S., OSPPE, 2001, *Jasna Góra*, ser. A to Polska Właśnie, Wyd. Dolnośląskie, Wrocław [wyd. 2, 2004].
- JACKOWSKI A., PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 1970a, *Polska literatura turystyczna 1945–1968. Bibliografia adnotowana wybranych pozycji dla celów dydaktyczno-szkoleniowych*, Centralny Ośrodek Doskonalenia Kadr Kultury Fizycznej i Turystyki, GKKFiT, Warszawa.
- JACKOWSKI A., PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 1970b, *Przegląd ważniejszych pozycji polskiej literatury turystycznej do roku 1939 na tle rozwoju organizacji turystyki i badań naukowych z zakresu turystyki*, [w:] A. Jackowski, D. Ptaszycka-Jackowska, *Polska literatura turystyczna 1945–1968. Bibliografia adnotowana wybranych pozycji dla celów dydaktyczno-szkoleniowych*, Centralny Ośrodek Doskonalenia Kadr Kultury Fizycznej i Turystyki, GKKFiT, Warszawa, s. 21–36.
- JACKOWSKI A., PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 1973, *Polska literatura turystyczna 1945–1972. Bibliografia adnotowana dla celów dydaktyczno-szkoleniowych*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- JACKOWSKI A., PTASZYCKA-JACKOWSKA D., SOŁJAN I., 2002, *Światowy system ośrodków pielgrzymkowych*, *Turystyka*, t. 12, z. 2, s. 51–63.
- JACKOWSKI A., SMITH V. L., 1992, *Polish Pilgrim-Tourists*, *Annals of Tourism Research*, vol. 19, no. 1, s. 92–106.
- JACKOWSKI A., SOŁJAN I., 2000, *Milenium polskiego pielgrzymowania*, *Peregrinus Cracoviensis*, z. 8 s. 9–38 [toż. wersja ang.] *The Millennium of Polish Pilgrimages*, [w:] A. Jackowski, I. Sołjan (red.), *Selected research problems in the Geography of Pilgrimage*, *Peregrinus Cracoviensis*, z. 10, s. 111–141.
- JACKOWSKI A., SOŁJAN I., 2003, *Turystyka religijna jako element integracji europejskiej*, [w:] *Unia Europejska a przyszłość polskiej turystyki*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa, s. 125–136.
- JACKOWSKI A., SOŁJAN I., 2005, *Les pèlerinages comme un facteur d'intégration de l'Europe*, *People on the Move*, XXXVII, Vatican City, s. 79–88.
- JACKOWSKI A., SOŁJAN I., 2007, *Pielgrzymki jako przejaw solidarności międzyludzkiej*, *Peregrinus Cracoviensis*, z. 18, s. 13–27.
- JACKOWSKI A., SOŁJAN I., 2008a, *Funkcja religijna i turystyczna ośrodków pielgrzymkowych*, [w:] I. Jażdżewska (red.), *Funkcja turystyczna miast, XXI Konwersatorium o Mieście*, Wyd. UŁ, Łódź, s. 39–56.
- JACKOWSKI A., SOŁJAN I., 2008b, *Główne problemy badawcze w zakresie turystyki religijnej*, *Turystyka*, t. 18, z. 1, s. 39–50.
- JACKOWSKI A., SOŁJAN I., 2008c, *Les pèlerinages comme manifestation de la solidarité inter-humaine*, *People on the Move*, XL, no. 107 (Suppl.), s. 129–142.
- JACKOWSKI A., SOŁJAN I., 2008d, *Pielgrzymki do Santiago de Compostela w czasie i przestrzeni*, [w:] A. Jackowski, F. Mróz, I. Hodorowicz, *Drogi św. Jakuba w Polsce. Stan badań i organizacja*, Bractwo św. Jakuba Starszego Apostoła Oddział Małopolski, Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 15–26.
- JACKOWSKI A., SOŁJAN I., 2009, *Z dziejów geografii na Uniwersytecie Jagiellońskim (XV–XXI wiek)*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.
- JACKOWSKI A., SOŁJAN I., 2011a, *Badania z zakresu geografii pielgrzymek i turystyki religijnej w Instytucie Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego (1985–2010)*, *Peregrinus Cracoviensis*, z. 22, s. 77–116.
- JACKOWSKI A., SOŁJAN I., 2011b, *Próba nowego spojrzenia na początki geografii turystyki w Polsce (do roku 1939)*, [w:] B. Włodarczyk (red.), *Turystyka. Księga jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin Profesora Stanisława Liszewskiego*, Wyd. UŁ, Łódź, s. 33–51.
- JACKOWSKI A., SOŁJAN I., BILSKA-WODECKA E., 1999a, *Ośrodki turystyki religijnej w Polsce i perspektywy ich rozwoju*, *Turystyka*, t. 9, z. 1, s. 91–103.

- JACKOWSKI A., SOŁJAN I., BILSKA-WODECKA E., 1999b, *Religie świata. Szlaki pielgrzymkowe*, ser. Wielka Encyklopedia Świata, t. XV Wydawnictwo Kurpisz, Poznań.
- JACKOWSKI A., SOŁJAN I., ZEMBIK A., 2000, *Pielgrzym Polski, Stowarzyszenie „Nasza Częstochowa”*, Częstochowa.
- JACKOWSKI A., WARSZYŃSKA J., 1971, *Turystyka w Regionie Krakowskim*, Nauka dla Wszystkich, nr 152, PAN, Oddział w Krakowie.
- JACKOWSKI A., WARSZYŃSKA J., 1976, *Le tourisme comme l'objet des recherches de la géographie du tourisme*, [w:] J. Warszyńska, A. Jackowski (red.), *Zagadnienia terminologii w geografii turystyki*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 42, s. 69–73.
- JACKOWSKI A., WARSZYŃSKA J., 1979, *Funkcja uzdrowiskowa i turystyczna regionu muszyńskiego*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Historyczne, z. 60, s. 149–193.
- JACKOWSKI A., WARSZYŃSKA J., (red.), 1981, *Problemy badawcze geografii turystyki w Polsce w latach 1970–1978. Materiały Sympozjum organizowanego przez Instytut Geografii UJ, Kraków 17–18 XI 1978 r.*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 54.
- JACKOWSKI A., WARSZYŃSKA J., 1987, *Rozwój badań z zakresu geografii turystyki w ośrodku krakowskim w latach 1945–1985*, Folia Geographica, ser. Geographica-Oeconomica, vol. 20, s. 95–110.
- JAKÓBCZYK-GRYSZKIEWICZ J., 1995, *Wybrane aspekty rozwoju funkcji wypoczynkowej w strefie podmiejskiej trzech największych miast Polski: Warszawy, Łodzi i Krakowa*, Turyzm, t. 5, z. 2, s. 67–77.
- JAKÓBCZYK-GRYSZKIEWICZ J. i in., 2008, *Zagospodarowanie terenów rekreacyjnych w Łodzi: plany, perspektywy*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.
- JANOTA E., 1860, *Przewodnik w wycieczkach na Babią Górę, do Tatr i Pienin*, Nakł. Wildta, Kraków.
- JAROWIECKA T., 2000, *Wypoczynek oraz turystyka i ich niektóre odniesienia społeczne i geograficzne w Małopolsce w latach 1970–1990*, Kraków [b. wyd.].
- JAŹDZEWSKA I. (red.), 2008, *Funkcja turystyczna miast*, XXI Konwersatorium Wiedzy o Mieście, Wyd. UŁ, Łódź.
- JAŻEWICZ I., 2001, *Funkcja turystycznych miast nadmorskich środkowego wybrzeża*, [w:] W. Maik, K. Marciniak (red.), *Turystyka jako czynnik rozwoju regionów, miast i obszarów wiejskich*, Wyd. Wyższej Pomorskiej Szkoły Turystyki i Hotelarstwa, Bydgoszcz, s. 161–170.
- JĘDRUSIK M., 1999, *Przestrzeń turystyczna i jej wykorzystanie na wyspach Morza Andamańskiego i Morza Karaibskiego. Studium porównawcze*, Prace i Studia Geograficzne WGiST UW, nr 25, s. 159–171.
- JĘDRUSIK M., 2002, *Quelques modes de colonisation touristique contemporaine*, Miscellanea Geografica, t. 10, s. 241–246.
- JĘDRUSIK M., 2003, *Trzy modele kolonizacji turystycznej na przykładzie archipelagów mórz ciepłych*, Przegląd Geograficzny, t. 75, z. 1, s. 81–100.
- JĘDRUSIK M., 2005, *Przestrzeń turystyczna wysp tropikalnych w początkach XXI wieku*, [w:] E. Rydz (red.), *Kształtowanie funkcji turystycznych w miejscowościach uzdrowiskowych*, Pomorska Akademia Pedagogiczna, Słupsk, s. 171–181.
- JĘDRUSIK M., MAKOWSKI J., PLIT F., 2010, *Geografia turystyczna świata. Nowe trendy. Regiony turystyczne*, Wyd. UW, Warszawa.
- KACZMAREK J., LISZEWSKI S., WŁODARCZYK B., 2007, *Strategia rozwoju turystyki w Łodzi*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.
- KACZMAREK J., STASIAK A., WŁODARCZYK B., 2001, *Produkt turystyczny i jego ewolucja*, Turyzm, t. 11, z. 1, s. 7–23.
- KACZMAREK J., STASIAK A., WŁODARCZYK B., 2002, *Produkt turystyczny albo Jak organizować poznanie świata [podręcznik + przewodnik do ćwiczeń]*, Wyd. UŁ, Łódź.
- KACZMAREK J., STASIAK A., WŁODARCZYK B., 2005, *Produkt turystyczny: pomysł, organizacja, zarządzanie*, PWE, Warszawa, [wyd. 2 zmien., 2010].
- KACZMAREK S., LISZEWSKI S., 1997, *The role of Tourism in the Restructuring of the Łódź Region and in Creating a New Image of the City*, [w:] S. Liszewski, C. Young (red.), *A Comparative Study of Łódź and Manchester. Geographies of European Cities in Transition*, University of Łódź, Łódź, s. 249–261.
- KLIMENTOWSKI K., WERNER Z.T., 2002, *Baza noclegowa w Polsce i jej wykorzystanie w 2001 roku*, Zeszyty Statystyczne, Instytut Turystyki, Warszawa.
- KOROWICKI A., 1988, *Wykorzystanie elektronicznej techniki obliczeniowej w delimitacji strefy wypoczynku weekendowego aglomeracji gdańskiej*, Geografia, nr 17, Zeszyty Naukowe Wydziału Biologii, Geografii i Oceanografii UG, s. 201–208.
- KOROWICKI A., 1996, *Koncepcja zintegrowanego geograficznego systemu informacyjnego i jego wykorzystanie w formułowaniu strategii turystyki regionu gdańskiego*, Turyzm, t. 6, z. 1, s. 89–100.
- KOSTROWICKI A.S., 1970, *Zastosowanie metod geobotanicznych w ocenie przydatności terenu dla potrzeb rekreacji i wypoczynku*, Przegląd Geograficzny, t. 42, z. 4, s. 631–646.
- KOSTROWICKI A.S., 1975, *Podejście systemowe w badaniach nad rekreacją*, Artykuł dyskusyjny, Przegląd Geograficzny, t. 57, z. 2, s. 263–278.
- KOWALCZYK A., 1986, *Second homes ownership in the urban environment. The case of Warsaw*, Miscellanea Geografica, s. 215–221.
- KOWALCZYK A., 1990a, *Geograficzne uwarunkowania lokalizacji drugich domów w strefie podmiejskiej Warszawy*, [w:] *Problemy ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego na obszarach zurbanizowanych*, cz. 2, SGGW-0AR, Warszawa, s. 116–121.
- KOWALCZYK A., 1990b, *Second homes and functional changes in the suburban zone of Warsaw*, Miscellanea Geografica, s. 197–204.
- KOWALCZYK A., 1991, *Trzy postulaty badawcze dla polskiej geografii turystyki lat dziewięćdziesiątych*, Turyzm, t. 1, z. 2, s. 56–61.
- KOWALCZYK A., 1992, *Metodologia i metodyka badań percepcji krajobrazu z punktu widzenia potrzeb turystyczno-wypoczynkowych*, [w:] *Metody oceny środowiska przyrodniczego. Wizualne zmiany krajobrazu. Antropogeniczne zmiany środowiska*, Wydział Ochrony Środowiska Urzędu Wojewódzkiego w Płocku, Warszawa, s. 25–36.
- KOWALCZYK A., 1993, *Modele lokalizacji wypoczynku podmiejskiego i próba ich zastosowania dla Warszawy*, [w:] D. Jędrzejczyk, W. Kusiński (red.), *Studia z historii i metodologii geografii ekonomicznej*, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych UW, Warszawa.
- KOWALCZYK A., 1994, *Geograficzno-społeczne problemy zjawiska drugich domów*, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych UW, Warszawa.
- KOWALCZYK A., 1995, *Perspektywy rozwoju agroturystyki w Polsce*, [w:] A. Kowalczyk (red.), *Zmiany w przestrzeni geograficznej w warunkach transformacji społeczno-ekonomicznej (na przykładzie obszarów wiejskich)*, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych UW, Warszawa, s. 60–66.
- KOWALCZYK A., 1997, *Geografia turystyki*, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych UW, Warszawa, [późniejsze edycje: 2000, 2001, 2002, Wyd. Naukowe PWN].
- KOWALCZYK A., 1999, *Polityka lokalizacyjna wybranych systemów hotelowych*, Turyzm, t. 9, z. 1, s. 137–159.
- KOWALCZYK A., 2001a, *Definicja i przedmiot badań geografii hotelarstwa*, Turyzm, t. 11, z. 2, s. 5–22.
- KOWALCZYK A., 2001b, *Geografia hotelarstwa*, Wyd. UŁ, Łódź.
- KOWALCZYK A., 2002, *Transformacja przestrzeni turystycznej miasta. Problemy rozwoju i lokalizacji usług hotelarskich w Warszawie*, [w:] G. Węclawowicz (red.), *Warszawa jako przedmiot*

- badania w geografii społeczno-ekonomicznej, Prace Geograficzne Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, nr 184, 241–251.
- KOWALCZYK A. (red.), 2003, *Geografia turystyki*, Warszawa, Prace i Studia Geograficzne Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych UW, nr 32.
- KOWALCZYK A., 2004, *Koncepcja zależności od ścieżki (path dependency) w badaniach wpływu turystyki na rozwój regionalny i lokalny*, [w:] W. Maik, K. Marciniak, S. Sikora (red.), *Społeczno-ekonomiczne i przestrzenne uwarunkowania rozwoju turystyki w układach regionalnych i lokalnych*, Wyższa Szkoła Gospodarki, Bydgoszcz, s. 179–193.
- KOWALCZYK A., 2005a, *Między sacrum a profanum. Problemy badawcze współczesnej geografii turystyki*, [w:] B. Domański, S. Skiba (red.), *Geografia i sacrum. Profesorowi Antoniemu Jackowskiemu w 70. rocznicę urodzin*, t. 2, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 63–76.
- KOWALCZYK A., 2005b, *Nowe formy turystyki miejskiej*, [w:] A. Lisowski (red.), *Zmiany przestrzenne i funkcjonalne obszarów miejskich*, Prace i Studia Geograficzne Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych UW, nr 35, s. 155–197.
- KOWALCZYK A., 2005c, *Turystyka kulinarna – ujęcie geograficzne*, *Turystyka*, t. 15, z. 1/2, s. 163–186.
- KOWALCZYK A., 2006, *Podjęcie postmodernistyczne w geografii turystyki – nieuchronność czy moda?*, *Turystyka*, t. 16, z. 2, s. 31–40.
- KOWALCZYK A., 2007, *Problemy badawcze we współczesnej geografii turystyki. Ich odzwierciedlenie w kierunkach badań ośrodka warszawskiego*, [w:] W. Kurek, M. Mika (red.), *Studia nad turystyką. Tradycje, stan obecny i perspektywy badawcze*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 101–113.
- KOWALCZYK A. (red.), 2008, *Turystyka kulturowa: spojrzenie geograficzne*, *Geografia Turystyki*, nr 1, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych UW, Warszawa.
- KOWALCZYK A., 2009, *Stacje górskie – ich geneza i ewolucja*, *Turystyka*, t. 19, z. 1/2, s. 33–42.
- KOWALCZYK A. (red.), 2010, *Turystyka zrównoważona*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- KOWALCZYK A., 2011, *Osadnictwo turystyczne: początki, rozwój, formy współczesne*, [w:] B. Włodarczyk (red.), *Turystyka. Księga jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin Profesora Stanisława Liszewskiego*, Wyd. UŁ, Łódź, s. 73–85.
- KOWALCZYK A., DEREK M., 2010, *Zagospodarowanie turystyczne*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- KOWALCZYK A., KULCZYK S., 2008, *Cztery „kamienie węgielne” geografii turystyki*, *Turystyka*, t. 18, z. 1, s. 7–26.
- KOWALCZYK-ANIOŁ J., 2007, *Rozwój przestrzeni urlopowo-wakacyjnej rodzin studentów Uniwersytetu Łódzkiego*, *Szlakami Nauki*, nr 34, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.
- KOZŁOWSKA-SZCZĘSNA T. (red.), 1975–1984, *Problemy bioklimatologii uzdrowisk*, cz. 1–5, Dokumentacja Geograficzna IGiPZ PAN: 1975 – z. 3/4, 1977 – z. 4, 1979 – z. 2, 1981 – z. 2, 1984 – z. 1/2.
- KOZŁOWSKA-SZCZĘSNA T., 2000, *Stan badań klimatu i bioklimatu uzdrowisk polskich*, Dokumentacja Geograficzna IGiPZ PAN, z. 16.
- KOZŁOWSKA-SZCZĘSNA T., 2002, *Bioklimat uzdrowisk polskich i możliwość jego wykorzystania w lecznictwie*, Monografie IGiPZ PAN, t. 3.
- KOZŁOWSKA-SZCZĘSNA T., BŁAŻEJCZYK K., 1999, *Osobliwości warunków bioklimatycznych Ciechocinka*, *Wybrane zagadnienia*, *Balneologia Polska*, t. 41, z. 1/2, s. 126–132.
- KOZŁOWSKA-SZCZĘSNA T., BŁAŻEJCZYK K., KRAWCZYK B., LI-MANÓWKA D., 2002, *Bioklimat uzdrowisk polskich i możliwości jego wykorzystania w lecznictwie*, Monografie IGiPZ PAN, t. 3.
- KOZŁOWSKA-SZCZĘSNA T., GRZĘDZIŃSKI E., 1988, *Warunki bioklimatyczne ograniczające możliwości leczenia uzdrowiskowego*, *Problemy Uzdrawiskowe*, nr 5/6, s. 39–48.
- KOZŁOWSKA-SZCZĘSNA T., KRAWCZYK B., BŁAŻEJCZYK K., 2003, *Warunki bioklimatyczne polskich uzdrowisk*, *Balneologia Polska*, t. 45, z. 1/2, s. 78–91.
- KOZŁOWSKA-SZCZĘSNA T., KRAWCZYK B., BŁAŻEJCZYK K., 2004, *The main features of bioclimatic conditions at Polish health resorts*, *Geographica Polonica*, t. 77, z. 1, s. 45–61.
- KOŻUCHOWSKI K., 2005, *Walory przyrodnicze w turystyce i rekreacji*, *Podręcznik akademicki*, Wyd. Kurpisz, Poznań.
- KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA A., 1980, *Terytorialny system rekreacyjny. Analiza struktury i charakter powiązań*, Prace Geograficzne IGiPZ PAN, nr 138.
- KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA A., 1986, *Tourist regions and territorial recreation systems*, *Miscellanea Geograficzne*, s. 209–214.
- KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA A., 1990, *Podstawy oceny przydatności i atrakcyjności szaty roślinnej dla rekreacji*, [w:] *Problemy ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego na obszarach zurbanizowanych*, cz. 2, SGGW-AR, Warszawa, s. 122–129.
- KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA A., 1991, *Refleksje na temat kierunków badań w geografii turystyki w Polsce lat dziewięćdziesiątych*, *Turystyka*, t. 1, z. 2, s. 62–65.
- KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA A., 1991, 2005, *Zarys geoekologii i rekreacji*, t. 1–2, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych UW, Warszawa.
- KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA A., 1992a, *Geography of tourism at the University of Warsaw*, [w:] J. Warszńska (ed.), *Scientific and didactic activity in Polish university centres on the Geography of Tourism*, *Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne*, z. 86, s. 155–160.
- KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA A., 1992b, *Principles of valorization of utility and attractiveness of vegetational mantle for recreation. (Methodical study)*, [w:] J. Warszńska (ed.), *Scientific and didactic activity in Polish university centres on the Geography of Tourism*, *Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne*, z. 86, s. 161–171.
- KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA A., 1992c, *Typologiczno-przestrzenna charakterystyka i ocena walorów zdrowotnych (bioterapeutycznych) środowiska przyrodniczego strefy podmiejskiej Warszawy*, [w:] A.S. Kostrowicki (red.), *Wpływ urbanizacji na układy ekologiczne strefy podmiejskiej Warszawy*, Dokumentacja Geograficzna IGiPZ PAN, z. 5/6, s. 91–104.
- KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA A., 1995a, *Człowiek w środowisku przyrodniczym. Geoekologia zachowań turystyczno-rekreacyjnych*, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych UW, Warszawa.
- KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA A., 1995b, *Z problematyki badawczej zachowań turystyczno-rekreacyjnych w środowisku przyrodniczym*, *Turystyka*, t. 5, z. 2, s. 65–76.
- KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA A., 1997, *Geoekologia turystyki i wypoczynku*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA A., 1999, *Geoekologia turystyki – nowy kierunek badawczy w geografii turystyki*, *Turystyka*, t. 9, z. 1, s. 29–36.
- KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA A., 2000, *The geoecology of tourism – a new direction in the geography of tourism*, *Miscellanea Geograficzne*, z. 9, s. 193–198.
- KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA A., 2005a, *Sacrum – mit – symbole jako źródła doznań turystycznych*, [w:] B. Domański, S. Skiba (red.), *Geografia i sacrum. Profesorowi Antoniemu Jackowskiemu w 70. rocznicę urodzin*, t. 2, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 87–94.
- KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA A., 2005b, *Turystyka jako wędrówka po śladach zamierzonego świata*, *Turystyka*, t. 15, z. 1/2, s. 29–39.
- KRZYMOWSKA-KOSTROWICKA A., KOSTROWICKI A. S., 1985, *Środowisko przyrodnicze jako obiekt użytkowania turystycznego*, [w:]

- Warunki przyrodnicze rozwoju turystycznych form rekreacji, ser. Monografie AWF, Poznań, nr 209, s. 67-78.
- KULCZYK S., 2007, *Problem regionalizacji dla potrzeb turystyki na przykładzie Mazowsza*, [w:] W. Kurek, R. Faracik (red.), *Studia nad turystyką. Prace geograficzne i regionalne*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Kraków.
- KUREK W., 1983a, *Influence of agriculture development of tourist values of the natural environment of Polish Carpathians*, [w:] *Rural life and the exploitation of natural resources in Highlands and High - latitude zones*, University of Barcelona, Barcelona.
- KUREK W., 1983b, *Problems of development of tourism in rural areas*, [w:] *Tourisme et loisirs aux environs de grandes villes*, Commission of the Geography of Tourism and Leisure IGU, Łódź.
- KUREK W., 1985, *Degradacja walorów turystycznych środowiska przyrodniczego Karpat w wyniku intensyfikacji rolnictwa*, [w:] *Warunki przyrodnicze rozwoju turystycznych form rekreacji*, ser. Monografie AWF, Poznań, nr 209, s. 251-257.
- KUREK W., 1987, *Turystyka jako czynnik społeczno-gospodarczych przemian wsi podhalańskiej (na przykładzie Białki)*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 68.
- KUREK W., 1990, *Wpływ turystyki na przemiany społeczno-ekonomiczne obszarów wiejskich Polskich Karpat*, Rozprawy Habilitacyjne UJ, nr 194.
- KUREK W., 1992, *Investigations on tourism role in socio-economic transformations of Carpathian rural areas*, [w:] J. Warszyńska (ed.), *Scientific and didactic activity in Polish university centres on the Geography of Tourism*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 86, s. 59-64.
- KUREK W., 1995, *Gospodarstwa agroturystyczne w Karpatach*, Turyzm, t. 5, z. 2, s. 77-85.
- KUREK W., 1996a, *Agriculture versus tourism in rural areas of the Polish Carpathians*, *GeoJournal*, vol. 38, no. 2, s. 191-196.
- KUREK W., 1996b, *Spoleczne i ekonomiczne przemiany wiejskich obszarów Karpat pod wpływem turystyki*, [w:] R. Domański (red.), *Nowa generacja w badaniach gospodarki przestrzennej*, Biuletyn KPZK PAN, z. 174, s. 241-259.
- KUREK W., 1999, *Rozwój turystyki i jej wpływ na środowisko przyrodnicze Alp*, Turyzm, t. 9, z. 1, s. 161-172.
- KUREK W., 2003a, *Turystyka zrównoważona - turystyką przyszłości*, [w:] J. Biliński, D. Sawaryn (red.), *Turystyka czynnikiem integracji międzynarodowej*, Rzeszów, Wyd. Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania, s. 105-114.
- KUREK W., 2003b, *Wybrane problemy badawcze geografii turystyki*, [w:] G. Golebski (red.), *Kierunki rozwoju badań naukowych w turystyce*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, s. 123-129.
- KUREK W., 2004a, *Turystyka na obszarach górskich Europy. Wybrane zagadnienia*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.
- KUREK W., 2004b, *Turystyka na obszarach górskich w świetle idei zrównoważonego rozwoju*, [w:] J. Wyrzykowski, K. Klimenkowski (red.), *Współczesne tendencje w turystyce i rekreacji*, AWF, Wrocław, s. 75-80.
- KUREK W., 2005a, *Problematyka badawcza z zakresu turystyki w Instytucie Geografii i Gospodarki Przestrzennej*, [w:] *Turystyka w badaniach naukowych w Polsce i na świecie*, AWF, WSliZ, Kraków-Rzeszów.
- KUREK W., 2005b, *Turystyczna funkcja obszarów górskich*, Turyzm, t. 15, z. 1/2, s. 151-162.
- KUREK W. (red.), 2007, *Turystyka*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- KUREK W., FARACIK R. (red.), 2007, *Studia nad turystyką. Prace geograficzne i regionalne*, pt. Geograficzne, społeczne i regionalne aspekty turystyki, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.
- KUREK W., MIKA M. (red.), 2007, *Studia nad turystyką. Tradycje, stan obecny i perspektywy badawcze*, pt. Geograficzne, społeczne i regionalne aspekty turystyki, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.
- KUREK W., MIKA M. (red.), 2008, *Waloryzacja przestrzeni miejskiej Krakowa dla potrzeb turystyki: raport końcowy*, Kraków.
- KUREK W., PAWLUSIŃSKI R. (red.), 2007, *Studia nad turystyką. Prace ekonomiczne i społeczne*, pt. Geograficzne, społeczne i regionalne aspekty turystyki, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.
- LATOSIŃSKA J., 1998a, *Przestrzeń turystyczna łódzian*, Turyzm, t. 8, z. 2, s. 5-26.
- LATOSIŃSKA J., 1998b, *Przestrzeń urlopowo-wakacyjna pracowników wyższych uczelni Łodzi*, Szlakami Nauki, nr 27, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.
- LATOSIŃSKA J., 2006, *Przestrzeń turystyczna - jedno pojęcie, dwa znaczenia. Rozważania na temat indywidualnej przestrzeni turystycznej*, Turyzm, t. 16, z. 2, s. 93-98.
- LESZCZYCKI S., 1932, *Geografia turystyczna jako naukowe ujęcie zagadnień turystycznych*, Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Balneologicznego, t. 11, s. 32-35.
- LESZCZYCKI S., 1937a, *Współczesne zagadnienia turystyki*, Komunikaty Studium Turyzmu UJ, z. 3.
- LESZCZYCKI S., 1937b, *Zagadnienia geografii turystyki*, Komunikaty Studium Turyzmu UJ, z. 2.
- LESZCZYCKI S., 1937c, *Znaczenie gospodarcze ruchu uzdrowiskowo-turystycznego na Śląsku*, Zagadnienia Gospodarcze Śląska, nr 10, Wyd. Instytutu Śląskiego, Katowice.
- LESZCZYCKI S., 1938, *Region Podhala. Podstawy geograficzno-gospodarcze planu regionalnego*, Prace Instytutu Geograficznego UJ, z. 20.
- LESZCZYCKI S., 1975, *Geografia jako nauka i wiedza stosowana*, PWN, Warszawa.
- LEŚKO R., 1975, *Charakterystyka warunków bioklimatycznych Polski w odniesieniu do turystyki i wypoczynku*, Zeszyty Naukowe Instytutu Turystyki, nr 2/3.
- LEŚKO R., 1976, *Sezon kąpeli morskich na polskim wybrzeżu Bałtyku*, Ruch Turystyczny, nr 1-2.
- LEŚKO R., KLIMENTOWSKI K., 1979, *Rejonizacja turystyczna (uwzględniająca nowy podział administracyjny) oraz określenie zasobów turystycznych podstawowych jednostek gospodarki przestrzennej w turystyce*, Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki, nr 1.
- LEŚKO R., MAZUREK Cz., 1977, *Długość klimatycznego sezonu kąpielowego na rzekach polskich*, *Czasopismo Geograficzne*, z. 1.
- LIJEWSKI T., 1991, *Zadania dla geografii turystyki*, Turyzm, t. 1, z. 2, s. 72-75.
- LIJEWSKI T., MIKUŁOWSKI B., WYRZYKOWSKI J., 1985, *Geografia turystyczna Polski*, PWE, Warszawa [kilka kolejnych wydań].
- LISZEWSKI S., 1981, *Badania w zakresie geografii turystyki*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 54, s. 41-50.
- LISZEWSKI S., 1987a, *Geneza i rozwój osadnictwa wypoczynkowego w otoczeniu Łodzi*, *Acta Universitatis Lodzianensis*, Turyzm, nr 3, s. 33-54.
- LISZEWSKI S., 1987b, *Główne kierunki badań geograficznych nad turystyką w Polsce w ostatnim dziesięcioleciu*, Zeszyty Naukowe AWF w Krakowie, nr 54, s. 243-270.
- LISZEWSKI S., 1988, *Funkcja osadnictwa nadmorskiego w świetle analizy ruchu turystycznego. Przykład Mierzei Helskiej*, *Acta Universitatis Lodzianensis*, Turyzm, z. 4, s. 39-67.
- LISZEWSKI S. (red.), 1989a, *Funkcja turystyczna*, *Acta Universitatis Lodzianensis*, z. Turyzm 5.
- LISZEWSKI S. (red.), 1989b, *Funkcja turystyczna Augustowa*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- LISZEWSKI S., 1989c, *Klasyfikacja i typologia osadnictwa turystycznego. Założenia teoretyczne*, [w:] *Turystyka jako czynnik rozwoju*

- społeczno-gospodarczego. Wyniki prac z lat 1986–1987, Rocznik Centralnego Programu Badań Podstawowych 08.06., Instytut Turystyki, Warszawa, s. 93–103.
- LISZEWSKI S., 1989d, *Region turystyczny Augustowa*, [w:] S. Liszewski (red.), *Funkcja turystyczna Augustowa*, Instytut Turystyki, Warszawa, s. 94–113.
- LISZEWSKI S., 1989e, *La typologie fonctionnelle de l'implantation touristique; l'exemple des villages de Wysowa et Rytro dans les Carpates polonaises, Méditerranée*. *Revue géographique des pays méditerranéens*, t. 69, z. 4, s. 25–32.
- LISZEWSKI S., 1991a, *Osadnictwo turystyczne*, *Problemy Turystyki*, R. XIV, nr 1/2, s. 65–74.
- LISZEWSKI S. (red.), 1991b, *Przemiany przestrzeni wiejskiej w Polsce i we Francji pod wpływem urbanizacji i turystyki*, *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Geographica*, z. 14.
- LISZEWSKI S., 1991c, *Przemiany przestrzeni wiejskiej w Polsce w ostatnim czterdziestolecu. Przyczyny – skutki – formy*, [w:] S. Liszewski (red.), *Przemiany przestrzeni wiejskiej w Polsce i we Francji pod wpływem urbanizacji i turystyki*, *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Geographica*, z. 14, s. 7–19.
- LISZEWSKI S., 1991d, *Ruch turystyczny krajowy i zagraniczny w Polsce. Metodologia pomiaru i analizy ruchu turystycznego*, *Problemy Turystyki*, R. XIV, nr 1/2, s. 17–28.
- LISZEWSKI S., 1991e, *Spała. Monografia i funkcja miejscowości wypoczynkowej*, *Turyzm*, t. 1, z. 2, s. 5–32.
- LISZEWSKI S., 1991f, *Stan obecny oraz kierunki dalszego rozwoju geografii turystyki w Polsce w latach dziewięćdziesiątych (głos w dyskusji)*, *Turyzm*, t. 1, z. 2, s. 76–81.
- LISZEWSKI S., 1992a, *Geography of Tourism in Poland*, *Österreichische Osthefte, Jahrgang 34, Heft 1*, Wien, s. 39–44.
- LISZEWSKI S., 1992b, *Geography of Tourism in Poland*, *Turyzm*, t. 2, z. 1, s. 129–135.
- LISZEWSKI S., 1992c, *Geography of tourism in the University of Łódź*, [w:] J. Warszńska (ed.), *Scientific and didactic activity in Polish university centres on the Geography of Tourism*, *Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne*, z. 86, s. 91–108.
- LISZEWSKI S., 1992d, *The industrial city as a tourist center. The example of Łódź*, *Turyzm*, t. 2, z. 1, s. 9–24.
- LISZEWSKI S., 1992e, *10 lat specjalizacji z geografii turystyki na Uniwersytecie Łódzkim*, *Turyzm*, t. 4, z. 2, s. 117–122.
- LISZEWSKI S., 1994, *Perspektywy badań naukowych w zakresie turystyki w Polsce w najbliższym dziesięcioleciu*, *Problemy Turystyki*, R. XVII, nr 3/4 (65/66), s. 105–111.
- LISZEWSKI S., 1995, *Przestrzeń turystyczna*, *Turyzm*, t. 5, z. 2, s. 87–103.
- LISZEWSKI S., 1998, *Specjalizacja z geografii turystyki na kierunku geografia na Uniwersytecie Łódzkim (1982–1998)*, *Turyzm*, t. 8, z. 2, s. 131–142.
- LISZEWSKI S., 1999a, *Pielgrzymowanie czy turystyka religijna*, [w:] *III Międzynarodowy Kongres Miast Pielgrzymkowych, Częstochowa 23–25 września 1999 r.*, Częstochowa, s. 54–57.
- LISZEWSKI S., 1999b, *Przestrzeń turystyczna miasta (przykład Łodzi)*, *Turyzm*, t. 9, z. 1, s. 51–73.
- LISZEWSKI S., 1999c, *Studia z geografii turystyki i hotelarstwa na Uniwersytecie Łódzkim. Założenia programowe i organizacja*, *Turyzm*, t. 9, z. 2, s. 9–29.
- LISZEWSKI S., 2000, *Pilgrimages or Religious Tourism?*, *Peregrinus Cracoviensis*, z. 10, s. 47–51.
- LISZEWSKI S., 2002a, *Jakość środowiska naturalnego a jakość turystyki*, [w:] G. Gołębowski (red.), *Kompendium wiedzy o turystyce*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa–Poznań, s. 351–368.
- LISZEWSKI S., 2002b, *Przestrzeń turystyczna i osadnictwo turystyczne*, [w:] G. Gołębowski (red.), *Kompendium wiedzy o turystyce*. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa–Poznań, s. 77–109.
- LISZEWSKI S. (red.), 2003a, *Możliwości i kierunki rozwoju turystyki w dolinie Odry*, *Łódzkie Towarzystwo Naukowe*, Łódź.
- LISZEWSKI S., 2003b, *Region turystyczny*, *Turyzm*, t. 13, z. 1, s. 44–54.
- LISZEWSKI S., 2003c, *Wkład geografii w rozwój turystyki w Polsce*, [w:] G. Gołębowski (red.), *Kierunki rozwoju badań naukowych w turystyce*, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, s. 111–121.
- LISZEWSKI S., 2004, *Polska jako subregion turystyczny w zjednoczonej Europie. Nadzieje i niepokoje*, [w:] S. Bosiacki, J. Grell (red.), *Gospodarka turystyczna XXI wieku. Szanse i bariery rozwoju w warunkach integracji międzynarodowej*, AWF, Poznań, s. 9–16.
- LISZEWSKI S., 2005a, *Badania geograficzne nad turystyką w Polsce i na świecie*, [w:] R. Winiarski, W. Alejski (red.), *Turystyka w badaniach naukowych*, AWF w Krakowie, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, Kraków–Rzeszów, s. 23–34.
- LISZEWSKI S., 2005b, *Geography studies on tourism in Poland and worldwide*, [w:] W. Alejski, R. Winiarski (red.), *Tourism in scientific research*, Academy of Physical Education in Kraków, University of Information Technology and Management in Rzeszów, Kraków–Rzeszów, s. 21–32.
- LISZEWSKI S., 2005c, *Koncepcje zintegrowanych badań nad turystyką*, [w:] B. Domański, S. Skiba, *Geografia i sacrum*, t. 2, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 105–113.
- LISZEWSKI S., 2005d, *Metropolitalny region turystyczno-wypoczynkowy. Przykład miasta Łodzi*, *Turyzm*, t. 15, z. 1/2, s. 121–138.
- LISZEWSKI S., 2005e, *Przestrzeń turystyczna w ujęciu podmiotowym. Przyczynek do dyskusji o przestrzeni w geografii*, [w:] W. Maik, K. Rembowska, A. Suliborski (red.), *Podstawowe idee i koncepcje w geografii*, t. 1: *Geografia jako nauka o przestrzeni, środowisku i krajobrazie*, ŁTN, Łódź, s. 50–60.
- LISZEWSKI S., 2006a, *Nowe przestrzenie turystyczne i rekreacyjne w Polsce i ich rola w rozwoju kraju i regionu*, [w:] G. Gołębowski (red.), *Turystyka w ujęciu podmiotowym i przestrzennym. Człowiek – Przestrzeń – Przedsiębiorstwo*, AWF, Poznań, s. 113–125.
- LISZEWSKI S., 2006b, *Powstanie i rozwój geografii turystyki w Łodzi*, *Turyzm*, t. 16, z. 2, s. 153–182.
- LISZEWSKI S., 2006c, *Przestrzenie turystyki i ich transformacje we współczesnym świecie*, *Turyzm*, t. 16, z. 2, s. 7–19.
- LISZEWSKI S., 2007a, *Geografia turystyki w Polsce i jej wkład w rozwój nauk o turystyce*, [w:] W. Kurek, M. Mika (red.), *Studia nad turystyką. Tradycje, stan obecny i perspektywy badawcze*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 61–76.
- LISZEWSKI S., 2007b, *Miasto jako obszar podaży i popytu turystycznego. Studium z geografii turystyki*, *Turyzm*, t. 17, z. 1–2, s. 77–92.
- LISZEWSKI S., 2008a, *Ewolucja poglądów na temat regionu turystycznego. Od regionu krajoznawczego po funkcjonalny*, [w:] G. Gołębowski (red.), *Turystyka jako czynniki wzrostu konkurencyjności regionów w dobie globalizacji*, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań, s. 127–135.
- LISZEWSKI S., 2008b, *Miasto jako przedmiot badań geografii turystyki*, *Turyzm*, t. 18, z. 1, s. 27–38.
- LISZEWSKI S., 2008c, *Powstanie i rozwój geografii turystyki*, [w:] A. Jackowski, S. Liszewski, A. Richling (red.), *Historia geografii polskiej*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, s. 206–219.
- LISZEWSKI S., 2008d, *Stan i perspektywy rozwoju geografii turystyki w Polsce*, [w:] S. Liszewski, J. Łoboda, W. Maik (red.), *Stan i perspektywy rozwoju geografii w Polsce*, Komisja Nauk Geograficznych PAN, Wyd. Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki, Bydgoszcz, s. 181–187.
- LISZEWSKI S., 2009a, *Jakość środowiska naturalnego a jakość turystyki*, [w:] G. Gołębowski (red.), *Kompendium wiedzy o turystyce*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, s. 373–393.
- LISZEWSKI S., 2009b, *Miejska przestrzeń eksploracji turystycznej. Przykład Łodzi*, *Turyzm*, t. 19, z. 1/2, s. 59–65.

- LISZEWSKI S., 2009c, *Przestrzenie turystyki i osadnictwo turystyczne*, [w:] G. Golebski (red.), *Kompendium wiedzy o turystyce*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, s. 95–128.
- LISZEWSKI S., 2009d, *Przestrzeń turystyczna parków narodowych w Polsce*, [w:] B. Domański, W. Kurek (red.), *Gospodarka i przestrzeń*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 187–201.
- LISZEWSKI S., 2009e, *Przestrzeń turystyczna Polski. Koncepcja regionalizacji turystycznej*, [w:] I. Jażewicz (red.), *Współczesne problemy przemian strukturalnych przestrzeni geograficznej*, Wyd. Naukowe Akademii Pomorskiej w Słupsku, Słupsk, s. 59–69.
- LISZEWSKI S. (red.), 2010, *Ruch turystyczny w Łodzi i województwie łódzkim w 2009 roku*, Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego, Łódź.
- LISZEWSKI S., BACZWAROW M., 1998, *Istota i właściwości przestrzeni rekreacyjno-turystycznej*, *Turyzm*, t. 8, z. 1, s. 39–67.
- LISZEWSKI S., KACZMAREK S., 1989, *Funkcja turystyczna Kartuz*, *Acta Universitatis Lodzianis, Turyzm*, z. 5, s. 67–93.
- ŁOBODA J., 2009, *Niektóre uwarunkowania społeczne rozwoju współczesnej turystyki*, [w:] B. Domański, W. Kurek (red.), *Gospodarka i Przestrzeń. Prace dedykowane Profesor Danucie Ptaszyckiej-Jackowskiej*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 203–213.
- ŁOBODA J., WYRZYKOWSKI J., 1971, *Wybrane problemy metodologiczne hierarchizacji miejscowości turystycznych i węzłów komunikacyjnych na przykładzie regionu karkonoskiego*, *Problemy Zagospodarowania Ziemi Górskich*, z. 9, s. 65–98.
- MADUROWICZ M., 2008, *Rozumienie turystyki miejskiej*, [w:] I. Jażdżewska (red.), *Funkcja turystyczna miast, XXI Konwersatorium o Mieście*, Wyd. UŁ, Łódź, s. 11–16.
- MAIK W., 2005, *Człowiek-przestrzeń-sacrum. Refleksje na temat turystyki i migracji pielgrzymkowych we współczesnym świecie*, [w:] B. Domański, S. Skiba (red.), *Geografia i sacrum. Profesorowi Antoniemu Jackowskiemu w 70. rocznicę urodzin*, t. 2, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 307–313.
- MAIK W., MARCINIAK K. (red.), 2001, *Turystyka jako czynnik rozwoju regionów, miast i obszarów wiejskich*, Wyd. Wyższej Pomorskiej Szkoły Turystyki i Hotelarstwa, Bydgoszcz.
- MAIK W., MARCINIAK K. (red.), 2007, *Wybrane problemy turystyki w XXI wieku*, Wyd. Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki, Bydgoszcz.
- MAIK W., MARCINIAK K. (red.), 2008, *Wybrane problemy turystyki i rekreacji*, Wyd. Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki, Bydgoszcz.
- MAIK W., MARCINIAK K., PALICH P. (red.), 2005, *Teoria i praktyka w turystyce*, Wyd. Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki, Bydgoszcz.
- MAIK W., MARCINIAK K., SIKORA S. (red.), 2004, *Spółeczno-ekonomiczne i przestrzenne uwarunkowania rozwoju turystyki w układach regionalnych i lokalnych*, Wyższa Szkoła Gospodarki, Bydgoszcz.
- MAIK W., PRZYBECKA-MAIK M., 2005, *Główne czynniki i płaszczyzny integracyjne w naukach o turystyce*, [w:] W. Maik, K. Marciniak, P. Palich (red.), *Teoria i praktyka w turystyce. Zbiór rozpraw*, Wyd. Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki, Bydgoszcz, s. 25–32.
- MAIK W., SOKOŁOWSKI D. (red.), 1997, *Geografia osadnictwa, ludności i turystyki wobec transformacji systemowej*, Wyd. UMK, Toruń.
- MARAK J., WYRZYKOWSKI J., 2007, *Rola turystyki w gospodarce regionalnej – zarys problematyki*, [w:] J. Wyrzykowski (red.), *Rola turystyki w gospodarce regionalnej*, WSH, Wrocław, s. 227–239.
- MARCZAK Z., WYCHOWANIEC A., 1989, *Użytkowanie ziemi w miastach uzdrowiskowych Ziemi Kłodzkiej jako metoda określenia funkcji turystyczno-uzdrowiskowej*, [w:] S. Liszewski (red.), *Funkcja turystyczna*, Łódź, *Acta Universitatis Lodzianis, Turyzm*, z. 5, s. 95–117.
- MARSZ A., 1972, *Metoda obliczania pojemności rekreacyjnej ośrodków wypoczynkowych na Niżu*, *Prace Komisji Geograficzno-Geologicznej Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego PTPN*, t. 12, z. 3.
- MATCZAK A., 1985, *Funkcja wypoczynkowa strefy podmiejskiej Łodzi*, *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Geographica*, z. 5, s. 299–312.
- MATCZAK A., 1986a, *Budownictwo lotniskowe w strefie podmiejskiej Łodzi*, *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Geographica*, z. 7, s. 137–166.
- MATCZAK A., 1986b, *Przyrodnicze podstawy organizacji wypoczynku w strefie podmiejskiej Łodzi*, *Acta Universitatis Lodzianis, Turyzm*, z. 2, s. 25–45.
- MATCZAK A., 1987a, *Próba określenia funkcji wypoczynkowej osiedli podmiejskich na przykładzie Kolumny*, *Acta Universitatis Lodzianis, Turyzm*, z. 3, s. 55–85.
- MATCZAK A., 1987b, *Ruch wypoczynkowy w strefie podmiejskiej Łodzi*, *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Geographica*, z. 8, s. 21–40.
- MATCZAK A., 1988, *Chłonność naturalna środowiska przyrodniczego w strefie podmiejskiej Łodzi*, *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Geographica*, t. 9, s. 143–153.
- MATCZAK A., 1989, *Problemy badania funkcji turystycznej miast Polski*, [w:] S. Liszewski (red.), *Funkcja turystyczna*, *Acta Universitatis Lodzianis, Turyzm*, z. 5, s. 27–39.
- MATCZAK A., 1991a, *Funkcje wypoczynkowe osiedli podłódzkich w świetle badań użytkowania ziemi*, *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Geographica*, z. 13, s. 129–140.
- MATCZAK A., 1991b, *Przemiany przestrzenne wsi położonych w strefie podmiejskiej Łodzi na przykładzie rejonu Grotnik*, [w:] S. Liszewski (red.), *Przemiany przestrzeni wiejskiej w Polsce i we Francji pod wpływem urbanizacji i turystyki*, *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Geographica*, nr 14, s. 33–46.
- MATCZAK A., 1992a, *Methods of studying the recreational function of suburban settlements*, [w:] J. Warszyńska (ed.), *Scientific and didactic activity in Polish university centres on the Geography of Tourism*, *Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne*, z. 86, s. 109–122.
- MATCZAK A., 1992b, *Model badań ruchu turystycznego. Studium metodologiczne*, *Acta Universitatis Lodzianis*.
- MATCZAK A., 1993, *Percepcja przestrzeni turystycznej Polski przez młodzież licealną Łodzi*, *Turyzm*, t. 3, z. 2, s. 61–70.
- MATCZAK A., 1994, *Percepcja przestrzeni turystycznej Polski przez zamiejscową młodzież akademicką studiującą w Łodzi*, *Turyzm*, t. 4, z. 1, s. 23–33.
- MATCZAK A., 1995, *Kolonizacja turystyczna obszarów wiejskich w strefie podmiejskiej Łodzi*, [w:] A. Kowalczyk (red.), *Zmiany w przestrzeni geograficznej w warunkach transformacji społeczno-ekonomicznej (na przykładzie obszarów wiejskich)*, *Wydział Geografii i Studiów Regionalnych UW, Warszawa*, s. 49–59.
- MATCZAK A., 1996, *Percepcja regionalna przestrzeni turystycznej przez uczniów szkół licealnych w Łodzi*, *Turyzm*, t. 6, z. 1, s. 63–75.
- MATCZAK A., 2003, *Metoda bezpośredniego pomiaru w badaniach rynku turystycznego. Przykład rejonu Ustka-Rowy*, [w:] E. Nowak (red.), *Regionalne oraz lokalne czynniki i bariery rozwoju turystyki*, *Prace Wszechnicy Świętokrzyskiej w Kielcach*, nr 74, s. 73–88.
- MATCZAK A. (red.), 2004, *Lokalizacja hoteli w krajowych metropoliach Europy Środkowo-Wschodniej*, *Szlakami Nauki*, nr 33, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.
- MATCZAK A., 2005, *Rozwój podmiejskich osiedli lotniskowych w świetle koncepcji cyklu życia obszaru turystycznego. Przykład*

- podłódzkiego lotniska w Wiśniowej Górze, [w:] B. Domański, S. Skiba (red.), *Geografia i sacrum. Profesorowi Antoniemu Jackowskiemu w 70. rocznicę urodzin*, t. 2, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 115–122.
- MATCZAK A. (red.), 2008, *Turystyka miejska*, Wyd. Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki, Bydgoszcz.
- MATCZAK A., 2009a, *Turystyka wiejska – konceptualizacja pojęcia*, [w:] I. Jażewicz (red.), *Współczesne problemy przemian strukturalnych przestrzeni geograficznej. Profesorowi Eugeniuszowi Rydzowi w 70. rocznicę urodzin*, Akademia Pomorska, Słupsk, s. 375–387.
- MATCZAK A., 2009b, *Urbanizacja podmiejska osiedli lotniskowych. Przykład Wiśniowej Góry w strefie podmiejskiej Łodzi*, *Turizm*, t. 19, z. 1–2, s. 67–72.
- MATCZAK A., RYDZ E., 2001, *Koncepcja monitoringu ruchu turystycznego w strefie brzegowej Bałtyku (na przykładzie rejonu Ustka–Rowy)*, [w:] W. Maik, K. Marciniak (red.), *Turystyka jako czynnik rozwoju regionów, miast i obszarów wiejskich*, Wyd. Wyższej Pomorskiej Szkoły Turystyki i Hotelarstwa, Bydgoszcz, s. 183–193.
- MATUSZEWSKA D., 2003, *Funkcje turystyczne i konflikty w wybranych parkach narodowych Polski północno-zachodniej*, Wyd. Naukowe Bogucki, Poznań.
- MAZURSKI K.R., 2000, *Geographical perspectives on Polish tourism*, *GeoJournal*, t. 50, no. 2/3 s. 173–179.
- MAZURSKI K.R., 2003, *Tereny zielone uzdrowisk sudeckich*, Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, Wrocław.
- MAZURSKI K.R., 2006, *Geneza i przemiany turystyki*, Wyższa Szkoła Zarządzania, Wrocław.
- MAZURSKI K., 2008, *Miasto jako obiekt turystyczny*, [w:] I. Jażdżewska (red.), *Funkcja turystyczna miast, XXI Konwersatorium o Mieście*, Wyd. UŁ, Łódź, s. 17–23.
- MEYER B., 2001, *Przestrzenno-geograficzne aspekty turystyki*, [w:] A. Panasiuk (red.), *Turystyka. Zarys wykładu*, Wydział Zarządzania i Ekonomii Usług US, Szczecin, s. 27–53.
- MEYER B., 2004, *Turystyka jako ekonomiczny czynnik kształtowania przestrzeni*, *Rozprawy i Studia*, t. 545, Wyd. Naukowe US, Szczecin.
- MEYER B., 2007, *Turystyka jako jeden z czynników determinujących przestrzeń*, [w:] W. Kurek, M. Mika (red.), *Studia nad turystyką. Tradycje, stan obecny i perspektywy badawcze*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 173–180.
- MEYER B., 2008, *Kształtowanie układów przestrzenno-funkcjonalnych przez turystykę*, *Rozprawy i Studia*, t. (750) 676, Wyd. Naukowe US, Szczecin.
- MEYER B. (red.), 2010, *Potencjał turystyczny: zagadnienia przestrzenne*, *Ekonomiczne Problemy Usług*, nr 52, Wyd. Naukowe US, Szczecin.
- Międzynarodowy słownik turystyczny. Wydanie polskie 1961, 1961*, Warszawa.
- MIGOŃ P., LATOCHA A., 2010, *Zróżnicowanie abiotycznych elementów środowiska i ich wykorzystanie w rozwoju funkcji turystycznej regionu sudeckiego*, [w:] S. Ciok, P. Migoń (red.), *Przekształcenia struktur regionalnych. Aspekty społeczne, ekonomiczne i przyrodnicze*, Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego UW, Wrocław, s. 397–417.
- MIKA M., 2000, *Turystyka jako czynnik przemian środowiska przyrodniczego – stan badań*, *Prace Geograficzne Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ*, z. 106, s. 73–98.
- MIKA M., 2004, *Turystyka a przemiany środowiska przyrodniczego Beskidu Śląskiego*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.
- MIKA M., 2007, *Turystyka przyrodnicza – jej istota i współczesne kierunki rozwoju*, [w:] W. Kurek, M. Mika (red.), *Studia nad turystyką. Tradycje, stan obecny i perspektywy badawcze*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 311–320.
- MIKA M. (red.), 2011, *Kraków jako ośrodek turystyczny*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.
- MIKULSKI M., 1991, *Transport w obsłudze ruchu turystycznego*, Wyd. AE, Kraków.
- MILATA W., 1954, *O właściwą lokalizację schronisk w górach*, *Turysta*, nr 2, s. 11.
- MILESKA M.I., 1949, *Podstawowe zagadnienia geografii i kartografii dla turystyki*, [w:] *Turystyka powszechna*, t. 1, Nakł. Wyd. Komunikacji, Warszawa, s. 112–140.
- MILESKA M.I. (red.), 1956–1959, *Słownik geografii turystycznej Polski*, t. 1–2, Komitet dla Spraw Turystyki, Warszawa.
- MILESKA M.I., 1963, *Regiony turystyczne Polski. Stan obecny i potencjalne warunki rozwoju*, *Prace Geograficzne Instytutu Geografii PAN*, nr 43.
- MILESKA M.I., 1967, *Klasyfikacja miejscowości turystycznych*, *Ziemia*, s. 246–267.
- MILESKA M.I., 1971a, *A propos de la terminologie en géographie du tourisme*, *Extr. Lucrarile celui de al II-lea colocviu national de geografia turismului, București*, s. 39–45.
- MILESKA M.I., 1971b, *Classification des stations touristiques dans les Carpates Polonaises*, [w:] *L'Aménagement de la montagne*, Warszawa, s. 197–207.
- MILESKA M.I., 1977, *Aktualność poglądów Stanisława Leszczyckiego na geografę turystyki*, *Przegląd Geograficzny*, t. 49, z. 2, s. 289–296.
- MILESKA M.I. (red.) 1983, *Słownik geograficzno-krajoznawczy Polski*, PWN, Warszawa [kilka kolejnych wydań].
- MILEWSKA M., WŁODARCZYK B., 2009, *Hotelarstwo: podstawowe wiadomości*, PWE, Warszawa.
- MITYK J. (red.), 1996, *Agroturystyka świętokrzyski*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. J. Kochanowskiego, Kielce.
- NOWACKA M., 1984, *Zasady kwalifikowania terenu na potrzeby rekreacji. (Wybrane zagadnienia)*, UMCS, Lublin.
- PARTYKA J. (red.), 2002, *Użytkowanie turystyczne parków narodowych. Ruch turystyczny, zagospodarowanie, konflikty, zagrożenia*, Instytut Ochrony Przyrody PAN, Ojcowski Park Narodowy, Ojców.
- PASZYŃSKI J., KUCZMARSKA L., 1965, *Projekt podziału Polski na strefy bioklimatyczne z punktu widzenia potrzeb wypoczynku i turystyki*, Zakład Klimatologii, Instytut Geografii PAN, Warszawa.
- PAWLUSIŃSKI R., 2007, *Historia rozwoju turystyki na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej do 1989 roku*, [w:] D. Ptaszycka-Jackowska (red.), *Polska przestrzeń turystyczna*, *Prace Geograficzne, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ*, z. 111, s. 79–97.
- PIETRZAK M (red.), 1993, *Ekologia krajobrazu w badaniach Terytorialnych Systemów Rekreacyjnych*, Krajowy Instytut Badań Samorządowych, Poznań.
- PIETRZAK M., 1998, *Syntezy krajobrazowe. Założenia, problemy, zastosowanie*, Wyd. Naukowe Bogucki, Poznań.
- PIETRZAK M. (red.), 1999, *Geoekologiczne podstawy badania i planowania krajobrazu rekreacyjnego*, AWF w Poznaniu, Wyd. Naukowe Bogucki, Poznań.
- Plan kierunkowy zagospodarowania turystycznego Polski. Założenia i podstawowe ustalenia planu*, 1971, generalny projektant O. Rogalewski, Zakład Zagospodarowania Turystycznego, GKFiT, Wrocław.
- Plan przestrzennego zagospodarowania turystycznego Polski do 1990 roku*, 1973, Zakład Przestrzennego Zagospodarowania Polski, Komisja Planowania przy Radzie Ministrów, Instytut Turystyki, Warszawa.

- POTOCKI J., 2004, *Rozwój zagospodarowania turystycznego Sudetów od potowy XIX wieku do II wojny światowej*, Wyd. Turystyki Plan, Jelenia Góra.
- POTOCKI J., 2009, *Funkcje turystyki w kształtowaniu transgranicznego regionu górskiego Sudetów*, Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, Wrocław.
- PRZYBYLSKA L., 2005, *Pojęcie przestrzeni sakralnej*, [w:] B. Domański, S. Skiba (red.), *Geografia i sacrum. Profesorowi Antoniemu Jackowskiemu w 70. rocznicę urodzin*, t. 2, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 381–387.
- PRZYBYLSKA L., 2008, *Zróżnicowanie przestrzeni sakralnej Gdyni, Regiony Nadmorskie*, nr 14, Wyd. Bernardinum, Gdynia–Pelplin.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 1970, *Turystyka a krajobraz*, *Architektura*, t. 24, nr 12, s. 452–455.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 1971, *O podziale rezerwatów pod kątem ich wykorzystania turystycznego*, *Chrońmy Przyrodę Ojczystą*, t. 27, z. 4, s. 46–48.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 1982, *Turystyczne funkcje rezerwatów przyrody*, *Ochrona Przyrody*, nr 44, s. 401–434.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 1990a, *Kształtowanie stref ochronnych przyrodniczych obszarów chronionych*, IGPiK, Warszawa [wyd. 2, uzup., Kraków 1993].
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 1990b, *Wypoczynek codzienny i cotygodniowy w planach zagospodarowania przestrzennego miast średniej wielkości*, IGPiK, Oddział w Krakowie, Kraków.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 1991, *Problematyka wypoczynku codziennego i cotygodniowego w planach zagospodarowania przestrzennego miast średniej wielkości*, *Człowiek i Środowisko*, t. 15, z. 1/2, s. 29–43.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 1995, *„Szlak ikon” w Euroregionie Karpackim (zarys koncepcji)*, *Peregrinus Cracoviensis*, z. 1, s. 67–84.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 1997, *Przestrzenne bariery rozwoju turystyki i wypoczynku*, [w:] A. Jackowski, B. Domański (red.), *Geografia. Człowiek. Gospodarka*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 75–84.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 1999, *Lecznictwo uzdrowiskowe a turystyka*, *Turyzm*, t. 9, z. 1, s. 201–207.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 2000a, *Religious Tourism and the Protection of the Nature Environment and Nature Conservation*, *Peregrinus Cracoviensis*, z. 10, s. 83–99.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 2000b, *Turystyka religijna a ochrona środowiska i przyrody*, [w:] B. Zemanek (red.), *Przyroda – nauka – kultura. Humanistyczny kontekst nauk przyrodniczych u progu XXI wieku*, Instytut Botaniki PAN, Kraków, s. 175–185.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 2005, *Sacrum w parkach narodowych w Karpatach Polskich*, [w:] B. Domański, S. Skiba (red.), *Geografia i sacrum. Profesorowi Antoniemu Jackowskiemu w 70. rocznicę urodzin*, t. 2, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 389–402.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 2007a, *Gospodarowanie przestrzeni turystyczną w Polskich Karpatach*, [w:] D. Ptaszycka-Jackowska (red.), *Polska przestrzeń turystyczna*, Prace Geograficzne Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, z. 117, s. 99–112.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 2007b, *Gospodarowanie w przestrzeni turystycznej*, [w:] W. Kurek, M. Mika (red.), *Studia nad turystyką. Tradycje, stan obecny i perspektywy badawcze*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 205–221.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D. (red.), 2007c, *Polska przestrzeń turystyczna*, Prace Geograficzne Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, z. 117.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 2007d, *Turystyka na przyrodniczych obszarach chronionych*, [w:] W. Kurek (red.), *Turystyka*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, s. 333–338.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 2007e, *Turystyka religijna*, [w:] W. Kurek (red.), *Turystyka*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, s. 292–300.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 2007f, *Turystyka uzdrowiskowa*, [w:] W. Kurek (red.), *Turystyka*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, s. 279–286.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., 2009, *Zmiany w strukturach przestrzennych przyrodniczych obszarów chronionych w Polsce*, [w:] I. Jażewicz (red.), *Współczesne problemy przemian strukturalnych przestrzeni geograficznej. Profesorowi Eugeniuszowi Rydzowi w 70. rocznicę urodzin*, Akademia Pomorska, Słupsk, s. 169–180.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., BARANOWSKA-JANOTA M., 1986, *Zasady korzystania przez turystykę z górskich przyrodniczych obszarów chronionych*, [w:] *Wpływ środowiska przyrodniczego na zróżnicowanie turystycznych form rekreacji*, AWF, Warszawa, s. 179–197.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., BARANOWSKA-JANOTA M., 1994, *Model konstruowania programu aktywizacji turystyki w gminie*, *Człowiek i Środowisko*, t. 18, z. 1, s. 129–141.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., BARANOWSKA-JANOTA M., 1996, *Przyrodnicze obszary chronione. Możliwości użytkowania*, IGPiK, Warszawa.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., BARANOWSKA-JANOTA M., 2003, *Tourism within the Polish and Slovak transfrontier region*, [w:] W. Kurek (red.), *Issues of tourism and health resort management*, Prace Geograficzne Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, z. 111, s. 43–60.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., JACKOWSKI A., 1998, *Jasnogórskie pielgrzymki w przestrzeni miasta i regionu Częstochowy*, Instytut Geografii UJ, Kraków.
- PTASZYCKA-JACKOWSKA D., MATLAK H., FARACIK R., 1999, *Uzdrowiska w południowo-wschodnich Karpatach Polskich. Szanse i zagrożenia rozwoju*, *Człowiek i Środowisko*, t. 23, nr 2/3, s. 279–296.
- RACIBORSKI M., SAWICKI L., 1914, *Badanie i ochrona zabytków przyrody. Program pracy dla działaczy kulturalnych*, Wyd. Towarzystwa Uniwersytetu Ludowego im. A. Mickiewicza w Krakowie, Kraków.
- REGEL S. (red.), 1973, *Wskaźniki chłonności środowiska przyrodniczego na obszarach turystycznych*, Instytut Turystyki, Bydgoszcz.
- Regel S., 1975, *Chłonność obszarów turystyczno-wypoczynkowych*, *Zeszyty Naukowe Instytut Turystyki*, t. 2, z. 2–3, s. 109–117.
- REGEL S. (red.), 1978, *Wskaźniki i normy użytkowania turystycznego obszarów, miejscowości, obiektów, szlaków*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- RICHLING A., 1971, *Parę uwag na temat oceny przydatności terenu dla potrzeb rekreacji i wypoczynku*, *Przegląd Geograficzny*, t. 43, z. 3, s. 451–454.
- RICHLING A., 2010, *Ocena krajobrazu naturalnego Polski dla potrzeb rekreacji*, [w:] S. Ciok, P. Migoń (red.), *Przekształcenia struktur regionalnych. Aspekty społeczne, ekonomiczne i przyrodnicze*, Instytut Geograficzny i Rozwoju Regionalnego UW, Wrocław, s. 391–396.
- ROGALEWSKA B., 1978, *Tendencje lokalizacyjne zakładów ośrodków wczasowych w Polsce do 1971 roku*, Prace Geograficzne Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, nr 129.
- ROGALEWSKI O., 1959, *Rozwój turystyki na wybrzeżu w świetle dotychczasowych koncepcji planu perspektywicznego*, *Zeszyty Regionalnego Planowania Perspektywicznego*, nr 5 s. 184–191.
- ROGALEWSKI O., 1964a, *Podstawowe pojęcia z zakresu zagospodarowania turystycznego*, [w:] *Zagospodarowanie turystyczne*, Departament Zagospodarowania Turystyki, GKKFiT, Warszawa, s. 3–14.

- ROGALEWSKI O., 1964b, *Urbanistyczne problemy turystyki*, [w:] *Materiały Sprawozdawcze z konferencji problemowej Towarzystwa Urbanistów Polskich na temat „Problemy wypoczynku i turystyki w planowaniu miejscowym”* odbytej w dniu 19 listopada 1964 r. w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie, Warszawa, s. 5–23.
- ROGALEWSKI O., 1964c, *Zagospodarowanie turystyczne Polski*, Wrocław.
- ROGALEWSKI O., 1965, *Niektóre problemy zagospodarowania regionów turystycznych dla potrzeb turystyki zagranicznej*, *Problemy Ekonomiczne*, czerwiec, s. 5–16.
- ROGALEWSKI O., 1966a, *Propozycje w sprawie usystematyzowania niektórych pojęć w turystyce*, *Ruch Turystyczny*, z. 2, s. 3–13.
- ROGALEWSKI O., 1966b, *Turystyka w długookresowym planowaniu przestrzennym*, *Problemy Ekonomiczne*, t. 5, nr 2, s. 3–13.
- ROGALEWSKI O., 1967a, *Urządzenia usługowe jako czynnik aktywizacji wsi letniskowych*, *Problemy Ekonomiczne*, t. 6, nr 1, s. 62–70.
- ROGALEWSKI O., 1967b, *Zagospodarowanie turystyczne*, Wrocław.
- ROGALEWSKI O., 1967c, *Zasady zagospodarowania turystycznego dla głównych rodzajów turystyki krajowej*, *Ruch Turystyczny*, z. 2, s. 77–95.
- ROGALEWSKI O., 1968a, *Badania nad wpływem turystyki na przyrost majątku trwałego*, *Problemy Ekonomiczne*, t. 7, nr 2, s. 20–24.
- ROGALEWSKI O., 1968b, *Plany zagospodarowania turystycznego Polski*, *Ruch Turystyczny*, nr 1, s. 5–12.
- ROGALEWSKI O. (red.), 1969a, *Główne problemy rozwoju turystyki kajakowej i motorowodnej oraz turystycznej żeglarskiej w Polsce*, *Studia i Materiały*, nr 5, GKKFiT, Wrocław.
- ROGALEWSKI O. (red.), 1969b, *Główne problemy rozwoju turystyki żeglarskiej w Polsce*, *Studia i Materiały*, nr 3, Zakład Zagospodarowania Turystyki, GKKFiT, Wrocław.
- ROGALEWSKI O., 1969c, *Investycje turystyczne*, [w:] *Zagadnienia ekonomiczne ruchu turystycznego*, Częstochowa, s. 19–24.
- ROGALEWSKI O., 1970a, *Struktura przestrzenna turystyki w Polsce jako przedmiot prac badawczych w latach 1971–1975*, *Ruch Turystyczny*, z. 1, s. 3–12.
- ROGALEWSKI O., 1970b, *Uwagi w sprawie budownictwa ośrodków wypoczynku świątecznego*, Szczecin.
- ROGALEWSKI O., 1971, *Podstawy zagospodarowania turystycznego Polski*, *Ruch Turystyczny*, z. 1/2, s. 3–23.
- ROGALEWSKI O., 1972a, *Plan krajowy zagospodarowania turystycznego Polski jako podstawa regionalnych i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obszarów i miejscowości o funkcjach turystycznych* [Warszawa].
- ROGALEWSKI O., 1972b, *Podstawy gospodarki przestrzennej w turystyce*, *Ruch Turystyczny*. Monografie, z. 13.
- ROGALEWSKI O., 1972c, *Struktura przestrzenna turystyki i wypoczynku*, [w:] *Wstępna prognoza przestrzennego zagospodarowania kraju do roku 2000*, Warszawa, s. 125–136.
- ROGALEWSKI O., 1974, *Zagospodarowanie turystyczne*, Warszawa, Wyd. Szkolne i Pedagogiczne [następne wydania].
- ROITTER-JARZĘBIŃSKA K., 2009, *Konkurencyjność Krakowa na europejskim rynku turystycznym*, [w:] B. Domański, W. Kurek (red.), *Gospodarka i Przestrzeń. Prace dedykowane Profesor Danucie Ptaszyckiej-Jackowskiej*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 245–261.
- ROUBA R., 2010, *Hotelarstwo w zabytkowych rezydencjach jako czynnik modyfikujący otoczenie*, *Łódzkie Towarzystwo Naukowe*, Łódź.
- RUDZKA-ROGALEWSKA B., ROGALEWSKI O., 1965, *Walory turystyczne Polski*, Wrocław.
- RYDZ E., 2002, *Przebieg procesów kolonizacji turystycznej gmin powiatu kościerskiego*, *Zeszyty Naukowe Wydziału Ekonomicznego i Zarządzania Politechniki Koszalińskiej*, nr 9, s. 255–270.
- RYDZ E., 2003, *Agroturystyka jako jeden z czynników aktywizacji gospodarki wiejskiej (na przykładzie woj. wielkopolskiego)*, [w:] W. Siwiński, R.D. Tauber E., Mucha-Szajek (red.), *Czas wolny. Rekreacja. Turystyka. Hotelarstwo. Żywnienie*, Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Gastronomii, Poznań, s. 403–416.
- RYDZ E., 2004, *Wybrane aspekty rozwoju agroturystyki na przykładach nadmorskich powiatów: łęborskiego i słupskiego*, [w:] W. Maik, K. Marciniak, K. Sikora (red.), *Spoleczno-ekonomiczne i przestrzenne uwarunkowania rozwoju turystyki w układach regionalnych i lokalnych*, Wyższa Szkoła Gospodarki, Bydgoszcz, s. 53–74.
- RYDZ E., 2005a, *Kolonizacja turystyczna na przykładzie Mierzei Wiślanej*, [w:] M. Dutkowski (red.), *Zagospodarowanie przestrzenne i rozwój obszarów nadmorskich w Polsce*, Szczecin–Wolczkowo, s. 78–82.
- RYDZ E. (red.), 2005b, *Kształtowanie funkcji turystycznej w miejscowościach uzdrowiskowych*, *Pomorska Akademia Pedagogiczna*, Słupsk.
- RYDZ E., 2008, *Osadnictwo letniskowe i ruch turystyczny na Pojezierzu Sławnym w okresie transformacji systemowej*, [w:] W. Siwiński, R.D. Tauber, E. Mucha-Szajek (red.), *Współczesne tendencje w rekreacji i turystyce*, Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Gastronomii, Poznań, s. 286–302.
- RYDZ E., JAŻEWICZ I., 1999, *Funkcja turystyczna małych miast Pomorza Środkowego*, *Słupskie Prace Matematyczno-Przyrodnicze*, z. 12c, s. 181–218.
- RYDZ E., JAŻEWICZ I., 2001, *Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-ekonomicznego Łeby*, *Zeszyty Naukowe Wydziału Ekonomii i Zarządzania Politechniki Koszalińskiej*, nr 8, s. 41–61.
- RYDZ E., MIEDZIŃSKI M., 2005, *Kolonizacja turystyczna na przykładzie gminy Ustronie Morskie*, *Słupskie Prace Geograficzne*, t. 2, s. 21–36.
- SAWICKI L., 1916, *Przestrzeń życiowa na ziemiach polskich. Szkic antropogeograficzny*, [w:] *Sprawozdanie Gimnazjum św. Jacka*, Kraków, s. 1–28.
- SEWERNIAK J., 1991, *Geografia turystyki a planowanie przestrzenne w Polsce w latach dziewięćdziesiątych*, *Acta Universitatis Lodziensis*, Turyzm, t. 1, z. 2, s. 66–67.
- SEWERNIAK J., 2004, *Program rozwoju gospodarczego turystyki na szczeblu lokalnym (na przykładzie gminy Osie)*, [w:] W. Maik, K. Marciniak, S. Sikora (red.), *Spoleczno-ekonomiczne i przestrzenne uwarunkowania rozwoju turystyki w układach regionalnych i lokalnych*, Wyższa Szkoła Gospodarki, Bydgoszcz, s. 307–343.
- SKOCZEK M., 1999, *Turystyka wiejska jako czynnik rozwoju lokalnego w krajach Europy i Ameryki Łacińskiej*, *Prace i Studia Geograficzne Wydziału Geograficznego i Studiów Regionalnych UW*, s. 143–157.
- SKOCZEK M., 2002, *The development of alternative tourism as a factor in the new migration behaviour of the population in Latin America*, *Miscellanea Geograficzne*, t. 10, s. 247–254.
- SMITH S.L.J., 2010, *The Discovery of Tourism*, *Tourism Social Science Series*, vol. 13, Bingley UK.
- SMOLEŃSKI J., 1912, *Krajobraz Polski*, Warszawa.
- SOŁJAN I., 2003, *Perspektywy rozwoju turystyki religijnej w Karpatach Polskich na przykładzie maryjnych ośrodków kultowych*, [w:] J. Bergier, J. Zbikowski (red.), *Turystyka a religia*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, Biała Podlaska, s. 239–248.
- SOŁJAN I., 2005, *Fenomen Lourdes*, [w:] B. Domański, S. Skiba (red.), *Geografia i sacrum. Profesorowi Antoniemu Jackowskiemu w 70. rocznicę urodzin*, t. 2, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 431–439.
- SOŁJAN I., 2007a, *Kształtowanie się strefy sacrum w Lourdes*, [w:] B. Domański, W. Kurek (red.), *Gospodarka i przestrzeń. Prace dedykowane Profesor Danucie Ptaszyckiej-Jackowskiej*, Instytut

- Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 295–303.
- SOŁJAN I., 2007b, *Turystyka religijna jako przedmiot badań geografii religii i geografii turystyki – wybrane zagadnienia*, [w:] W. Kurek, M. Mika (red.), *Studia nad turystyką. Tradycje, stan obecny i perspektywy badawcze*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 289–296.
- SOŁJAN I., 2009, *Perspektywy rozwoju turystyki religijnej i kulturowej Bieszczadach*, *Roczniki Bieszczadzkie*, z. 17, s. 367–388.
- SOŁJAN I., BILSKA-WODECKA E., 2005, *Metody badawcze stosowane w geografii pielgrzymek*, *Turyzm*, t. 15, z. 1/2, s. 65–78.
- SOŁOWIEJ D., 1987, *Podstawy metodyki oceny środowiska przyrodniczego człowieka*, Wyd. UAM, Poznań.
- SOŁOWIEJ D., 1991, *Model rekreacyjnego zagospodarowania Łagowskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny*, *Sprawozdania PTPN 1989/1990*, Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego, s. 181–182.
- SOŁOWIEJ D., 1993, *Weryfikacja ocen integralnych atrakcyjności środowiska przyrodniczego człowieka w wybranych systemach rekreacyjnych*, ser. *Geografia*, Wyd. Naukowe UAM, nr 53.
- SOŁOWIEJ D., BRZOŚKA J., KRAWCZYK P., 1995, *Modele rozpraszania się rekreantów jako podstawa obliczania naturalnej chłonności rekreacyjnej Słowińskiego Parku Narodowego*, [w:] R. Klimko (red.), *Studia z geografii fizycznej*, Wyd. PTPN, Poznań, s. 140–145.
- Sprawozdanie Komisji Międzyministerialnej do zbadania zagadnień turystyki 1928–1931, 1931*, Wyd. Ministerstwa Skarbu, Warszawa.
- STACHOWSKI J., 1976, *Z problematyki turystyki, wypoczynku i sieci osadniczej*, *Acta Universitatis Nicolae Copernicus, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze*, ser. *Geografia*, z. 12.
- STACHOWSKI J., 1987, *Modele lokalizacji zagospodarowania turystycznego i turystyki*, *Acta Universitatis Lodziensis, Turyzm*, z. 3, s. 103–118.
- STACHOWSKI J., 1990, *O terminologii osadnictwa turystycznego*, *Acta Universitatis Lodziensis, Turyzm*, z. 6, s. 5–20.
- STACHOWSKI J., 1991, *Geografia turystyki w Polsce lat dziewięćdziesiątych*, *Turyzm*, t. 1, z. 2, s. 68–71.
- STACHOWSKI J., 1992, *Ewolucja struktury przestrzenno-funkcjonalnej osiedla pod wpływem rozwoju rekreacji na przykładzie wsi Charzykowy koło Chojnic*, *Turyzm*, t. 2, z. 2, s. 45–58.
- STACHOWSKI J., 1993, *O pojmowaniu przestrzeni w geografii turystyki*, *Acta Universitatis Nicolae Copernicus, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze*, ser. *Geografia*, t. 24, s. 171–180.
- STALSKI M., 1963, *Ekonomika i organizacja przedsiębiorstw obsługi ruchu turystycznego*, Wrocław.
- STALSKI M., 1970a, *Granice chłonności*, *Zeszyty Problemowe, Przegląd Techniczny*, t. 11, nr 3/4, s. 16–19.
- STALSKI M., 1970b, *Metoda określania chłonności turystycznej wybranego obszaru*, *Przegląd Geograficzny*, t. 42, z. 4, s. 703–712.
- STALSKI M., 1973, *Przestrzenne aspekty zagospodarowania turystycznego*, *Studia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN*, t. 41.
- STALSKI M., 1974, *Analiza literatury problemu koncentracji i rozproszenia w turystyce*, *Zeszyty Naukowe Instytutu Turystyki*, t. 1, nr 1, s. 95–144.
- STALSKI M., 1981, *Metody obliczania pożądanej struktury ruchu w regionie*, *Problemy Turystyki*, nr 3 (13), s. 16–32.
- STALSKI M. (red.), 1984, *Turystyka i rekreacja*, *Przegląd Zagranicznej Literatury Geograficznej*, Instytutu Geografii PAN, z. 2.
- STASIAK A., WŁODARCZYK B., 2003, *Produkt turystyczny – miejsce*, *Turyzm*, t. 13, z. 1, s. 55–80.
- SZAFLARSKI J., 1972, *Poznanie Tatr. Szkice z rozwoju wiedzy o Tatrach do połowy XIX wieku*, *Sport i Turystyka*, Warszawa.
- SZKUP R., 2003, *Kształtowanie podmiejskiej przestrzeni wypoczynkowej. Przykład zachodniego sektora strefy podmiejskiej Łodzi*, Wyd. UŁ, Łódź.
- SZWICHTENBERG A., 1991, *Stymulatory i bariery rozwoju funkcji turystycznej w polskiej strefie nadbałtyckiej*, *Koszaliński Ośrodek Naukowo-Badawczy*, Koszalin.
- SZWICHTENBERG A., 1993, *Wybrane zagadnienia zagospodarowania przestrzennego nadmorskich obszarów turystycznych w Polsce i w Europie*, *Problemy Turystyki*, t. 17, nr 2, s. 61–70.
- SZWICHTENBERG A., 1995, *Gospodarka turystyczna w okresie przejściowym*, Wyd. WSI, Koszalin.
- SZWICHTENBERG A., 1998, *Pojmowanie turystyki wiejskiej w Polsce i na świecie*, *Turyzm*, t. 8, z. 1, s. 29–37.
- SZWICHTENBERG A., 1999, *Szanse rozwoju polskiej turystyki wynikające z położenia nad Bałtykiem*, *Turyzm*, t. 9, z. 1, s. 173–188.
- SZWICHTENBERG A. (red.), 2000a, *Podstawy turystyki*, *Politechnika Koszalińska*, Koszalin.
- SZWICHTENBERG A. (red.), 2000b, *Rola marketingu w rozwoju regionów turystycznych*, *Politechnika Koszalińska*, Koszalin.
- SZWICHTENBERG A., 2001, *Ułomności metod badawczych i informacji statystycznej wykorzystywanych w geografii turystyki*, [w:] H. Rogacki (red.), *Koncepcje teoretyczne i metody badań geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej*, Wyd. Naukowe Bogucki, Poznań, s. 201–206.
- SZWICHTENBERG A. (red.), 2003, *Gospodarka turystyczna na obszarach parków narodowych i krajobrazowych*, Wyd. Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Międzyzdroje–Koszalin.
- SZWICHTENBERG A., 2006, *Gospodarka turystyczna polskiego Wybrzeża*, Wyd. Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Koszalin.
- SZWICHTENBERG A., DZIEGIEĆ E. (red.), 2000, *Przemysł turystyczny*, Wyd. Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Koszalin.
- TANAŚ S., 2008, *Przestrzeń turystyczna cmentarzy: wstęp do tanatourystyki*, Wyd. UŁ, Łódź.
- TANAŚ S. (red.), 2010, *Nauka i dydaktyka w turystyce i rekreacji*, *Łódzkie Towarzystwo Naukowe*, Łódź.
- TRAFAS K. (red.), 1973, *Problemy kartografii turystycznej*, *Materiały Ogólnopolskich Konferencji Kartograficznych*, t. 2, Komisja Kartograficzna PTG, Kraków–Warszawa.
- TRAFAS K., STRUŚ P., SZEWCZUK J. (red.), 2003, *Kartografia w turystyce – turystyka w kartografii*, *Materiały Ogólnopolskich Konferencji Kartograficznych*, t. 24, PTG, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.
- Turystyka Powszechna. Materiały z wykładów wygłoszonych na kursie przeszkolenia turystycznego zorganizowanego przez Biuro Turystyki Ministerstwa Komunikacji*, 1949, t. 1–4, Nakł. Wydawnictw Komunikacyjnych, Warszawa.
- Utwarunkowanie rozwoju turystyki zagranicznej w Europie Środkowej i Wschodniej*, 1992–2010, t. 1–11, red. L. Baraniecki (t. 1–3), J. Wyrzykowski (t. 4–10), J. Wyrzykowski, K. Widawski (t. 11) [toż. wersja angielska, Zakład Geografii Regionalnej i Turystyki, Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego UW, Wrocław].
- WALCZAK W., 1963, *Zarys geografii turystycznej Polski*, Wrocław.
- WARSZYŃSKA J., 1970, *Waloryzacja miejscowości z punktu widzenia atrakcyjności turystycznej. (Zarys metody)*, *Zeszyty Naukowe UJ 249, Prace Geograficzne*, z. 27, s. 103–114.
- WARSZYŃSKA J., 1972a, *Ocena środowiska naturalnego pow. Żywieckiego pod względem sezonowości i form ruchu turystycznego*, *Czasopismo Geograficzne*, t. 43, z. 2, s. 171–190.
- WARSZYŃSKA J., 1972b, *Ocena walorów turystycznych miejscowości położonych w dorzeczu Białej Dunajcowej*, *Folia Geographica*, ser. *Geographica-Oeconomica*, vol. 5, s. 121–148.
- WARSZYŃSKA J., 1974, *Ocena zasobów środowiska naturalnego dla potrzeb turystyki (na przykładzie woj. krakowskiego)*, *Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne*, z. 36.
- WARSZYŃSKA J., 1980, *The application of the simulation method „Monte Carlo” to forecast spatial distribution of tourist movement*, *Folia Geographica*, ser. *Geographica-Oeconomica*, vol.13.

- WARSZYŃSKA J., 1984, *Geography of tourism in Poland*, GeoJournal, vol. 9, no 1.
- WARSZYŃSKA J., 1985, *Funkcja turystyczna Karpat Polskich*, Folia Geographica, ser. Geographica-Oeconomica, vol. 18, s. 79–104.
- WARSZYŃSKA J., 1986, *Problemy badawcze geografii turystyki*, Folia Geographica, ser. Geographica-Oeconomica, vol. 19, s. 59–65.
- WARSZYŃSKA J. (red.), 1988, 1990, *Regionalna geografia turystyczna świata*, cz. 1–2, Skrypty Uczelniane UJ, nr 578, 631, Kraków.
- WARSZYŃSKA J., 1992a, *Geografia turystyki w Instytucie Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego po drugiej wojnie światowej*, [w:] A. Jackowski (red.), *Studium Turystyki Uniwersytetu Jagiellońskiego (1936–1939)*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 89.
- WARSZYŃSKA J., 1992b, *Research problems of the geography of tourism*, [w:] J. Warszyńska (ed.), *Scientific and didactic activity in Polish university centres on the Geography of Tourism*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 86, s. 45–50.
- WARSZYŃSKA J. (ed.), 1992, *Scientific and didactic activity in Polish university centres on the Geography of Tourism*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 86.
- WARSZYŃSKA J. (red.), 1994, *Geografia turystyczna świata*, t. 1–2, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa [kilka wydań].
- WARSZYŃSKA J., 1999a, *Geografia turystyki*, [w:] B. Kortus, A. Jackowski, K. Krzemień (red.), *Rozwój i dorobek nauk geograficznych w Uniwersytecie Jagiellońskim*, IG UJ, Kraków, s. 383–420.
- WARSZYŃSKA J., 1999b, *Główne problemy badawcze geografii turystyki*, Turystyka, t. 9, z. 1, s. 37–50.
- WARSZYŃSKA J., 2003a, *Geografia turystyki – zarys problematyki*, [w:] R. Winiarski (red.), *Nauki o turystyce*, cz. 1, Studia i Materiały AWF w Krakowie, nr 7, Kraków, s. 9–32.
- WARSZYŃSKA J., 2003b, *International tourism in the last decade of the 20th century*, [w:] W. Kurek (red.), *Issues of tourism and health resort management*, Prace Geograficzne Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, z. 111, s. 21–28.
- WARSZYŃSKA J. (red.), 2006, *Turystyka zrównoważona na obszarze Beskidów Zachodnich. Studium uwarunkowań i barier rozwoju*. Zakład Sozologii, Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN, Kraków.
- WARSZYŃSKA J., BUKOWSKI J., JACKOWSKI A., 1968, *Metodyka badań statystycznych ruchu turystyczno-wypoczynkowego i związanych z nim dziedzin życia gospodarczego*, Wojewódzki Urząd Statystyczny, Kraków.
- WARSZYŃSKA J., JACKOWSKI A., (red.), 1976, *Zagadnienia terminologii w geografii turystyki*. Materiały Międzynarodowego Sympozjum Kraków-Zakopane 7–10 listopada 1974 r., Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 42.
- WARSZYŃSKA J., JACKOWSKI A., 1978, *Podstawy geografii turystyki*, PWN, Warszawa.
- WARSZYŃSKA J., JACKOWSKI A., 1986, *Studies on the Geography of Tourism*, Annals of Tourism Research, s. 655–658.
- WARSZYŃSKA J., JACKOWSKI A., 1992, *Development of Research on Geography of Tourism in the Institute of Geography, Jagiellonian University*, [w:] J. Warszyńska (ed.), *Scientific and didactic activity in Polish university centres on the Geography of Tourism*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 86, s. 29–44.
- WARSZYŃSKA J., KUREK W., 2007, *Dorobek i aktualne problemy badawcze w zakresie turystyki w Instytucie Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego*, [w:] W. Kurek, M. Mika (red.), *Studia nad turystyką. Tradycje, stan obecny i perspektywy badawcze*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 77–90.
- WAWRZYŃSKI S., 1976, *Ważniejsze miejscowości turystyczne w Polsce*, Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki, nr 7–9.
- WAWRZYŃSKI S., 1977, *Zmiany w strukturze przestrzennej bazy noclegowej w Polsce w latach 1960–1970*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- WAWRZYŃSKI S., 1978, *Kierunki badań geograficznych na potrzeby turystyki w Polsce*, Problemy Turystyki, nr 1.
- WAWRZYŃSKI S. (red.), 1981, *Zagospodarowanie turystyczne dorzecza Wisły*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- WAWRZYŃSKI S., 1985, *Diagnosis of the spatial structure of tourism: selected methodological problems*, Problemy Turystyki, nr 2, s. 47–55.
- WERNER Z.T., 1991, *Klasyfikacja turystycznych miejscowości i obiektów krajoznawczych w Polsce*, Centralny Ośrodek Informacji Turystycznej, Instytut Turystyki, Warszawa.
- WERNER Z.T., 2004, *Baza noclegowa w Polsce i jej wykorzystanie w 2003 roku*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- WERNER Z.T., MIKULOWSKI B., 2003, *Baza noclegowa w Polsce i jej wykorzystanie w 2002 roku*, Zeszyty Statystyczne Instytutu Turystyki, Warszawa.
- WIDAWSKI K., 2006, *Agrotourism in Poland and Lower Silesia at the beginning of the XXI century*, [w:] *Rural tourism and Sustainable Development*, Ed. Univ. din Oradea, Oradea, s. 23–32.
- WIDAWSKI K., 2008, *Agrotourism as a factor of the rural areas development on the example of Kłodzko land*, On the Social, Economic and Spatial Transformations of the Region, Warszawa, s. 167–187.
- WIDAWSKI K. (red.), 2009, *Turystyka kulturowa na Dolnym Śląsku: wybrane aspekty*, Rozprawy Naukowe Instytutu Geograficznego i Rozwoju Regionalnego UWr, nr 9.
- WIDAWSKI K., 2009, *Wpływ folkloru i tradycyjnej kultury ludowej na rozwój ruchu turystycznego na przykładzie Hiszpanii*, Instytut Geograficzny i Rozwoju Regionalnego UWr, Wrocław.
- WILGAT T., 1962, *Zagadnienie strefy wypoczynkowej Lublina*, [w:] *Przewodnik VII Ogólnopolskiego Zjazdu Polskiego Towarzystwa Geograficznego w Gdańsku*, cz. 1, Gdańsk, s. 23–27.
- WILGAT T., 1971, *Zagadnienie terenów rekreacyjnych w woj. lubelskim*, Miasto, t. 22, nr 3, s. 12–18.
- WILUŚ R., 1997, *Rozwój funkcji turystycznej w dolinie rzeki Warty na odcinku od Działoszyna do Uniejowa*, Szlakami Nauki, nr 24, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.
- WILUŚ R., LISZEWSKI S., 2010, *Region Łódzki w nowej koncepcji regionalizacji turystycznej Polski*, [w:] M. Barwiński (red.), *Obszary metropolitalne we współczesnym środowisku geograficznym*, t. 2, Łódź, s. 235–250.
- WŁODARCZYK B., 1993, *Funkcja turystyczna Świętokrzyskiego Parku Narodowego w świetle badań ruchu turystycznego*, Turystyka, t. 3, z. 1, s. 5–29.
- WŁODARCZYK B., 1999, *Przemiany form aktywności turystycznej. Przykład krawędzi Wyżyny Łódzkiej*, Szlakami Nauki, nr 24, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.
- WŁODARCZYK B., 2004, *Geograficzne aspekty produktu turystycznego*, Problemy Turystyki, t. 27, z. 3/4, s. 32–51.
- WŁODARCZYK B., 2006, *Przestrzeń turystyczna – cykliczność, „akto-rzy”, determinanty rozwoju*, Turystyka, t. 16, z. 2, s. 41–64.
- WŁODARCZYK B., 2009a, *Krajobrazy przestrzeni turystycznej*, Turystyka, t. 19, z. 1/2, s. 89–97.
- WŁODARCZYK B., 2009b, *Przestrzeń turystyczna: istota, koncepcje, determinanty*, Wyd. UŁ, Łódź.
- WŁODARCZYK B., 2011, *Miasto i przestrzeń turystyczna*, [w:] B. Włodarczyk (red.), *Turystyka. Księga jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin Profesora Stanisława Liszewskiego*, Wyd. UŁ, Łódź, s. 105–120.
- WŁODARCZYK B. (red.), 2011, *Turystyka. Księga jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin Prof. Stanisława Liszewskiego*, Wyd. UŁ, Łódź.
- WOJCIECHOWSKA J., 1995, *Turystyka wiejska – nowa forma turystyki*, Geografia w Szkole, t. 48, nr 5, s. 267–269.
- WOJCIECHOWSKA J., 1998, *Kolonizacja turystyczna terenów nadpłucznych*, Szlakami Nauki, nr 26, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.

- WOJCIECHOWSKA J., 2006, *Bilans efektów rozwoju agroturystyki*, Turyzm, t. 16, z. 2, s. 65–74.
- WOJCIECHOWSKA J., 2007, *Systematyka i wyróżniki pojęć dotyczących turystyki na obszarach wiejskich*, [w:] W. Kurek, M. Mika (red.), *Studia nad turystyką. Tradycje, stan obecny i perspektywy badawcze*, IGiGP UJ, Kraków, s. 297–310.
- WOJCIECHOWSKA J., 2009, *Procesy i uwarunkowania rozwoju agroturystyki w Polsce*, Wyd. UE, Łódź.
- WOJCIECHOWSKI K., 1986, *Problemy percepcji i oceny estetycznej krajobrazu*, UMCS, Lublin.
- WOJCIECHOWSKI K. H., 1992, *Geography of tourism in Lublin*, [w:] J. Warszyńska (ed.), *Scientific and didactic activity in Polish university centres on the Geography of Tourism*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 86, s. 83–88.
- WOLANIUK A., 1991, *Ogrody działkowe Łodzi jako teren wypoczynku mieszkańców miasta*, Turyzm, t. 1, z. 1, s. 31–53.
- WOLANIUK A., 1998, *Funkcja turystyczna ulicy Piotrkowskiej*, Turyzm, t. 8, z. 2, s. 75–84.
- WRZOSEK A., 1964, *Próba charakterystyki regionu Pirenejów Francuskich*, Roczniki Naukowo-Dydaktyczne WSP Kraków, Prace Geograficzne, z. 3, s. 385–412.
- WRZOSEK A., 1976, *Le problème de la classification des montagnes du point de vue de leur utilité pour le tourisme – le cas de l'Europe*, [w:] *Geography of tourism and recreation*, XXIII International Geographical Congress, Moskwa, s. 60–64.
- Wykaz i klasyfikacja miejscowości turystycznych w Polsce*, 1965, 1968, [cz. 1], Departament Zagospodarowania Turystyki GKKFiT; [cz. 2] *Miejscowości o znaczeniu lokalnym*, Departament Urządzeń Sportowych i Turystycznych GKKFiT, Warszawa.
- WYRZYKOWSKA A., 1989, *Ważniejsze opracowania dotyczące typologii i klasyfikacji miejscowości wypoczynkowych w Polsce*, Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki, t. 16, nr 1, s. 26–35.
- WYRZYKOWSKI J., 1975, *Walory wypoczynkowe środowiska przyrodniczego Polski w świetle aktualnego stanu badań*, Zeszyty Naukowe Instytutu Turystyki, nr 2/3.
- WYRZYKOWSKI J., 1980, *Wskaźniki optymalnej pojemności turystycznej obszarów wypoczynkowych*, Ruch Turystyczny, z. 1.
- WYRZYKOWSKI J., 1985, *Studia nad oceną walorów krajobrazowych Sudetów dla potrzeb turystyki*, [w:] *Warunki przyrodnicze rozwoju turystycznych form rekreacji*, ser. Monografie AWF Poznań, nr 209, s. 235–249.
- WYRZYKOWSKI J., 1986, *Geograficzne uwarunkowania rozwoju urlopowej turystyki wypoczynkowej w Polsce*, Wrocław, Acta Universitatis Wratislaviensis, Studia Geograficzne, nr 44.
- WYRZYKOWSKI J. (red.), 1991, *Ocena krajobrazu Polski w aspekcie fizjonomicznym na potrzeby turystyki*, Instytut Geograficzny UWr, Wrocław.
- WYRZYKOWSKI J., 1991, *Les problèmes du tourisme polonaise au tourant des années 80/90*, Hommes et Terres, no. 1, s. 34–36.
- WYRZYKOWSKI J., 1992, *Geography of tourism at the Wrocław University*, [w:] J. Warszyńska (ed.), *Scientific and didactic activity in Polish university centres on the Geography of Tourism*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne, z. 86, s. 175–179.
- WYRZYKOWSKI (red.), 1997, *Koncepcja badań nad czasem wolnym mieszkańców Wrocławia i jego wykorzystaniem na rekreację i turystykę*, Wyd. AWF, Wrocław.
- WYRZYKOWSKI J., 1999a, *Strategia rozwoju produktu turystycznego na Dolnym Śląsku i Śląsku Opolskim*, Turyzm, t. 9, z. 1, s. 209–219.
- WYRZYKOWSKI J. (red.), 1999b, *Turystyka alternatywna jako ważny czynnik rozwoju turystyki przyjazdowej w Europie Środkowej i Wschodniej*, [w:] *Uwarunkowania rozwoju turystyki zagranicznej w Europie Środkowej i Wschodniej*, t. 5, Instytut Geograficzny UWr, Wrocław.
- WYRZYKOWSKI J. (red.), 2000, *Studia nad czasem wolnym mieszkańców dużych miast Polski i jego wykorzystanie na rekreację ruchową i turystykę*, Wyd. AWF, Wrocław.
- WYRZYKOWSKI J. (red.), 2001, *Zmiany modelu turystyki w ostatnim dziesięcioleciu*, Instytut Geograficzny UWr, [w:] *Uwarunkowania rozwoju turystyki zagranicznej w Europie Środkowej i Wschodniej*, t. 6, Instytut Geograficzny UWr, Wrocław.
- WYRZYKOWSKI J. (red.), 2003, *Problemy rozwoju ekoturystyki ze szczególnym uwzględnieniem obszarów górskich*, [w:] *Uwarunkowania rozwoju turystyki zagranicznej w Europie Środkowej i Wschodniej*, t. 7, Instytut Geograficzny UWr, Wrocław.
- WYRZYKOWSKI J., 2005a, *Czas wolny mieszkańców Wrocławia i jego wykorzystanie*, Turyzm, t. 15, z. 1/2, s. 209–215.
- WYRZYKOWSKI J., 2005b, *Geografia turystyki*, [w:] J. Łoboda, P. Migoń (red.), *Kierunki badań geograficznych ośrodka wrocławskiego*, Instytut Geograficzny i Rozwoju Regionalnego UWr, Wrocław, s. 137–146.
- WYRZYKOWSKI J., 2005c, *Wielokulturowe dziedzictwo Dolnego Śląska jako podstawa rozwoju turystyki etnicznej (sentymentalnej)*, [w:] B. Domański, S. Skiba (red.), *Geografia i sacrum. Profesorowi Antoniemu Jackowskiemu w 70. rocznicę urodzin*, t. 2, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 127–133.
- WYRZYKOWSKI J., 2007a, *Dorobek naukowy i planistyczny ośrodka wrocławskiego w zakresie turystyki*, [w:] W. Kurek, M. Mika (red.), *Studia nad turystyką. Tradycje, stan obecny i perspektywy badawcze*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 91–100.
- WYRZYKOWSKI J. (red.), 2007b, *Rola turystyki w gospodarce regionu*, WSH, Wrocław.
- WYRZYKOWSKI J. (red.), 2007c, *Współczesne modele turystyki uzdrowiskowej w kontekście zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Uwarunkowania rozwoju turystyki zagranicznej w Europie Środkowej i Wschodniej*, t. 9, Instytut Geograficzny UWr, Wrocław.
- WYRZYKOWSKI J. (red.), 2008a, *Turystyka w środowisku geograficznym*, [w:] *Uwarunkowania rozwoju turystyki zagranicznej w Europie Środkowej i Wschodniej*, t. 10, Instytut Geograficzny i Rozwoju Regionalnego UWr, Wrocław.
- WYRZYKOWSKI J. (red.), 2008b, *Urban tourism – present state and development perspectives*, [w:] *Conditions of the foreign tourism development in Central and Ekstern Europe*, vol. 8, Instytut Geograficzny i Rozwoju Regionalnego UWr, Wrocław.
- WYRZYKOWSKI J., KLIMENTOWSKI K. (red.), 2004, *Współczesne tendencje w turystyce i rekreacji*, Wyd. AWF, Wrocław.
- WYRZYKOWSKI J., MARAK J. (red.), 2010, *Turystyka w ujęciu interdyscyplinarnym*, WSH, Wrocław.
- WYRZYKOWSKI J., MARAK J., MIKUŁOWSKI B., 1999, *Turystyka na Dolnym Śląsku i Śląsku Opolskim. Strategia rozwoju produktu turystycznego*, Stowarzyszenie na rzecz Promocji Dolnego Śląska, Wrocław.
- WYRZYKOWSKI J., WIDAWSKI K. (red.), 2010, *Conditions, state and development perspectives of business tourism*, [w:] *Conditions of the foreign tourism development in Central and Ekstern Europe*, vol. 11, Instytut Geograficzny i Rozwoju Regionalnego UWr, Wrocław.
- WYSOCKI Z., 1964, *Zarys geografii komunikacji Polski i Europy*, Wrocław.
- ZAWILINSKA B., 2010, *Możliwości rozwoju turystyki w parkach krajobrazowych Karpat Polskich w świetle idei zrównoważonego rozwoju*, Monografie. Prace Doktorskie Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, nr 8.
- ZWOLIŃSKI A., 1992, *Ocena walorów turystyczno-rekreacyjnych sztucznych zbiorników (na przykładzie zbiorników nizinnych)*, Instytut Turystyki, Warszawa.

ZYCH S., 1949, *Meteorologia a turystyka*, [w:] *Turystyka powszechna*, t. 4, Nakł. Wydawnictw Komunikacyjnych, Warszawa, s. 789-796.

ŻAKOWSKI W. (red.), 1995, *Warszawa jako centrum turystyczne: raport o stanie turystyki*. Warszawa.

ŻEBRAWSKI T., 1862, *Wykaz zdrojowisk lekarskich Galicyi i Bukowiny ułożył... dla objaśnienia mapy tychże zdrojowisk*, Towarzystwo Naukowe Krakowskie, Kraków.

ŻMUDA S., 1990, *Waloryzacja środowiska przyrodniczego Polski dla potrzeb rekreacyjno-turystycznych*, *Folia Turistica*, z. 1, s. 117-131.
